

Chování osob v insolvenčním řízení z pohledu sociálně pedagogického

Bc. Veronika Halašková

Diplomová práce
2020

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

Akademický rok: 2019/2020

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Bc. Veronika Halašková**
Osobní číslo: **H180067**
Studijní program: **N7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**
Forma studia: **Kombinovaná**
Téma práce: **Chování osob v insolvenčním řízení z pohledu sociálně pedagogického**

Zásady pro vypracování

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení terminologie a teoretických východisek z oblasti insolvenčního řízení a finanční gramotnosti prizmatem sociální pedagogiky.

Příprava metodiky empirické části, zpracování projektu výzkumu a stanovení výzkumného problému.

Realizace kvantitativního výzkumu formou dotazníkového šetření.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah diplomové práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **Tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

KREBS, Vojtěch a kolektiv., et. al. Sociální politika. 5., přepracované a aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010. ISBN 978-80-7357-585-4.

MARŠÍKOVÁ, Jolana. Insolvenční řízení z pohledu dlužníka a věřitele. 2. aktualizované vydání. Praha: Linde Praha, a.s., 2011. ISBN 978-80-7201-862-8.

NOVÁK, Tomáš a Hana DRINOCKÁ. Partnerské a rodinné poradenství. Práce s klienty. Praha: Grada Publishing, a.s., 2006. ISBN 80-247-1526-0.

MAREŠ, Petr, RABUŠIČ, Ladislav, & SOUKUP, Petr. Analýza sociálněvědních dat (nejen) v SPSS. Brno: Masarykova univerzita, 2015. ISBN: 978-80-210-6362-4.

GIULIODORI Massimo, MISHKIN S. Frederic, MATTHEWS Kent. The Economics of Money, Banking & Financial Markets-Pearson Education Limited. Velká Británie: Pearson Education Limited, 2013. ISBN: 0273731807.

Vedoucí diplomové práce:

Mgr. Ilona Kočvarová, Ph.D.
Centrum výzkumu FHS

Datum zadání diplomové práce: 4. října 2019
Termín odevzdání diplomové práce: 24. dubna 2020

Mgr. Libor Marek, Ph.D.
děkan

doc. Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné;
- na diplomové práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně

M. B. 2020

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydávalečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) *Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může za zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.*

(3) *Pláť, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.*

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) *Do práva autorského také nezasaňuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užíje-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).*

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.*

3). *Odpovídá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.*

(2) *Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užívat či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.*

(3) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídně k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.*

ABSTRAKT

Diplomová práce analyzuje chování osob v insolvenčním řízení s prizmatem sociální pedagogiky. Teoretická část je dělená do tří částí. První část je zaměřena na insolvenční řízení a oddlužení, kde je podrobně analyzován komplexní proces oddlužení a celý průběh insolvenčního řízení. Ve druhé části popisujeme prevenci a problém zadlužování se a je zde vymezena problematika finanční gramotnosti, projekty proti předlužení a preventivní opatření při půjčování financí. Třetí část obsahuje problematiku sociálního vyloučení, kde jsou popsány sociálně ekonomické problémy předlužování, sociální aspekty předlužení a pohled na předlužení z evropského či globálního pohledu. Praktická část je sestavena z výzkumného šetření, které je provedeno jak kvalitativní, tak i kvantitativní formou. Výzkum je proveden na základě poskytnutých rozhovorů a pomocí dotazníkového šetření.

Klíčová slova: insolvenční řízení, oddlužení, předlužení, zadlužení, poradenství, finanční gramotnost, projekty proti předlužení, preventivní opatření.

ABSTRACT

The diploma thesis analyzes behavior of people in insolvency proceedings through the prism of social pedagogy. Theoretical part is divided into three parts, where the first part is focused on insolvency proceedings and debt relief. Including detailed analysis of a complex process of debt relief and the entire course of insolvency. Second part describes prevention and the issue of indebtedness, which defines phenomenon of financial literacy, projects against extensive indebtedness and preventive measures in moneylending. Third part deals with the issue of social exclusion, describing social-economic problems of over-indebtedness, its social aspects and reconsiders the implications of debts from the European and global standpoint. Practical part includes research survey, covered in both qualitative and quantitative form. The research is carried out on the basis of interviews conducted by the author and questionnaires.

Keywords: insolvency procedures, debt relief, over-indebtedness, indebtedness, counseling, financial literacy, projects against over-indebtedness, preventive measures.

Motto:

„Každá rána, kterou jsme utržili, vyrazí z nás nějaký klín, který nám překážel.

Jde ovšem o to, jsme-li dosti rozumní, abychom se z ní poučili.“

Tomáš Baťa

Poděkování:

Mé poděkování patří především paní Mgr. Iloně Kočvarové, Ph.D. za vstřícné a odborné vedení této diplomové práce. Její pochopení, doporučení, připomínky, metodický dohled a odborné rady byly pro mě velkým přínosem a povzbuzením. Děkuji osloveným respondentům za spolupráci, upřímnost a ochotu. Děkuji také mé rodině, partnerovi a synovi, za jejich podporu, víru ve mě a trpělivost.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské/diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD.....	9
I TEORETICKÁ ČÁST.....	11
1 INSOLVENCE.....	12
1.1 ODDLUŽENÍ.....	12
1.2 INSOLVENČNÍ ŘÍZENÍ.....	15
2 ZADLUŽOVÁNÍ A JEJÍ PREVENCE.....	19
2.1 FINANČNÍ GRAMOTNOST ČI NEGRAMOTNOST.....	20
2.2 ŠPATNÁ ŘEŠENÍ PŘEDLUŽENÍ.....	22
2.3 PORADENSTVÍ V OBLASTI ZADLUŽENOSTI.....	24
2.4 PROJEKTY PROTI PŘEDLUŽENÍ.....	27
2.5 PREVENTIVNÍ OPATŘENÍ PŘI PŮJČOVÁNÍ FINANČÍ OBČANŮM.....	29
3 PŘEDLUŽENÍ A SOCIÁLNÍ VYLOUČENÍ.....	31
3.1 SOCIÁLNĚ EKONOMICKÝ PROBLÉM PŘEDLUŽENÍ.....	32
3.2 SOCIÁLNÍ ASPEKTY PŘEDLUŽENÍ.....	35
3.3 PŘEDLUŽOVÁNÍ – GLOBÁLNÍ ČI EVROPSKÝ PROBLÉM.....	38
3.4 VÝZKUMY A STATISTIKY ZADLUŽENOSTI.....	40
II PRAKTICKÁ ČÁST.....	44
4 METODIKA VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ.....	45
4.1 VÝZKUMNÝ PROBLÉM, VÝZKUMNÉ CÍLE A OTÁZKY.....	45
4.2 VÝZKUMNÝ SOUBOR A TECHNIKA SBĚRU DAT.....	48
4.3 PRŮBĚH VÝZKUMU.....	49
5 KVALITATIVNÍ VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ.....	50
5.1 METODY ANALÝZY DAT.....	51
5.2 ANALÝZA DAT - ROZHOVORY.....	52
5.2.1 Rozhovor č.1 – Zita.....	53
5.2.1.1 Shrnutí.....	56
5.2.2 Rozhovor č.2 – Fred.....	57
5.2.2.1 Shrnutí.....	59
5.2.3 Rozhovor č.3 – Žofie.....	60
5.2.3.1 Shrnutí.....	62
5.2.4 Rozhovor č.4 – Daniel.....	62
5.2.4.1 Shrnutí.....	65
5.3 ANALÝZA DAT – PRŮNIK TÉMAT.....	65
5.3.1 Koloběh.....	66
5.3.2 Vše co mě dostihlo.....	66
5.3.3 Jak mi bylo.....	67
5.3.4 Řízení pomoci.....	68

5.3.5	Co mě živí a baví.....	68
5.3.6	Moje zázemí	69
5.3.7	Umím počítat?	70
5.4	SOUHRNNÁ INTERPRETACE VÝSLEDKŮ	71
6	KVANTITATIVNÍ VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ.....	74
6.1	METODY ANALÝZY DAT	74
6.2	ANALÝZA DAT.....	78
6.2.1	Kategorie 19-29 let.....	78
6.2.2	Kategorie 30-39 let.....	81
6.2.3	Kategorie 40-49 let.....	83
6.3	SOUHRNNÁ INTERPRETACE VÝSLEDKŮ	86
7	SOUHRNNÁ INTERPRETACE VÝSLEDKŮ	89
8	DOPORUČENÍ PRO PRAXI.....	91
9	LIMITY ŠETŘENÍ	92
	ZÁVĚR	94
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	96
	SEZNAM INTERNETOVÝCH ZDROJŮ	99
	SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	102
	SEZNAM OBRÁZKŮ	103
	SEZNAM GRAFŮ	104
	SEZNAM PŘÍLOH.....	105

ÚVOD

Chování osob v insolvenčním řízení, jakožto průřez celým procesem, jak se tyto osoby do dané situace doslaly, co je přimělo chovat se tak, jak se chovaly a jaké důsledky s sebou insolvenční proces nese, je problematika dnešní společnosti, před kterou často přivíráme nebo i zavíráme oči. Jak je již v dnešní době známo, ve společenském životě se začaly vytrácet duchovní hodnoty a peníze, které mají funkci směny, se tak staly hnacím motorem většiny lidí. Tito lidé jsou penězi čím dál více ovlivňováni díky společnosti, dnešním trendům nebo politické situaci či reklamám. České domácnosti jsou rok od roku čím dál více zadlužené, rovnováha mezi příjmy a výdaji bývá u většiny rodin stále větším problémem, který nechávají v některých případech zajít až do krajností. Pojem dluh a jeho vnímání se stalo běžnou součástí našeho života sloužící k rychlému a bezpracnému obstarávání věcí, které často ani nepotřebujeme a nejsou nijak životně důležité.

Lidé žijící na dluh často balancují nad propastí, kdy se mohou dostat svým nezodpovědným chováním na okraj společnosti. V těchto životních okamžicích má sociální pracovník své místo a opodstatnění. Zadlužený člověk je často v psychickém i fyzickém vypětí, jehož chování způsobuje problémy nejenom jemu samotnému, ale i jeho nejbližší rodině, převážně partnerům, rodičům a v neposlední řadě i dětem. Z tohoto hlediska jsem shledala, že právě dané téma by mělo být více diskutováno, měla by probíhat širší osvěta, aby se důležité informace o pomoci sociálních pracovníků a dalších možnostech dostaly do podvědomí co největšího okruhu lidí a společnosti.

Diplomová práce pojednává o celém procesu zadlužování se. Nejenom špatná finanční gramotnost, lákavé reklamy a celková společnost stojí za trendem zadlužovat se, ale i neochota samotných lidí se v tomto směru vzdělávat. Lidé ani mnohokrát nemají ponětí o finanční gramotnosti, existenci dluhového poradenství a o zřizování projektů na podporu proti předlužení. Mnozí z nás si ani neuvědomují možné dopady svých špatných rozhodnutí a jaké následky z těchto rozhodnutí plynou.

Teoretická část diplomové práce se skládá ze tří hlavních částí, kdy každá z těchto částí má i své dílčí okruhy. V první kapitole se zabýváme komplexním procesem insolvenčního řízení a procesem oddlužení. V druhé kapitole se věnujeme zadlužování se a možné prevenci proti předlužení. Třetí kapitola uzavírá okruh celé teoretické části, kde se věnujeme dopadům předlužení a z toho plynoucí sociální vyloučení. Podíváme se zde na problém z globálního či evropského měřítka, kde budeme vycházet z poskytovaných statistik či výzkumů.

Empirická část diplomové práce prezentuje samotný výzkum a je zaměřena na kombinované výzkumné šetření s cílem získat co nejpřesnější data k výzkumnému problému. Výzkumný problém je zaměřen na osoby v insolvenčním řízení a získaná data mají ukázat, jaké je povědomí o sociální pomoci a jaké aspekty chování tyto lidé vykazují. Ve kvantitativním výzkumném šetření bude probíhat dotazníkové šetření napříč populací a data budou zpracována formou popisné statistiky. Kvalitativní výzkumné šetření proběhne formou polostrukturovaných rozhovorů s osobami v insolvenčním řízení a data budou zpracována formou interpretativní fenomenologické analýzy.

Celá diplomová práce má za cíl získat informace o chování osob v insolvenčním řízení, o povědomí předluženosti a možnosti pomoci ze stran sociálního systému. Závěry z výzkumu mohou být přínosné zejména nejen pro sociální oblast a sociální pracovníky, potažmo zákonodárce, ale i pro studenty, školy a pro celou společnost. Předpokládám, že případné zjištění může být impulsem pro šíření osvěty a pro pomoc všem potřebným, kteří se v tíživé situaci nachází.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 INSOLVENCE

Insolvencí je zpravidla myšlena platební neschopnost, kdy dlužník není schopen dostát svým závazkům včas a v dohodnuté výši. Proto přichází na řadu proces oddlužení a předlužený občan řeší svou situaci vyhlášením tzv. osobního bankrotu. Do celého procesu vstupují a upravují jej dva zákony a to:

- Zákon č. 31/2019 Sb., o úpadku a jeho řešení (insolvenční zákon)
- Zákon č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a výkonu rozhodčích nálezů (MFČR, 2019)

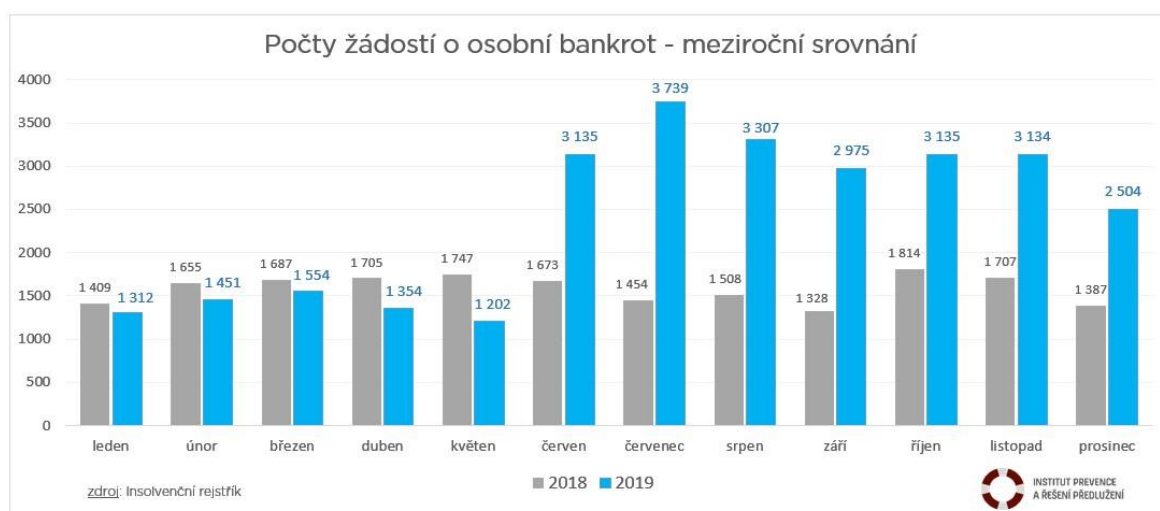
Komplexní proces oddlužení je veden v **Insolvenčním rejstříku**, který spravuje Ministerstvo spravedlnosti České republiky. Tento rejstřík je přístupný všem občanům. Je zde zveřejněný seznam insolvenčních správců, seznam osob, u kterých je započato insolvenční řízení nebo jejich návrh na oddlužení a také je zde umožněno nahlédnout přímo do jednotlivých insolvenčních řízení, kde se nachází chronologicky postupná dokumentace k celému procesu. Celý proces oddlužení od schválení trvá pět let a po uplynutí této doby je dlužník osvobozen od zaplacení zbytku dluhů a je tak vyškrtnut ze seznamu dlužníků. (Česko, 2006, s. 2212-2213)

První kapitolou teoretické části je téma insolvence a podrobný popis celého procesu. První podkapitola se zabývá procesem oddlužení, kde budou popsány jednotlivé kroky předluženého občana tak, aby úspěšně zvládl celou situaci a byl na konci celého procesu oddlužen. V jednotlivých krocích si přiblížíme i průběh insolvenčního řízení, jeho dodržování a případně plynoucí dopady z nezodpovědného chování vůči celému procesu.

1.1 Oddlužení

Jestliže se dostane dlužník do **dluhové spirály**, tak to povětšinou znamená, že se dostane do úpadku. **Úpadek** je právním pojmem, používaný insolvenčním zákonem. Jeho významem je, že dlužník má více věřitelů, je v prodlení se splácením více než třicet dnů a není schopen své závazky splácet. Pokud se jedinec nachází v úpadku, může tak splňovat podmínky pro zahájení insolvenčního řízení. Schválením návrhu na zahájení insolvenčního řízení se přerušují veškeré exekuce, tyto exekuce však nijak nezanikají. Součástí insolvenčního řízení je také oddlužení a konkurz. V procesu oddlužení exekuce zaniknou

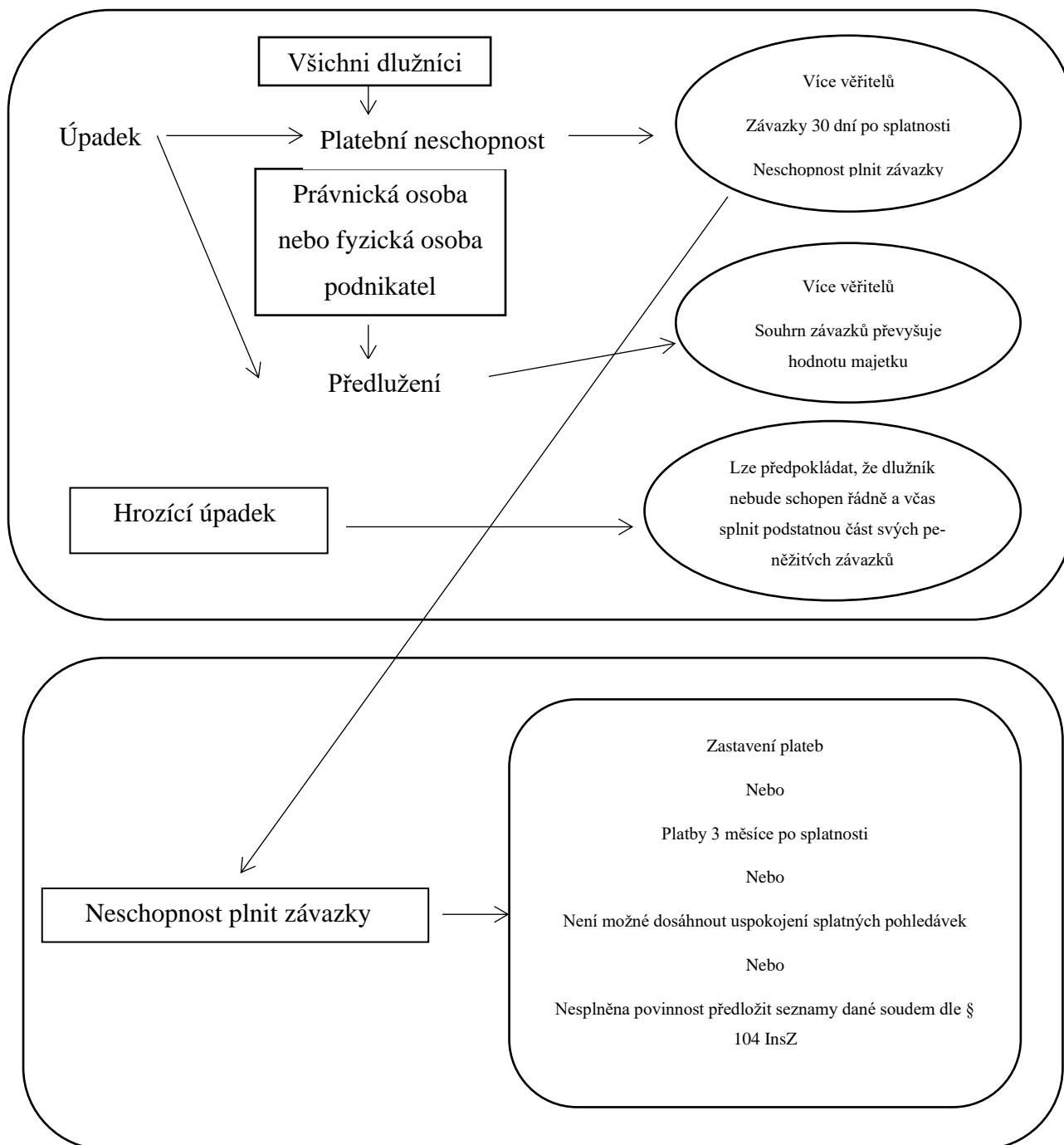
úplně, při konkurzu mohu po jeho ukončení pokračovat a nadále být vymáhány. Oddlužení, neboli osobní bankrot je soudem řízený proces na základě insolvenčního zákona. Tento soudem řízený proces vyžaduje dosti vysoký stupeň právních znalostí a to proto, že se musí posuzovat, zda dlužník dokáže splnit podmínky oddlužení. Oddlužení ve své podstatě znamená, že pokud jsou splněny podmínky stanovené zákonem, tak jsou dlužníci osvobozeni od zbytku nesplacených dluhů. O osvobození od splacení zbývajících dluhů musí být po splnění podmínek oddlužení požádáno. Soud tak vydá usnesení, díky kterému se nesplacené dluhy stávají nevymahatelnými. Toto usnesení je velmi důležité, jelikož je to jistá obrana proti vymáhání nepřihlášených exekucí. Stává se, že někteří věřitelé s oddlužením nesouhlasí, přičemž byli ostatními věřiteli přehlasováni a tito věřitelé budou i nadále zkoušet své exekuce vymáhat. Oddlužení je schválně pouze v případě, že dluhy nepocházejí z podnikání. (MFČR, 2019)

Obr. 1 Počty žádostí o osobní bankrot (MFČR, 2019)

V rámci návrhu na oddlužení se musí uvést seznam veškerého vlastněného majetku a seznam všech dluhů včetně věřitelů, k tomu všemu se musí ještě doložit veškeré příjmy, a také je zapotřebí doložit, že je dlužník schopen splnit podmínky oddlužení. Hlavní podmínka oddlužení je, že dlužník musí všem věřitelům zaplatit minimálně 30 % jejich pohledávek. Tyto pohledávky se musí zaplatit buďto jednorázově, prodejem soudem určeného majetku, nebo během pěti let v pravidelných, předem stanovených měsíčních splátkách. Při zásadním porušení podmínek je oddlužení zrušeno a na dlužníka je uvalen konkurz. Dluhový kolotoč tak pokračuje nanovo a i když je majetek už prodán. Za porušení podmínek je považováno, jak prodlení se splácením, tak i to, že některému z věřitelů je zapláceno více. Oddlužení může být zrušeno i zpětně, a to v případě jistění, že jsou porušeny podmínky i po ukončení

oddlužení. Pak také následuje uvalení do konkurzu. Konkurz znamená, že vše co dlužník vlastní, je následně prodáno v dražbě, avšak zbývající nesplacené dluhy nezaniknou a jsou nově vymáhány. (MFČR, 2019)

Obr. 2 Schéma – Vymezení úpadku (Hásová, Moravec, 2013, s.8)

1.2 Insolvenční řízení

Insolvenční řízení je nástroj, který má zajistit co nejvyšší uspokojení finančních závazků všech věřitelů a má za úkol pomoci i samotným dlužníkům vypořádat se se svými dluhy. Novela insolvenčního zákona byla poslaneckou sněmovnou schválena v lednu 2019, která zavádí mírnější podmínky pro oddlužení a v platnost přišla od 1. června 2019. Insolvenční řízení se tedy řídí zákonem č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení ve znění pozdějších předpisů. Insolvenční zákon platí pro všechny situace, které v běžném životě mohou nastat a určuje tak způsoby řešení úpadku či hrozícího úpadku během probíhajícího soudního řízení. Novela insolvenčního zákona pracuje se dvěma variantami oddlužení. První varianta, tedy rychlejší oddlužení je umožněno těm, kteří prokazatelně dokážou splatit věřitelům za tři roky nejméně šedesát procent svých závazků. Ve druhé variantě se počítá se stejným splácením, jako bylo před novelou a to, aby dlužníci uhradili za pět let alespoň třicet procent svých dluhů. Pokud daná kritéria nebudou schopni splnit, o škrtnutí jejich zbývajících dluhů následně rozhoduje soud. Soud musí v těchto případech posoudit, zda se dlužník o splacení svých závazků pod dohledem insolvenčního správce dostatečně snažil a vynaložil prokazatelně veškeré úsilí k uspokojení svých závazků. (Tryner, 2019)

Návrhem na oddlužení se nesmí sledovat nepoctivý záměr, v tomto případě je soud nekompromisní. Dlužník musí mít takový měsíční příjem, aby z něj šlo pokrýt jak úhradu odměny insolvenčnímu správci, tak stanovené splátky svým věřitelům. Pokud je dlužník rozvedený a má děti, musí být schopen splatit své dluhy na výživné a mimo jiné i odměnu sepisovateli návrhu na povolení oddlužení. Návrh na povolení oddlužení se může podat prostřednictvím soudního exekutora, insolvenčního správce, advokáta, notáře nebo akreditované osoby. Výše zmínění odborníci sepisují návrhy na oddlužení na základě získaných informací od dlužníků. Konkrétní požadavky na obsah insolvenčního návrhu jsou vyjmenována v insolvenčním zákoně (§ 103 a § 104). Sepsaný návrh na povolení oddlužení se podává ke krajskému soudu podle místa bydliště dlužníka. Tímto podáním návrhu ke krajskému soudu je zahájeno insolvenční řízení. Následně se rozhodne, zda je dlužník v úpadku a jestli splňuje podmínky pro povolení oddlužení. (Justice, 2019)

Návrh na oddlužení musí být v listinné podobě s úředně ověřenými podpisy a musí obsahovat osobní údaje dlužníka či jeho zákonného zástupce a navrhovaný způsob oddlužení. Dlužník, který je odhodlán řešit své dluhy úpadkem nebo hrozícím úpadkem formou oddlužení, musí s insolvenčním návrhem spojit i návrh na povolení oddlužení.

K insolvenčnímu návrhu je také možné přidat návrh na povolení reorganizace. V obou výše zmíněných případech musí insolvenční návrh obsahovat i náležitosti předepsané pro dané návrhy a musí k němu být přiloženy další pro ně požadované přílohy. (Česko, 2006, s. 2146-2148)

Návrh na povolení oddlužení podává jak dlužník, tak může insolvenční návrh podat i věřitel. V případě, že podá insolvenční návrh věřitel, nemůže se k němu zároveň připojit i návrh na povolení oddlužení. V případě, že se tak stane, má dlužník třicet dní od doručení insolvenčního návrhu na to, aby si mohl podat zmíněný návrh na povolení oddlužení. Pro insolvenční řízení je příslušným orgánem krajský soud, v jehož obvodu má dlužník bydliště či sídlo. Od 1. 6. 2019 platí, že v případě insolvenčního návrhu dlužníka spojeného s návrhem na povolení oddlužení je soud povinen do 3 pracovních dnů po jeho obdržení oznámit vyhláškou v insolvenčním rejstříku zahájení insolvenčního řízení. (Justice, 2019)

V případě, že insolvenční návrh obsahuje všechny náležitosti a je schválen následuje rozhodnutí o úpadku. Rozhodnutí o úpadku musí obsahovat dle §136 všechny zde zmíněné podmínky. Rozhodnutí o úpadku zasílá insolvenční soud všem veřejným státním institucím, které jsou uvedené v §139, jednotlivě. V případě, že není povolení o úpadku schváleno, odvolat se může pouze dlužník. (Česko, 2006, s. 2153-2154)

Pokud je dlužník v úpadku a splnil tak veškeré podmínky, soud následně povolí oddlužení a jmenuje insolvenčního správce, který bude mít celý proces na starosti. Na způsobu oddlužení se většinou dohodnou věřitelé, případně pak stanoví soud. Při oddlužení plněním splátkového kalendáře se zpeněžením majetkové podstaty je dlužník povinen po dobu nepřesahující pěti let měsíčně splácet prostřednictvím insolvenčního správce všem přihlášeným věřitelům ze svých příjmů jasně stanovenou měsíční částku a zároveň vydat insolvenčnímu správci ke zpeněžení veškerý svůj vlastněný majetek, pokud by bylo jeho zpeněžením dosaženo výtěžku minimálně zhruba dvacet pět tisíc korun. (Justice, 2019)

Během procesu oddlužení je dlužník povinen plnit následující povinnosti:

- být zaměstnán nebo soustavně usilovat o získání příjmu
- v žádném případě odmítat možnost si příjem sami obstarat
- veškeré mimořádné peněžní příjmy musí být vydány insolvenčnímu správci, který je následně zpeněží a výtěžek bude použit k mimořádným splátkám nad rámec splátkového kalendáře;

- změnu bydliště, sídla či zaměstnání se bez odkladu musí oznámit jak insolvenčnímu soudu, tak správci a věřitelskému výboru;
- vždy k 15. březnu a k 15. září kalendářního roku se musí insolvenčnímu soudu nebo insolvenčnímu správci nebo věřitelskému výboru předložit přehled příjmů za předchozích šest kalendářních měsíců, pokud neurčil předem soud jinak;
- není přípustné zatajovat žádný z příjmů a na žádost výše zmíněným orgánům předložit k nahlédnutí daňová priznání za období trvání oddlužení;
- v žádném případě neposkytnout žádnému z věřitelů žádné zvláštní výhody;
- není přípustné brát si další půjčky;
- svědomitě vynakládat veškeré úsilí k uspokojení veškerých pohledávek všech věřitelů. (Justice, 2019)

V případě, že nejsou splněny předpoklady pro povolení oddlužení, nebo nejsou plněny schválené povinnosti, insolvenční soud oddlužení z výše uvedených důvodů nepovolí nebo proces oddlužení zcela zruší. Soud může rozhodnout jedním ze dvou způsobů a to, že rozhodne o řešení v podobě konkursu. V tomto procesu dojde ke zpeněžení veškerého vlastněného majetku a následnému uspokojení pohledávek věřitelů. Pokud se prokáže, že majetek je zcela nepostačující pro uspokojení pohledávek věřitelů, rozhodne se o zastavení insolvenčního řízení a tím pádem přestávají platit všechny účinky insolvenčního řízení. Následně začnou opět pokračovat přerušovaná soudní a exekuční řízení, která tak byla insolvenčním soudem přerušena, nikoliv však zastavena. Na rozdíl od zpeněžení majetkové podstaty během oddlužení se tak závazky dlužníka po ukončení konkursu neodpouští, ale nadále jsou vymáhány. (Česko, 2006, s. 2212)

Cílem celého procesu insolvenčního řízení je, aby dlužník uradil co nejvíce ze svých dluhů věřitelům. V ideálním případě se jedná o 100% závazky. Ve většině případů tomu tak není a dlužník zaplatí alespoň 30% dluhů. V případě, že dlužník platí po dobu pěti let své závazky řádně a včas, jsou mu zbývající dluhy do maximální výše odpuštěny. Obrovskou výhodou je i to, že stát nad dlužníkem drží ochrannou ruku, v podobě nevymáhání žádných exekucí a nenarůstají dlužníkovi žádné sankční úroky. Vidinou bezstarostného života, že za pět let bude jedinec bez dluhů, je pro dotyčné velkým východiskem z tíživé životní situace. (Hanousková, Koubová a Němeček, 2010, s.7)

V případě, že se dlužník dostane do svízelné situace a je připraven o zaměstnání, tak jsou jeho pohledávky vůči insolvenčnímu řízení placeny a uspokojovány Úřadem práce.

Tuto skutečnost musí ovšem dlužník nahlásit insolvenčnímu správci. Nicméně je dlužník povinen si v co nejkratší možnou dobu obstarat novou práci, tak aby byly jeho závazky v minimální míře uspokojeny. Je velmi důležité, aby dlužník komunikoval ve všech skutečnostech se svým insolvenčním správcem a obeznamoval jej se vším, co by mohlo nějakým způsobem ohrozit splácení závazků. (Maršíková, 2015)

V této kapitole a i v následujících kapitolách je čerpáno z velké části z veřejně dostupných zdrojů Ministerstva financí České republiky a Justice.cz, neboť v roce 2019 proběhla novela zákona 31/2019 Sb. Zákon ze dne 22.1.2019, kterým se mění zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 312/2006 Sb., o insolvenčních správcích, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 296/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony. Novela zákona přešla v účinnost od 1.6.2019. (Česko, 2019, s. 298)

Dle této skutečnosti je čerpáno z výše uvedených zdrojů, aby poskytované informace byly relevantní a aktuální, neboť odborná literatura je vydána před touto novelou.

2 ZADLUŽOVÁNÍ A JEJÍ PREVENCE

Dnešní společnost má rostoucí tendenci k rychlé spotřebě, vzrůstající ochotu zadlužovat se a konzervativní postoj k úsporám se pozvolna vytrácí. Mladá populace se stává stále méně konzervativními a z toho vyplývá, že je více náchylná k riziku a i díky své finanční negramotnosti dochází při jednáních ke špatným rozhodnutím. Bez důležitých základních ekonomických i finančních znalostí a poznatků nejsou občané schopni se správně rozhodovat a nakládat tak rozumně se svými osobními financemi a rodinným majetkem. Za neméně podstatnou je považována i základní znalost fungování tržní ekonomiky. Mnozí z nás bohužel nedisponují dostatečnou zkušeností či znalostí s finančními produkty v tržní ekonomice, a proto není v jejich silách poskytnout základní finanční a ekonomickou gramotnost svým dětem. Domácí výchova finanční gramotnosti není v tomto směru vůbec relevantní a přínosná. (Skořepa, Skořepová, 2008, s. 3-4)

Již od útlého věku by se měla u mladé populace šířit osvěta v oblasti finanční gramotnosti, měli by být seznámeni s důsledky plynoucí z předlužení a dluhových pastí a taktéž by si měli umět spočítat kolik, co stojí a stanovovat si už svůj vlastní finanční rozpočet. Neměli by se pouze spoléhat na své rodiče, že jim vše koupí a poskytnou. Umět si našetřit, přivydělat si a mít snahu něčeho dosáhnout s pozitivním přístupem je výborným krokem pro zdravé myšlení a životní spokojenost. Bohužel se obáváme, že pořízené statky jsou jen nálepkou a pozlátkem mezi kamarády, kdy čím dražší a modernější věc vlastníte, tím více jste v mladé společnosti na vrcholu uznání a pocty. U mladé populace se v obrovské míře vytrácí duševní hodnoty a materialismus má zde své místo.

Druhá kapitola teoretické části diplomové práce poukazuje na celkovou problematiku finanční gramotnosti. Podíváme se na výsledky z výzkumných šetření finanční gramotnosti naší společnosti. Rozebereme si dopad finanční negramotnosti a špatná řešení předlužení vedoucí ke svízelným situacím, kdy se jedinci ocitají na pokraji jak finanční tak psychické tísně. Důležitou součástí této oblasti je bezplatné poradenství v zadluženosti a možnosti využití poskytované služby. S tímto se úzce pojí poskytované projekty v rámci Evropské unie či podporování osvěty naší vládou. Blíže si také specifikujeme, jaká jsou preventivní opatření týkající se půjčování financí občanům a jejich dodržování. Celá oblast na sebe v jednotlivých krocích navazuje tak, aby poskytla ucelený rámec problematiky týkající se zadluženosti osob a jejich možností.

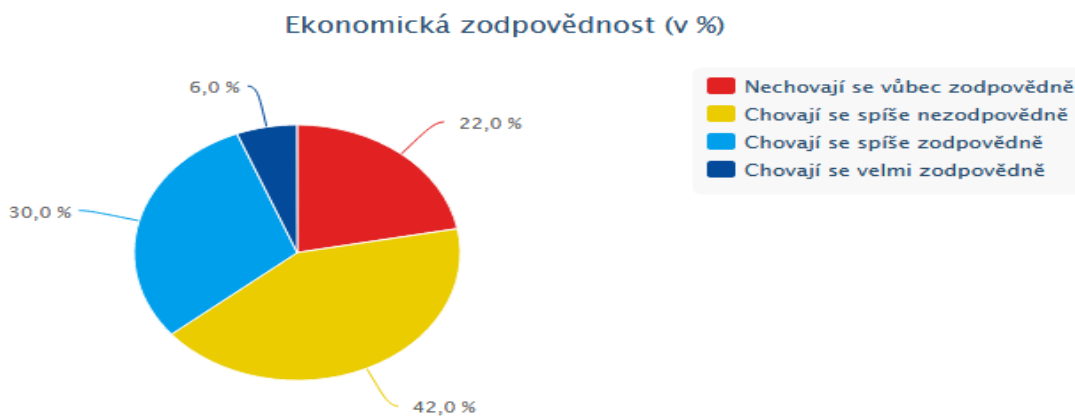
2.1 Finanční gramotnost či negramotnost

Důležitost finanční gramotnosti dokazuje každodenní realita. Vysoký nárůst externích finančních a podomních prodejců, kteří zneužívají důvěryhodnosti občanů, snaží se s nimi uzavírat nesmyslné smlouvy a následně tak inkasovat vysoké provize. Tito občané se díky nekalému jednání dostávají do svízelných situací. Kolikrát vůbec neví, za co platí, anebo ani nemají dostatek financí, aby si tyto produkty či služby mohli dovolit. Spousta občanů nedokáže odhadnout, zda se jedná o seriózní osoby či podvodníky. Většinová populace si pod pojmem podvod umí představit, co tento význam znamená a umí jej definovat. Nicméně přesná definice je dle § 209, zákona č. 40/2009 Sb. odst 1): „Kdo sebe nebo jiného obohatí tím, že uvede někoho v omyl, využije něčího omylu nebo zamlčí podstatné skutečnosti, a způsobí tak na cizím majetku škodu nikoli nepatrnou, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta, zákazem činnosti nebo propadnutím věci.“ Je dosti obtížné ve finančním světě prokázat, že k podvodu opravdu došlo. Kdo by v dnešní době nechtěl vysoké výnosy bez rizika? Řekněme, že celá populace. Ale bez žádného rizika to ovšem nejde. Klamavá reklama, doporučení přátel, vidina vyšších výnosů, to je to, co nás ve většině případů o naše peníze připravuje. Lidé dosti často nejsou ochotni číst si obchodní podmínky společností, přečíst si drobná písmenka pod čarou, kde jsou ve většině případů ty nejdůležitější informace. Spočítat si, zda daný obchod bude pro ně přínosem a jak je rizikový. Chamtivost je velkým důvodem, proč se mnozí lidé stanou obětí podvodu nebo špatné investice. Toto chování způsobuje, že lidé dávají své těžce vydělané peníze podvodníkům, kteří jim slibují nereálné a závratné zisky. Nenasytlost je taktéž spojována s půjčkami a to v případě, že chceme a toužíme po více statcích, než na které máme. Toto chování je prvním krokem do dluhové propasti. (Tyl, 2013, s.13-15)

Peníze, mohou být definovány jako vše, co se obecně chová jako platba za zboží nebo služby a slouží také jako prostředek při splácení dluhů. Peníze jsou spojovány se změnami všech ekonomických proměnných, které ovlivňují celou naši společnost a jsou důležité pro zdraví ekonomiky. (Giuliodori, Mishkin, Matthews, 2013, s. 6)

Ministerstvo financí v roce 2015 zpracovalo výzkumné měření úrovně finanční gramotnosti u dospělé populace v ČR. Daný výzkum byl součástí světového měření společně s třiceti zeměmi, z nichž sedmnáct je členem OECD. Do výzkumu bylo zapojeno 1000 respondentů ve věku od 18-79 let. Cílem výzkumu bylo získat informace o ohrožených cílových skupinách a rezervách ve finanční gramotnosti. Dílčím cílem bylo porovnání výsledků

šetření z roku 2010. Z výzkumu vyplynulo, že finančně nezodpovědní jsou téměř dvě třetiny Čechů. V porovnání s posledním šetřením je výsledek téměř totožný, což je pro naši společnost vysoce alarmující. Pro problematiku diplomové práce jsou důležité níže dva zmíněné výsledky jednotlivých oblastí. (Babiš, Jurošková, 2016, s.7)

Graf 1 - Ekonomická zodpovědnost (v%) (Babiš, Jurošková, 2016, s. 9)

Z grafu je patrné, že 64% dotázaných vykazuje známky nezodpovědného chování. Výsledek je zcela neuspokojivý vzhledem k problematice tématu. Do této úrovně spadají zejména studenti, učňové a celkově osoby mladší 29 let. V následujícím grafu bude zobrazen výsledek se sestavováním domácího rozpočtu. (Babiš, Jurošková, 2016, s.9)

Graf 2 - Domácí rozpočet (v %) (Babiš, Jurošková, 2016, s. 11)

Sestavování rodinného rozpočtu je jedním ze základních nástrojů ochrany před problémy s dluhy. Finanční rezerva je potřebná a je brána jako důležitá ochrana před nahodilými událostmi. Každá domácnost by měla disponovat s finanční rezervou alespoň ve výši tří, nejlépe šesti měsíčních příjmů. Tato krátkodobá rezerva je pomocnou rukou jak při ztrátě

zaměstnání, tak v nečekaných situacích a měla by být snadno a rychle dostupná. Střednědobá rezerva by měla být vytvořena pro období 3-5 let a měla by být použita na nákup spotřebního zboží či vybavení domácnosti a jiných důležitých potřeb. Dlouhodobá rezerva se tvoří pro období 5 let a více a zabezpečuje vzdělání dětí, penzi a případně slouží k nákupu nemovitosti. Z výzkumu je zřejmé, že 60% respondentů si nesestavuje rodinný rozpočet a pokládají to za zbytečné. Z dostupných výsledků se jedná o 9% nárůst nezodpovědného chování oproti roku 2010. Z celkového výčtu vyplývá, že až dvě třetiny dotázaných se nechová ekonomicky zodpovědně a jen 6% dotázaných vykazuje vysokou úroveň finanční gramotnosti. (Babiš, Jurošková, 2016, s.11-15)

2.2 Špatná řešení předlužení

Problémy spojené s penězi jsou v partnerském soužití stále častějším důvodem rodinných krizí. Pravdou je, že peníze nejsou problémem, pokud je jich dostatek, ale stávají se problémem ve chvíli, kdy jich je nedostatek a chybí. (Novák, Drinocká, 2006, s.121)

Dluh, jako takový, vnímáme jako jeden z atributů moderní společnosti a nesetkáváme se s ním jen u státu a ekonomických subjektů – podniků, ale i u rodin či jednotlivců. Vysoké dluhy jsou bezesporu výsledkem nezodpovědného chování, kdy tyto dluhy umožňují novou spotřebu na životní úrovni, která absolutně neodpovídá skutečnosti. V těchto situacích se setkáváme s bezzásadovostí a chtíčem, kdy rozhodnutí zadlužit se není podstatou věci či situace, ale pocit vlastnění nějakého hmotného statku vyhrál nad vším. (Kislingerová, 2013, s.96)

K hlavním příčinám zadluženosti patří změna s nakládáním s penězi, zejména způsob konzumního života společnosti. Když se ohlédneme pár desítek let zpět, byli lidé více spořiví a odkládali si své peníze do obálek a šetřili si tak na potřebnou věc. Je pravdou, že v této době i dostupnost zboží byla poněkud velmi střídmá a spousta věcí byla nedostatkových. Tato doba je dávno pryč a přežitky zmiňované doby jsou již dávno zapomenuty. Od nového tisíciletí se začali poskytovatelé finančních produktů a služeb, ale i obchodníci masově zaměřovat na domácnosti. Nízkými úrokovými sazbami a cílenou marketingovou reklamou začali podporovat touhu spotřebitele po nabízeném zboží. Tímto cíleným procesem se domácnosti dostaly do stavu zadluženosti či dokonce předlužení. K vysokému nárůstu zadluženosti domácností došlo v polovině roku 2000 a důvodem byla snadná dosažitelnost poskytovaných úvěrů a půjček. V tomto období šla ruku v ruce ochota finančních institucí

půjčovat peníze s ochotou domácností žít na dluh. V těchto letech byly podmínky pro dosažení poskytnutí půjčky téměř snadné a na platební neschopnost se moc nepomýšlelo a tím se jedinci a rodiny dostávali následně do předlužení. Předluženost se tak odvíjí od procesu neschopnosti splácet své finanční závazky řádně a včas. Zde nastává situace, kdy jedinci začnou vytloukat klín klínem a začínají si půjčovat finance od lichvářů, tzv. rychlé půjčky s vysokým úrokem. Tyto půjčky a následně jejich úroky narůstají do enormních výšek a jejich splatitelnost je pro mnoho občanů nereálná. V tomto momentě jsou jedinci vystaveni koloběhu dluhové spirály, ze kterého není cesty ven a jejich dluhy narůstají do nesplacitelných pohledávek. Na řadu přicházejí exekuční příkazy, srážky ze mzdy, zabavování majetku a následné vyloučení na okraj společnosti vzhledem k realizovanému procesu předlužení. (Nováková a Sobotka, 2011, s. 53-55)

Exekuce je proces, který je státem povolený a upravuje tak způsob vymáhání dluhů soudním exekutorem. Exekutor je brán jako prodloužená ruka státu, tzn. je úřední osobou, pověřující vymáhání dluhů namísto soudce a jeho následné exekutorské úkony se považují za úkony soudu. Exekutor má vymezené právo vstupu do obydlí pouze na základě soudního pověření, které obdržel na základě tzv. exekučního titulu. Základním úkonem procesu exekuce je zjištění veškerého majetku a všech příjmů dlužníka. Za tímto účelem exekutor obešle finanční instituce, aby zjistil, jaké dlužník vlastní účty a s jakým zůstatkem, dále se dotáže na katastru nemovitostí, aby zjistil, jestli jsou vlastněny nějaké nemovitosti a následně navštíví dlužníka v jeho domově za účelem pořízení soupisu jeho veškerého movitého majetku za účelem budoucího prodeje, který slouží k umoření dluhů. Pokud je exekutorovi ve vstupu bráněno, nebo není dlužník doma, musí exekutor přizvat Policii ČR, bez asistence policie nebo dlužníkovy svolení exekutor nesmí do bytu či domu nesmí vstoupit. (MFČR, 2019)

Základní způsoby provedení exekuce, které jsou řízeny zákonem (exekučním řádem), jsou tyto:

- srážky ze mzdy a srážky z jiných prokazatelných příjmů;
- příkázání pohledávky (pokud dlužníkovi někdo jiný dluží, je dotyčnému příkázáno, aby dluh splatil exekutorovi);
- příkaz k výplatě z bankovního účtu (zabavení veškerých volných finančních prostředků);
- prodej movitých věcí a nemovitostí. (MFČR, 2019)

Srážky ze mzdy a srážky ze všech ostatních příjmů (např. mateřská, rodičovská, důchod, jiné sociální dávky) bývají nejčastějším způsobem provedení exekučního příkazu. Při probíhající exekuci srážkami ze mzdy a všech ostatních příjmů nesmí být dlužníku zabavena tzv. základní částka, která v roce 2020 činí 6.608 Kč, a dále částka 1.652 Kč na manželku/manžela a každé dítě, v případě splnění podmínky soužití ve společné domácnosti. Tyto částky dohromady tvoří tzv. nezabavitelnou (nepostižitelnou) část mzdy. Při exekuci, která přechází do bodu příkazu k výplatě z bankovního účtu, ztrácí dlužník možnost práva nakládat s finančními prostředky na svém účtu, jelikož je účet zablokován. Výjimkou je stanovena částka ve výši dvojnásobku životního minima jednotlivce, která byla v roce 2019 6.820 Kč a od 1.4. 2020 je to 7.720 Kč, kdy s touto částkou je možné jednorázově disponovat. Před realizací prodeje majetku předchází návštěva exekutora v dlužníkově bytě či domě. U věci ve vlastnictví dlužníka se exekuce nesmí týkat těch věcí, které dlužník nezbytně potřebuje k uspokojování hmotných potřeb svých i případně své rodiny a jiné věci, které dlužník potřebuje vzhledem ke své nemoci nebo tělesné vadě. Mimo jiné jsou vyloučeny z exekuce ty věci, které dlužník potřebuje k plnění svých pracovních úkolů. (MFČR, 2019)

2.3 Poradenství v oblasti zadluženosti

Umět zacházet s financemi není vůbec snadné. Je spousta lákadel a pozlátek, za které bychom naše těžce vydělané peníze utratili. Nicméně je velmi důležité se těmto lákavým chříčům, pocitům a emocím umět vyvarovat.

Velmi dobrou radou je **konsolidace dluhů**, kterou nabízí již všechny bankovní i nebankovní instituce na trhu. Tento proces je ovšem možný, pokud jsme se již nedostali do opožděných splátek a jiných prodlení. Konsolidace znamená nahrazení více dluhů jedním dluhem a umazání více věřitelů jedním věřitelem. Konsolidaci můžeme také nazývat refinancování. Při konsolidaci dluhů dochází k předčasnému splacení původních stávajících úvěrů, které jsou nahrazeny konsolidovaným úvěrem. Důležité ovšem je, aby dohodnuté nové splátky byly nastaveny v takové výši, aby je jedinci byli schopni splácet. Díky nižším měsíčním splátkám však dochází k prodloužení doby úvěru, tzn. splácení se prodlužuje a ve finále se na úrocích více přeplatí. Splátky nesmí být ani o korunu vyšší než je schopnost splácet. V případě neplnění těchto podmínek jedinec upadá do dluhového koloběhu a je registrován v systému neplatičů, jako nesolventní a nespolehlivý klient. (Hrdinková a Mati, 2013, s. 28-29)

Neplatící lidé, kteří se nachází na pokraji sociálního vyloučení a ve finanční tísní, mají k dispozici terénní sociální práci, jejíž pracovníci plní roli jak preventivní, tak mohou pomoci i v řešení stávajících finančních problémů. Sociální práce se řídí zákonem 108/2006 Sb., O sociálních službách, která je poskytována jak jednotlivcům, skupinám tak i komunitám. Druhy sociálních služeb dle Novákové a Sobotky (2011):

- **sociální péče** (terénní programy, osobní asistence, krizová pomoc, noclehárny, stacionáře, centra denních služeb, pečovatelská služby, telefonická krizová intervence, domovy pro osoby se zdravotním postižením a domovy pro seniory, podporované bydlení, chráněné bydlení, sociálně zdravotní služby, průvodcovská, předčitatelská a tlumočnická služba)
- **sociální poradenství** (základní a odborné)
- **sociální rehabilitace**
- **sociální prevence**

Výše uvedené druhy sociálních služeb bývají poskytovány formou terénní, ale také i ambulantní a pobytovou. (Nováková, Sobotka, 2011, s. 51-64)

Stav hmotné nouze řeší osoby nacházející se na pokraji sociálního vyloučení či předlužení. Pomoc v hmotné nouzi se řídí zákonem č. 111/2006 Sb., a výše dávek je ustanovena v zákoně č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu. Do dávek pomoci v hmotné nouzi řadíme a mimořádná okamžitá pomoc, příspěvek na živobytí či doplatek na bydlení. (Nováková, Sobotka, 2011, s. 65-69)

Životní minimum - hodnoty pro rok 2020, zvýšení životního minima

Životní minimum měsíčně	do 31. 3. 2020	od 1. 4. 2020	nárůst od 1. 4. 2020
jednotlivec	3 410 Kč	3 860 Kč	450 Kč
první dospělá osoba v domácnosti	3 140 Kč	3 550 Kč	410 Kč
druhá a další dospělá osoba v domácnosti	2 830 Kč	3 200 Kč	370 Kč
nezaopatřené dítě do 6 let	1 740 Kč	1 970 Kč	230 Kč
nezaopatřené dítě od 6 do 15 let	2 140 Kč	2 420 Kč	280 Kč
nezaopatřené dítě od 15 do 26 let	2 450 Kč	2 770 Kč	320 Kč

Obr. 3 Životní minimum (Kurzy, 2020)

Životní minimum je považováno za minimální společensky uznanou hranici peněžních příjmů sloužící k zajištění výživy a dalších základních osobních potřeb. Zatímco existenční minimum je považováno za minimální hranici peněžních příjmů, která je považována za nezbytnou a slouží k zajištění výživy a dalších základních osobních potřeb na úrovni umožňující přežití. Existenční minimum není ale možno použít u nezaopatřeného dítěte, u pobírající osoby starobní důchod, u osoby pobírající invalidní důchod třetího stupně a u osob starších 68 let. Momentálně je výše existenčního minima stanovena na výši 2.490 Kč. (Úřad práce, 2020)

Další příspěvky, které si může jedinec vyřídit, pokud splňuje daná kritéria, jsou příspěvek na bydlení, příspěvek na dítě, rodičovský příspěvek, porodné a pohřebné. Dále mohou jedinci v těžkých životních situacích využít dávek v hmotné nouzi a to: doplatek na bydlení, příspěvek na živobytí nebo mohou využít mimořádné okamžité pomoci.

Osoby nacházející se v tíživé životní situaci mohou najít pomoc i v internetovém poradenství, kde si najdou radu, službu či pomoc, která by jim pomohla s vyřešením jejich situace. V dnešní době je velmi jednoduché dostat se k internetovým zdrojům, ať už prostřednictvím svého elektronického zařízení nebo dostupné počítačové techniky ve veřejných institucích, jako jsou kavárny, veřejné knihovny nebo v jiných klubech či organizacích. Internet se tak může stát bránou k otevření dalšího působení služeb a odborníků, o kterém nemají dlužníci tušení a oplývají nevědomostí, že tyto služby jsou k dostání a jsou veřejné.

Další službou, kterou mohou občané v tísní využít, je občanské poradenství. Tato služba vznikla na popud občanské iniciativy a bývá poskytována formou různého občanského sdružení nebo může být zakládána i církví. Tyto občanské poradny bývají většinou ve formě neziskových organizací. Občanské poradny se zaměřují na dva cíle. Prvním cílem je informovanost občanů tak, aby znali všechna svá práva a povinnosti, uměli vyjadřovat své potřeby a získali znalost v dostupných službách. Pokud je občan znalý všech výše zmíněných skutečností, je pro něj jednodušší se v této oblasti orientovat a ušetří si tak spoustu času i peněz a psychického vyčerpání. Druhým cílem občanských poraden je analyzování problémů občanů. Díky těmto zjištěním jsou schopni upozorňovat zákonodárné orgány na nedostatky v legislativě. Přispívají tím k rozvoji a zlepšení poskytovaných služeb. Pokud jsou občanské poradny součástí Asociace občanských poraden, musí se zavázat a splňovat čtyři podmínky: nezávislost, diskrétnost, nestrannost a bezplatnost. (Richtrová, 2002, s.10-11)

Protidluhové poradenství se nachází ve všech větších městech ČR. Hlavním cílem této služby je dvouступňové poradenství sloužící klientům, kteří se nacházejí v dluhové pastí. Tito lidé se ocitají v negativních sociálních situacích, kdy díky danému poradenství se postupnými kroky dostávají z dluhové spirály ven. První oblastí je zmapování problému klienta, kdy poradenství je v rovině informativní a poskytuje se buďto v poradně organizace nebo v terénu u sociálně vyloučených lokalit. Pokud má klient o službu zájem, přichází na řadu druhá oblast a tou je sjednání zakázky a podpis smlouvy směřující k oddlužení klienta. Klient se zavazuje k respektování a dodržování jednotlivých kroků ujednání, která jsou uvedena ve smlouvě. Dalším postupem je návrh dílčích kroků vedoucích k oddlužení, jako je například zpracování splátkového kalendáře, jednání s různými věřiteli, zjištěním klientových zdrojů ke splácení a navržení dalších kroků směřujícím k oddlužení. Dílčí ujednání, která jsou ve smlouvě uvedena, jsou i následně pracovníkem organizace kontrolována v různých časových úsecích. Základní náplní této oblasti je komplexní poradenství spočívající v právních úkonech. Mezi tyto právní úkony spadá podpora klienta během soudního procesu uplatnění dluhu, během procesu exekuce a soudního výkonu rozhodnutí, spadá zde i podpora během konkursního řízení, dále je i jednání s věřiteli o formě splátkového kalendáře, zajištění oddlužení klienta v následném insolvenčním řízení a další poskytované možnosti. Tyto poskytované služby oddlužení mohou být jak státní, tak i nestátní formou neziskových organizací a jsou zcela bezplatné. (Moravcová, 2012, s. 9-10)

2.4 Projekty proti předlužení

Ekonomický růst provází enormní zadlužení domácností. Masový nárůst zaznamenaly zejména spotřebitelské úvěry, jejichž nabídka je rozšířena o koupi dovolené, vánoční dárky a jiné požitky. Z proběhlých výzkumů je patrné, že v důsledku nedostatečné informovanosti občanů si celá řada nedokáže zdravě vyhodnotit rizikovost své zadluženosti, a to zejména v případě schopnosti své dluhy splácet. Jedná se tak o vysoké nebezpečí i z hlediska výchovy dětí v rodině, kdy děti pokládají za zcela běžné si vše pořídit na dluh. Rostoucí počet osob, u kterých byla nařízena exekuce, je rok od roku vyšší. Tyto osoby jsou pak snadnými potenciálními klienty pro nebankovní a lichvářské úvěry. Zmíněné skupiny občanů se často uchylují k lichvě, kdy sice finanční prostředky získají okamžitě, ale za vysoce znevýhodněných podmínek. (Strnad a Říhová, 2010)

Nejvíce ohrožené skupiny, které jsou v sociálním vyloučení z důsledků velké zadluženosti, jsou tyto:

- osoby žijící v sociálně vyloučených lokalitách (Romové, sociálně nepřizpůsobiví a ostatní)
- rodiče samoživitelé, rodiny s jedním příjmem (vyplácení sociálních dávek)
- nezaměstnaní, hlavně dlouhodobě nezaměstnaní (snaha o návrat zpět do pracovního poměru selhává)
- osoby se zdravotním postižením (nejsou schopni pracovního procesu)
- osoby po návratu z výkonu trestu (začlenění do společnosti)
- dospívající po ukončení ústavní nebo ochranné výchovy a náhradní rodinné péče (začlenění se do společnosti)
- cizinci (jazyková bariéra, neochota se přizpůsobovat) (Strnad a Říhová, 2010)

Předcházení sociálnímu vyloučení v důsledku předluženosti je důležité a to zejména v oblastech týkajících se zvyšování informovanosti občanů v problematice finanční gramotnosti a následků plynoucích z finanční ngramotnosti. Daná problematika je sice začleněna do školských rámcových vzdělávacích programů, nicméně dle výzkumů je finanční gramotnost u dětí a mládeže neuspokojivá. Je velmi důležité také připravit na tuto situaci klienty pobytových zařízení (dětských domovů, ústavní péče a jiných institucí), aby v okamžiku, kdy toto zařízení opustí, byli schopni zdravě finančně přemýšlet a se svým životem zodpovědně nakládat. V rámci Evropského roku 2010 bylo realizováno několik projektů, které měly napomoci danou problematiku řešit a šířit tak osvětu finanční gramotnosti. (Strnad a Říhová, 2010)

Významným projektem posledních let je Mapa osobních bankrotů, která kromě podmětných dat, upozorňuje na různé lichváře a tzv. šmejdy, kteří zneužívají tíživé situace dlužníků. Ti si totiž v rozporu se zákonem říkají o nemalé peníze za zpracování insolvenčního návrhu, někdy jde až o desítky tisíc korun. Neziskové organizace tuto pomoc nabízí zcela zdarma a právnické profese za cenu regulovanou státem ve výši 4.000 Kč. Tito nekalí podnikavci dlužníka připraví nejen o jeho peníze, které už tak nemá, ale ani jej nepřipraví na to, co jej v průběhu oddlužení čeká. (Kovalčík, 2019)

Další významné zrealizované projekty v boji proti zadluženosti a sociálnímu vyloučení jsou:

- Prevence předlužení (Asociace občanských poraden)
- Dluhy – snadno tam, těžko zpátky (Sdružení pro probaci a mediaci v justici)

- Rozvoj ekonomické gramotnosti, prevence proti zadluženosti (soukromý ekonomický subjekt)
- Problematika předlužení (EAPN ČR)
- Chudoba, týká se nás všech (Oblastní charita, Hradec Králové)
- Nic není zadarmo (Olomoucký kraj, spolupráce se sdružením SPES)
- Evropa pro všechny (SPES)
- Pojízdny poradny (pod záštitou sdružení SPES)
- Podepsat můžeš, přečíst musíš! (Sdružení českých spotřebitelů)
- Poradenství v dluhové pasti pro širokou veřejnost (Asociace občanských poraden ve spolupráci s ČSOB a Poštovní spořitelnou)
- Než zazvoní exekutor (Pardubický kraj)
- Dost dobrá šance (COFET, a.s. ve spolupráci s MPSV ČR)
- Poradna při finanční tísni, o.p.s.
- Bezplatná právní poradna Exekutorské komory ČR
- A další projekty týkající se osvěty a prevence v boji proti zadlužení a sociálnímu vyloučení (Strnad a Říhová, 2010)

2.5 Preventivní opatření při půjčování financí občanům

Sociální prevence je dle Krebse (2010) významnou součástí sociální pomoci. „Sociální prevencí se rozumí soubor aktivit ovlivňujících proces socializace a sociální integrace, které jsou zaměřeny na změnu nepříznivých sociálních, případně socioekonomických podmínek vedoucích ke vzniku a šíření sociálně patologických jevů.“ (Krebs, 2010, s.294)

Cíle sociální prevence jsou tři, a to:

- zabránění nebo i předcházení vzniku příčin vedoucích k negativním společenským jevům;
- zamezení do dosud nezasažené části společnosti šíření sociálně patologických jevů;
- u osob, které jsou nositeli sociálně patologického chování, snaha o opětovné sociální začlenění - recidiva. (Krebs, 2010, s.294)

Nejefektivnějším východiskem se MVČR jeví regulace reklamy na spotřebitelské úvěry, regulace aktivního zadlužení, odstranění nedostatků identifikovaných v soudních sporech a exekucích i osobních bankrotů, efektivnější upozorňování na pohledávku orgánem státní správy či samosprávy a zákaz rozhodčích doložek ve smlouvách o úvěru.

Ke změně životní situace bývá nejčastěji prvním krokem pomoc a podpora v zadlužení. Svou roli zde hrají i obce, jež by měli mít na mysli blaho svých občanů a měly by tak řešit preventivní opatření proti sociálnímu vyloučení. Obce mohou díky svým kompetencím udělat celou řadu opatření, které mohou snížit dluhovou a exekuční zátěž svých obyvatel. (Hábl, 2020)

Jedná se zejména o:

- zavedení nebo i posílení dluhového poradenství v kombinaci s terénní sociální službou a intenzivně podporovat jejich správnou a včasnou propagaci;
- zajistit, aby na základních a středních školách byla realizována dluhová a finanční informovanost a vzdělávání s tím spojené;
- šířit osvětu široké veřejnosti formou pozitivních příkladů, varovat před nekalými praktikami, realizace besed a seminářů, či formou informovanosti v místním tisku;
- správné a ekonomicky zodpovědné nastavení politiky obce ve vztahu k vlastním pohledávkám, odpovědnému vedení systému správy a efektivnímu výběru poplatků,
- nastavení efektivní spolupráce aktivních občanů na místní úrovni a jejich začleňování do šíření osvěty;
- nastavení zákazu podomního prodeje či přijetí zákazu nebo regulace hazardních her v obci a řešení eliminace hazardního chování. (Hábl 2020)

Samozřejmě, že nejefektivnější prevencí je řídit se kroky, které neuvedou jedince do problému a sami si zváží, jak rizikový krok chtějí udělat. Existuje mnoho příruček, jak postupovat při půjčování financí. Nicméně základním faktorem je si uvědomit, zda půjčované peníze opravdu potřebuji a na co. Je zapotřebí zvážit všechna možná rizika, jako je platební neschopnost z důvodu nezaměstnanosti nebo nemoci, umět si spočítat kolik se vlastně celkově přeplatí, uvědomit si výšku splátky a kolik jedinci měsíčně zbyde na jiné výdaje a další důležité aspekty plynoucí ze svědomitého jednání. Přečtení uzavírané smlouvy a dostatečné poskytnutí informací je v dnešní době již automatickou součástí obchodního vztahu. Bez ucelených a pravdivých informací se věřitel dopouští trestného činu a může být soudně stíhán. Celý tento proces je upravován zákonem č. 257/2016 Sb. Zákon o spotřebitelském úvěru a obchodní vztah se řídí zákonem č. 89/2012 Sb. Zákon občanský zákoník.

3 PŘEDLUŽENÍ A SOCIÁLNÍ VYLOUČENÍ

Problém chudoby, tento jev můžeme také nazvat jako sociální vyloučení, provází lidstvo prakticky po celou dobu její existence. Tento jev je přítomný jak ve vyspělých zemích, tak samozřejmě hlavně i v zemích rozvojových. Proto je velmi důležité, aby každá vyspělá společnost měla dobře vypracovaný plán, jak řešit sociální vyloučení a jak těmto jevům předcházet. Chudoba, sociální vyloučení a vztah společnosti k těmto závažným sociálním problémům, nástroje k jejímu řešení i velikost prostředků, které stát na tyto problémy přerozděluje, výrazně poznamenává charakter a podobu celé sociální politiky v každé dané zemi. Přístup k sociálnímu vyloučení na sebe váže dvě skutečnosti. První skutečnost je zaměřená na respektování etických norem, humanismu a respektování lidských práv, tak aby byla zachována lidská důstojnost. Druhá skutečnost je navázána na pomoc státu formou vyplácení různých sociálních dávek, také podpor a služeb, které jsou financovány rozsáhlými redistribucemi organizovanými státem. (Krebs, 2010, s.117-119)

Předlužení je na rozdíl od zadlužení situace, kdy jedinec není z různých důvodů schopen plnit své finanční závazky. Předlužení můžeme také chápat jako stav, kdy souhrn všech závazků je podstatně vyšší než celková hodnota majetku dlužníka. Dlužník má ve své podstatě více jak dva věřitele a není schopen dostat svých závazků v požadované výši a čase. (Zálešáková, 2020)

Zadlužení je stav, kdy si jedinec půjčí peníze a podepíše tak smlouvu o úvěru. Dlužník se zavazuje vrátit půjčené peníze v dohodnutém čase a za předem sjednanou úplatu, neboli úrok. Dlužník má oznamovací povinnost a je evidován v registru dlužníků, kde je sledována jeho platební morálka. (MFČR, 2019)

Vnímání dluhů, zadluženosti a půjček je z hlediska subjektivního vnímání odlišné. Úvěr je v dnešním světě vnímán neutrálně a stal se tak součástí běžného života. **Úvěr** neboli půjčka jsou chápány jako prostředek, který má za úkol uspokojovat řadu potřeb, zatímco pojem dluh je ve společnosti vnímán negativně až hanlivě. Jedním z významných aspektů ovlivňující zodpovědné ekonomické chování má za následek psychická zátěž a v neposlední řadě i stres. Vysoká náročnost na pracovní pozice, časový stres, přepracovanost, vysoká pracovní odpovědnost, přetíženost, těžká fyzická práce, střídání pracovních směn a nejen to, má za následek produkci negativních emocí, které jsou spouštěčem stresu a z toho plynoucích zdravotních problémů. Náročné nepředvídatelné životní události mívají také negativní dopad na zdraví jedince a s tím související plnou řadou nežádoucích činitelů,

mezi ně řadíme kvalitu sociálního zázemí a vztahy mezi blízkými osobami. Na psychickém stavu jedince se velmi podepisuje zkušenost s náročnými situacemi a jakým způsobem zvládají zátěžové situace. Socioekonomický status, který úzce souvisí s postavením člověka ve společnosti a také s ním souvisí behaviorální, materiální a psychosociální faktory, mívají často za následek sociální nerovnosti na zdraví. (Nováková, Sobotka, 2011, s.51-55)

Jedním z důležitých faktorů, jak předcházet sociálnímu vyloučení je i vedení domácnosti a hospodaření s finančními prostředky. Rodinný rozpočet hraje v tomto procesu významnou roli. Plánování finančního hospodaření je nástrojem, který může výrazně eliminovat riziko zbytečných výdajů a zadlužování se, které následně může vést až ke stavu předlužení. Ne vždy, je však mnohoproblémová rodina či jedinec, ochoten přijmout daný model hospodaření navržený sociálním pracovníkem. Většina problémových jedinců řeší svou svízelnou situaci přeléváním z jedné půjčky do druhé, častokrát s vyšším úvěrovým rámcem a snadno se tak dostávají do dluhové pasti. (Matoušek, Pazlarová, 2014, s.54-58)

Třetí kapitola diplomové práce teoretické části poukazuje na problematiku sociálního vyloučení a předlužení jako takového. První podkapitola se zaměřuje na problematiku předlužení z pohledu sociálně ekonomického. Týká se to především oblasti nezaměstnanosti, vyplácení sociálních dávek a ekonomické situace dlužníků. Druhá podkapitola je věnována problémům týkajících se sociálních aspektů předluženosti. S tímto tématem jsou spojeny jak patologické jevy chování, tak veškeré dopady nezodpovědného chování a z toho plynoucí důsledky. V další kapitole si rozebereme subjektivní a objektivní vnímání zadluženosti a následně se podíváme na předluženost z globálního či evropského hlediska. Poslední podkapitolou budou výzkumná šetření a statistiky zabývající se zadlužeností. Celou kapitolu tedy uzavřeme výsledky ekonomického chování společnosti, jejich postoji k dané problematice a vyplývající dopady celého sociálně pedagogického problému.

3.1 Sociálně ekonomický problém předlužení

V dnešním světě se peníze staly nepostradatelnou součástí našeho života. Moderní společnost snadno tíhne k získávání peněz a tím se snaží o fakt, že dosahování nejbližšího cíle svého úsilí je měřitelné penězi. Velkou část našeho života trávíme prací, kdy vyděláváme peníze na živobytí, zájmy, koupi nemovitostí a jiné statky. Tímto stylem života vzniká představa, že absolutní štěstí je spjato s vlastněním finančních prostředků. V moderní společnosti, aby byl člověk uspokojen, potřebuje ke svému životnímu standardu

více služeb a produktů než tomu bývalo před třiceti lety. Díky finančním prostředkům se lidem otevírá prostor nezávislosti a svobody. (Nováková, Sobotka, 2011, s.24-25)

Život na určité životní úrovni a vlastnění statků je pro mnohé členy společnosti tak zásadní, že jsou ochotni se bezdůvodně zadlužit a žít si tak svůj životní standard na dluh. Jakmile se tito lidé dostanou do koloběhu úvěrů, půjček, kreditních karet a jiných nebankovních půjček, už se jen tak z dluhové spirály nedostanou. Zadlužení dnešních rodin a jedinců je natolik vysoké, že jakékoliv hospodářské a ekonomické otřesy státu znamenají pro dané jedince velký problém. V dnešní době je nezaměstnanost kolem 3% a tento stav je už několik let rekordně nízký, tzn., že skoro každý občan může získat slušně placenou práci, pokud projeví jen trochu zájmu a ochoty pracovat. (Smrčka, 2008, s. 87-89)

S tím, jak se zvyšuje životní úroveň v ekonomicky vyspělých zemích, tak se i více projevuje zásadní ekonomická sociální nerovnost. Z ekonomického hlediska vede růst dluhů k nárůstu spotřeby a nárůst spotřeby následně vyvolává prosperitu společnosti, zvyšují se tak příjmy státu a jsou tak podporovány i výdaje státu a to má za následek zvyšování HDP. Dalo by se tedy říci, že dluhy a půjčování financí tak rozhybává ekonomický systém. (Smrčka, 2010, s. 398-399)

Prvním problémem a celkovým začátkem zadluženosti je poskytnutí prvního úvěru. Je zcela na místě zvážení zda úvěr, ať už hypoteční, spotřební nebo na cokoliv, opravdu rodina nebo jedinec potřebuje a situace si dané jednání vyžaduje. Pokud je prvním úvěrem úvěr hypoteční, tedy na nákup bydlení, dalo by se říci, že tento typ úvěru není nikdy zbytečný, ale je opravdu na místě zvážení všech možných rizik. Ve většině případů se ale jedná o malé úvěry typu kontokorent, kreditní karta a poté se začínají úvěry dále nabalovat. Jak již bylo zmíněno, s více penězi roste i spotřeba zboží a určitě i chťiče či touhy po zboží dalším a někdy i dražším. Ve většině případů se nejedná o problém finanční, ale o problém sociální, o dokazování si určité prestiže a tím pádem je zde velkým problémem přemýšlení. Je vždy snazší si zvykat na větší přísun financí a tím spojené užívání statků, než si zvykat na uskromnění se a počítáním si finančního rozpočtu a spoření. Za tento proces je zodpovědná bezesporu reklama bankovních i nebankovních institucí, ekonomicky činných společností a působení celé společnosti, že žít na dluh je vlastně zcela úplně normální a jednoduché. (Smrčka, 2010, s. 400-402)

První poskytnutý úvěr, který je bez problému splácený, vede ke snížení pozornosti a rodina ani kolikrát nepocítuje, že nějaký úvěr ve svém rozpočtu splácí. Ve většině případů první

žadatelé nebývají odmítnutí, to by musel být příjem jednotlivce či rodiny opravdu tak nízký, že by jej banka odmítla financovat. Úvěr banka zásadně neposkytne matkám na mateřských dovolených, jedincům v případě pracovní neschopnosti nebo pobírající sociální dávky v nezaměstnanosti. Každá banka má svá pravidla, ale v zásadě je vždy regulovaná státem nebo Českou národní bankou. Výše zmínění finančně znevýhodnění občané se často uchylují k nebankovním institucím poskytující úvěry i za cenu vysokého úroku a vysokého celkového přeplacení. Díky vyvíjejícím se situacím a různým regulacím jsou již bankovní registry tak dobře rozvinuty, že daný poskytovatel úvěru je nyní skvěle informován o platební morálce daného žadatele. V centrálních registrech úvěru jde krásně vidět, kolik je poskytnutých úvěrů, jak jsou řádně spláceny, jaká je výše splátek a kolik již proběhlo opožděných plateb. Dále jsou zde i vidět platby za pojištění a mobilní paušály. S prvními opožděnými splátkami roste ostražitost bank a dlužník začíná ztrácet možnost získat nový úvěr. Tímto krokem začíná prvotní platební neschopnost a jedinec se tak dostává do tíživé stresové situace s hledáním cesty, jak z nepříjemné dluhové pasti ven. (Smrčka, 2010, s. 405-406)

Při práci se zadluženými rodinami má být jednoznačným východiskem rozbor všech jejich dluhů. Předem je velmi nutné zpřehlednit a zdokumentovat všechny informace týkající se vlastněných půjček a o jejich platbách. Pokud dlužníci nereagovali na výzvy a nebyli ochotni s věřiteli mluvit či je kontaktovat, je na místě i tento proces. V případě, že se nedá s věřiteli dohodnout, přichází na řadu exekuční příkazy, srážky ze mzdy a obstarání majetku a všech bankovních účtů. (Matoušek, Pazlarová, 2014, s. 57-58)

Zákon 257/2016 Sb. Zákon o spotřebitelském úvěru reaguje na výše zmíněná rizika, kdy se pokouší chránit, jak spotřebitele, tak věřitele od nežádoucích a nekalých aktů jednání. Věřitel může poskytnout spotřebitelný úvěr jen tehdy, pokud správně a řádně prověří úvěruschopnost spotřebitele, tzn. spotřebitel bude bez odkladu svůj závazek schopen dle prokázaných příjmů hradit řádně a včas. Smlouva o spotřebitelském úvěru musí být uzavřena písemně a musí obsahovat právo spotřebitele odstoupení od této smlouvy do 14 dnů od jejího uzavření a to bez udání důvodu. (Matoušek, Pazlarová, 2014, s.58)

Dalším sociálně ekonomickým problémem je nezaměstnanost. Minimalizovat nezaměstnanost je prioritou všech sociálních politik ve většině zemí. Nezaměstnaností jsou nejvíce ohroženi mladí lidé vstupující na trh práce, jedinci s nízkou klasifikací, více ohroženi jsou i lidé vyššího věku, příslušníci etnických menšin a bezesporu i lidé se zdravotním postižením. Velký problém je u dlouhodobě nezaměstnaných, jelikož čím déle jsou

bez práce, tak tím více vytrácejí pracovní návyky a jsou víceméně demotivovaní k práci. Nezaměstnanost je úzce spojena s chudobou a sociálním vyloučením. Mezi nejpočetnější skupinu sociálně vyloučených na pokraji chudoby v ČR jsou nejvíce právě tito dlouhodobě nezaměstnaní. Úřady práce v ČR disponují aktivní a pasivní politikou nezaměstnanosti. Do aktivní politiky nezaměstnanosti spadá zvyšování kvalifikace potenciálních účastníků na trhu práce a vytváření nových pracovních míst. Do pasivní politiky nezaměstnanosti spadá vyplácení sociálních dávek. Další oblastí je tzv. šedá ekonomika a tou je, jak říkáme lidově práce „načerno“, což znamená vykonávání práce bez pracovní smlouvy. Nejsou zde odváděny povinné odvody na sociální a zdravotní pojištění a není ani strhávána daň z příjmů. Tento proces je známý u většiny předlužených lidí a to proto, aby jim ze mzdy nebyly strhávány exekuční příkazy. Tato mzda bývá v drtivé většině vyplácena hotově. Zaměstnavatel, který tento proces podporuje, se dopouští trestného činu a v případě prokázání této skutečnosti mu hrozí vysoké pokuty. (Matoušek a kol., 2007, s. 79-82)

Pokud jsou lidé již zadlužení tak, že nejsou schopni vůbec plnit své závazky, přichází na řadu oddlužení. Tento proces je upravován zákonem č. 31/2019 Sb. Zákon o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon). Daný proces umožňuje splatit minimálně pouze 30% svých závazků. Při schválení soudem je dlužníkovi ponechána jen taková částka, která je ekvivalentní částce nezabavitelného minima. Je zde přihlíženo k počtu vyživovaných osob a dlužník se zavazuje, že během plnění svého splátkového kalendáře, se nezaváže k dalším dluhům. Tímto by závažně porušil výše zmíněný zákon a mohl by tak upadnout do osobního bankrotu, kde by své závazky musel zaplatit v plné výši a byl by tak pro soud již nedůvěryhodnou osobou, která neakceptuje daná pravidla. Proto, aby bylo oddlužení schváleno musí dlužník být oficiálně zaměstnán a musí pobírat řádně mzdu, ze které je všechno vypočítáváno. (Matoušek, Pazlarová, 2014, s.57)

3.2 Sociální aspekty předlužení

Jedním ze sociálně patologických jevů považujeme předlužení, kdy zadlužený jedinec není absolutně schopen plnit své finanční závazky a tím pádem je sociálně vyloučen z běžného života společnosti. Sociálně vyloučené můžeme ve zvýšené míře považovat nízkopříjmové skupiny obyvatelstva. Rok 2010 se stal Evropským rokem v boji proti sociálnímu vyloučení a také proti chudobě. Na základě výsledků z daných výzkumných šetření je předlužení velmi diskutovaným tématem a také ČR se zapojila do zmiňovaného boje a osvěty. U osob, jež dochází ke kumulaci více znevýhodnění, se riziko sociálního vyloučení vysoce zvyšuje.

Neřešené finanční problémy s výsledným předlužením jsou jasným následkem vyčlenění na okraj společnosti a s tím spojeným obtížným návratem zpět do běžného života. (Nováková, Sobotka, 2011, s.51-64)

Dle Moravce (2006) je sociální exkluze neboli sociální vyloučení situací, kdy osoba, domácnost, rodina či společenství nebo dokonce celá sub-populace je vyloučena z určitých sociálních interakcí a vztahů a také z provozu sociálních institucí, které jsou přístupné většinové společnosti. (Moravec, 2006, s. 13)

Dle Moravcové (2012) je sociální vyloučení jev, který se stává předmětem zkoumání dosti vědních oborů. Vzhledem k tomu, že deficit vzdělání v oblasti financí je jedním z faktorů sociálního vyloučení, patří tento problém také do oblasti pedagogických věd. Z edukačního hlediska je tento jev jednou z klíčových oblastí i sociální pedagogiky, neboť vliv na rodinu je v tomto případě enormní. Jestliže se daný jev v rodině objeví, má neblahý vliv na vývoj a výchovu dítěte. Je na místě, aby obor sociální pedagogiky se tomuto sociálnímu problému začal více věnovat a přispěl tak řešeními ke zmírnění nežádoucích dopadů. (Moravcová, 2012, s.10)

Se sociální exkluzí je i úzce spojen pojem nezaměstnanost, která má vliv na změnu životního stylu různých skupin lidí. Jedna skupina ví, že na stát se nechtějí spoléhat a volí tak nové možnosti uplatnění i mimo jejich vzdělání či kvalifikaci. Druhá skupina aktivně pobírá sociální dávky, parazituje tak na sociálním systému a odmítá se jakkoliv podílet na změně svého životního stylu čímž se u nich vytrácejí jakékoliv životní jistoty. U této skupiny lidí s nedostatkem finančních prostředků je velká pravděpodobnost, že jejich finanční závazky nebudou hrazeny včas a stanou se z nich tzv. neplatiči. (Moravcová, 2012, s.19)

Skupiny obyvatelstva, které se již nachází ve stavu předlužení, jsou ohrožovány níže zmíněnými problémy:

- exekucí na majetku (zabavení veškerého vlastněného movitého i nemovitého majetku);
- kombinace pobírání sociálních dávek a nelegální prací (důvodem je zabavení části mzdy exekučním příkazem);
- závislosti na sociálních dávkách, prožívání materiální chudoby, vysoká pravděpodobnost ke sklonům k rizikovému chování;
- vytlačování na okraj společnosti ke znevýhodněným skupinám obyvatelstva, následnému vystavování dalších sociálně patologickým jevům a také kriminalitě;

- bez placení životně důležitých nákladů (nájem, energie, služby spojené s užíváním bytu) má za následek vystěhování do neuspokojivého a nežádoucího obydlí, případně úplné ztráty střechy nad hlavou;
- rodinám nacházejících se v situaci předlužení a na pokraji společnosti hrozí odebrání dětí do ústavní péče či svěření jinému členu rodinky (opatrovníku), který jim poskytne stabilní zázemí a péči, která je nebude ohrožovat na jejich vývoji, zdraví a životě; (Nováková a Sobotka, 2011, s. 51-52)

Chudoba vychází z myšlenky, že každá osoba a rodina potřebuje určité množství materiálních statků a služeb k důstojnému žití. Chudoba se stává mnohem větším problémem, pokud se spojí s jinými rizikovými faktory a okolnostmi. Osobami společensky znevýhodněnými se zabývají sociální pracovníci – kurátoři, kteří pracují na obecních nebo magistrátních úřadech. Tito pracovníci jsou osobám na pokraji sociálního vyloučení nápomocni s vyřizováním různých sociálních dávek, dokladů a speciální peněžitě dávky do výše jednoho tisíce korun. Lidem bez domova jsou poskytovány služby v azylových domovech, kdy je tato služba poskytována s finančním zvýhodněním a jsou zde poskytovány i poradenské služby. Ve světě je znám i pojem sociální ekonomie, kdy tento program je zaměřen převážně na chudé jedince s potenciálem se ze své špatné ekonomické situace dostat zapříčiněním vlastního úsilí. (Matoušek, 2007, s. 81-82)

Dalším výrazným aspektem předlužení ze sociálního pohledu je chudoba, sociální vyloučení a s tím spojené bezdomovectví, kdy tyto pojmy jsou navzájem podmiňovány. Bezdomovectví můžeme brát jako synonymum extrémního sociálního vyloučení, kdy chudoba je v tomto vztahu jak příčinou, tak i důsledkem zároveň. Chudoba je vlastně stav, kdy jedinec nedisponuje důstojnými podmínkami k životu ve společnosti tak, aby byl schopen plně uspokojit své životní potřeby. Uspokojování životních potřeb jsou těmto jedincům upírány nebo přímo upřeny. Sociální vyloučení můžeme rozlišit do několika rovin. Ekonomické vyloučení se týká převážně ztráty zaměstnání, ztráty bydlení a nízkého výdělku. Ekonomické vyloučení je charakteristické svým vyloučením z trhu práce a s tím souvisejícím stavem chudoby. Většina jedinců, kteří se stávají ekonomicky vyloučenými, se na tento stav adaptují a stávají se tak závislými na sociálních dávkách a převážně pracují nelegálně bez oficiální smlouvy. Kulturní sociální vyloučení se projevuje v procesech dosahování určité úrovně vzdělání a s tím je úzce spojena znalost finanční gramotnosti. Můžeme se také zmínit o symbolickém vyloučení a prostorovém vyloučení, které je nejviditelnějším projevem sociální exkluze. (Kliment, Dočekal, 2016, s.25-29)

Za negativní vlivy způsobující bezdomovectví jsou brány sociální aspekty bezdomovectví, závislost na návykových látkách, rozpad rodiny a sociální izolace, pobyt v ústavu či ve vězení nebo i psychické potíže a nemoci. Lidé bez domova často ani nevědí, za co všechno dluží, a čím déle prohlubují svou nevědomost a nezájem svou situaci řešit, tím hůře se jim vrací zpět do společnosti. Člověk, který se stal bezdomovcem, není součástí sociálního systému a vyhlídky na pobírání starobního či invalidního důchodu jsou mizivé, jelikož jsou navázány na odpracované roky a výši příjmu. (Marek, Strnad, Hotovcová, 2012, s. 21)

3.3 Předlužování – globální či evropský problém

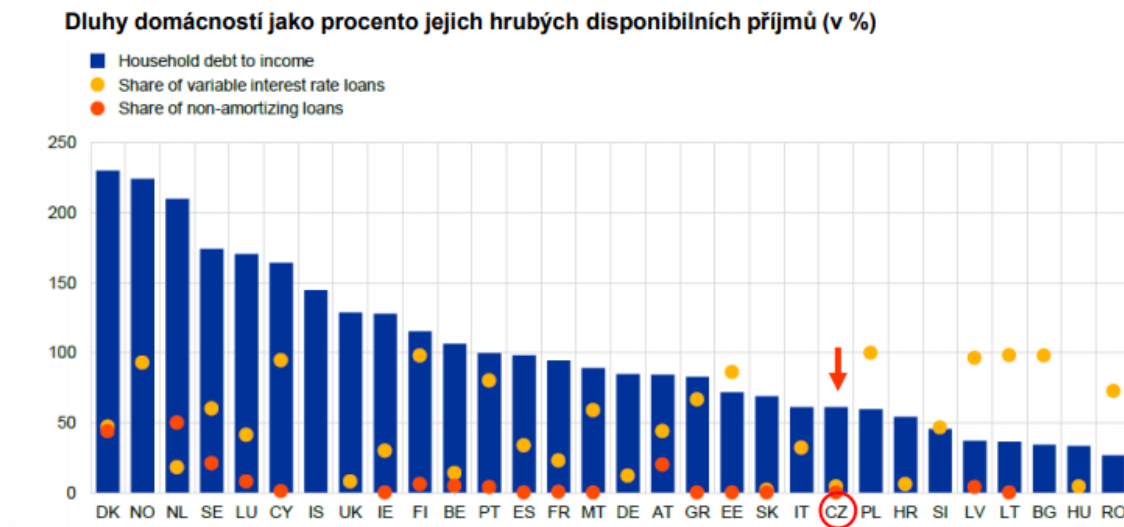
Dle Smrčky (2007) se zadlužení rodin stalo fenoménem moderní doby a od roku 2000 do dnešní doby tento údaj exponenciálně vzrostl. Nicméně míra zadluženosti rodin v porovnání jinými zeměmi, jako například Spojenými státy či Evropou, je nízká. Bohužel nepříznivých situací v rodinách nechvalně přibývá.

Bezmála 84 milionům Evropanů hrozí chudoba, kdy tito lidé žijí v neustále nejistotě. Život v chudobě často vede k nejrůznějším problémům, ať už od nedostatku peněz na nákup potravin či oblečení, až po nevyhovující bydlení nebo i dokonce ztrátu obydlí. Chudoba jde také ruku v ruce s omezením volby životního stylu, což často vede k sociálnímu vyloučení. V souladu s principem solidarity, jež je jedním ze základních hodnot, Evropská unie spojila síly se svými členskými státy a vyhlásila tak rok 2010 Evropským rokem v boji proti chudobě a sociálnímu vyloučení. K hlavním cílům tohoto projektu patří zvýšit povědomí veřejnosti o daných problémech, potvrdit politický závazek, který se Evropská unie a její členské státy zavázaly plnit v boji proti chudobě a sociálnímu vyloučení. Základním principem roku 2010 je, aby ti kdo žijí v chudobě a čelí sociálnímu vyloučení, otevřeně o tomto problému hovořili. Dalším základním principem je i podnětí všech evropských občanů a ostatních zúčastněných, aby se v této významné oblasti více angažovali. Evropský rok si rovněž klade za cíl zlomit stereotypy chování a změnit kolektivní vnímání a pohled chudoby. Jak již bylo zmíněno, rok 2010 vychází z principu solidarity a partnerství, které Evropská unie velmi prosazuje. Vyzývá tedy k tomu, aby se všichni občané EU otevřeně postavili příčinám chudoby a vzali za své, že každý jedinec bude mít možnost hrát aktivní roli ve společnosti. Organizace občanské společnosti a sociální partneři se připojují k zúčastněným zemím a Evropské komisi. Jedinečné vzdělávací programy budou médiím nápomocná, aby veřejným činitelům pomohla lépe tato složitá témata pochopit. V každém

členském státě a navíc ještě v Norsku a na Islandu probíhaly akce na národní a místní úrovni, které zahrnovaly osvětové kampaně, semináře a informační akce ve školách. Filmy, časopisy a další informační materiály mají pomoci pochopit dopad chudoby a sociálního vyloučení u místní společnosti. Osobám, kterých se problém chudoby a sociálního vyloučení dotýká napřímo, přinesou tyto akce a propagace lepší informace o jejich právech a možnostech. Vedle veřejných činitelů působí jako ambasadoři lidé, kteří se s chudobou setkali napřímo nebo ji sami zažili. Tyto osoby tak napomohou zvýšit viditelnost a důvěryhodnost všech činností v rámci celého projektu evropského roku a snaží se tak o podnícení k účasti i ostatní občany. (Evropská komise, 2010)

Zadlužení domácností roste jak ve světě, tak i v České republice. Z globálního pohledu je sedm z deseti zemí s největším zadlužením domácností z Evropy a z těchto sedmi zemí jsou čtyři země členy EU. Mezi deset nejvíce zadlužených zemí světa patří nejvyspělejší země světa, které mají výborně zpracovaný bankovní systém a jejich obyvatelé disponují vysokými příjmy. Otázkou však je, zda je stálý růst zadlužení dlouhodobě udržitelný a v případě finanční krize, zda budou domácnosti schopny splácet vůbec své dluhy. Nicméně Česká republika patří mezi nejméně zadlužené země Evropy. Dluh českých domácností se šplhá k 31,5 % HDP. Ekonomicky nevyspělé země mají nejméně zadlužených domácností, kdy hodnoty směřují v rozmezí od pár desetin procent až po jednotky procent. Hlavním faktorem způsobujícím tento ekonomický jev má za následek nízký příjem rodin a nedostatečně vyvinutý bankovní systém. (Bureš, 2017)

V Evropské unii úvěry na bydlení představují 87 procent z celkových 7 287 miliard eur z objemu všech úvěrů v rámci EU a zbývajících 13 procent jsou poskytnuté spotřebitelské úvěry. Celosvětově se jedná o jeden z nejvyšších podílů hypotečních úvěrů na celkovém zadlužení domácností. Průměr zadluženosti ve světě se pohybuje od 75 do 80 procent. Zde je znatelný rozdíl mezi střední a západní Evropou. V západní Evropě jsou spotřebitelské úvěry v porovnání s dluhy na hypotékách pouze nepatrnou součástí dluhu domácností. Evropský průměr v poskytnutých spotřebitelských úvěrech zvyšuje především pětice zemí severní Evropy – Švédsko, Velká Británie, Irsko, Dánsko a Finsko, kde jsou poskytovány i vyšší hypotéky. Pouze 72% byl průměrný podíl hypoték v loňském roce u zemí východní Evropy. V Maďarsku, Bulharsku a Rumunsku se podíl hypoték pohybuje jen o něco výš než je podíl spotřebitelských úvěrů. (Bubák, 2018)

Obr. 4 Dluhy domácností (ČNB, 2019, s. 3)

Rok 2020 v sobě nese řadu nedořešených konfliktů, které mohou výrazně ovlivnit směr globální ekonomiky. Nejvíce se hovoří o konfliktech v rámci mezinárodního obchodu, o finálním brexitu, předluženosti některých zemí a o přísných ekologických limitech či dalších důležitých problémech. Z globálního hlediska bychom měli dbát na eliminaci dalších rizik, a to dle analýzy Deutsche Bank, která upozorňuje, že v roce 2020 je stále pokračující růst nerovnosti mezi bohatými a chudými lidmi. Rostoucí nerovnost ve společnosti má za následek vyvolávání konfliktů a narušování stability systému. (Křeček, 2020)

3.4 Výzkumy a statistiky zadluženosti

Ohrožení chudobou se týká 9,6 % Čechů a týká se to především problému ve vztahu k finančnímu příjmu. Vyplývá to z průzkumu prováděného v roce 2018 o příjmech a životních podmínkách domácností. Česká republika je jednou z evropských zemí s vůbec nejnižším podílem ohrožených osob chudobou. Většina domácností v České republice vychází se svými příjmy většinou bez problému, nebo jen s malými obtížemi. Pro 17,6 % domácností je to však velkým problémem. Nejčastější problémy s finančními příjmy mají zejména samoživitelky s dětmi a ženy starší 65 let, které žijí samy. Lidé, jejichž příjmy se nachází pod určitou hranicí, jsou bezprostředně ohroženi příjmovou chudobou. Hranici příjmové chudoby rozlišujeme dle typu domácností. Pro jednotlivce je hranice příjmové

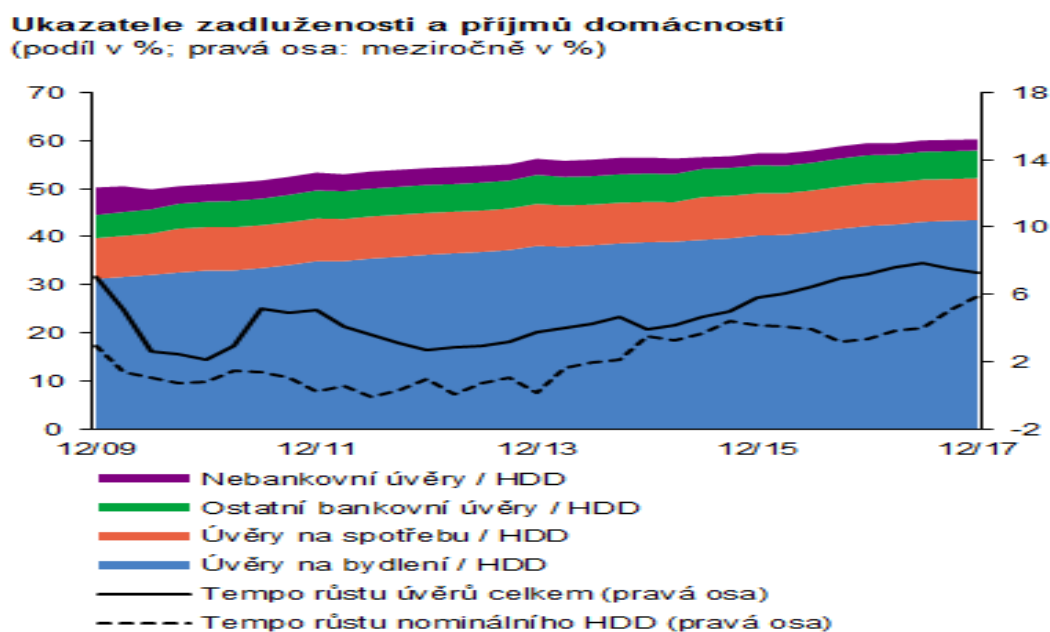
chudoby 11 963 Kč za měsíc, u rodiny se dvěma malými dětmi jde o 25 122 Kč na domácnost. Zhruba o sto tisíc osob klesl meziročně počet jedinců žijících v materiálně deprivovaných domácnostech. V roce 2018 činila míra materiální deprivace 2,8 %. K položkám, které nejvíce ovlivňují míru materiální deprivace, patří neočekávaný výdaj ve výši 10 700 Kč a patří sem i nemožnost pořízení si týdenní dovolené z finančních důvodů, tyto problémy se v loňském roce týkaly 23,7 % respektive 20,7 % osob. Souhrnný evropský indikátor osob nacházejících se v ohrožení příjmovou chudobou nebo sociálním vyloučením se meziročně nezměnil a zůstal na úrovni 12,2 %. Z dlouhodobého pohledu se česká republika řadí mezi země s nejnižším podílem osob žijících v ohrožení těmito jevy v Evropě. Z výzkumného šetření Životních podmínek také vyplývá, že bezmála desetina českých domácností platí za bydlení včetně energií více než 40 % ze svých čistých měsíčních příjmů. Zhruba dvě třetiny domácností z této ohrožené skupiny přitom bydlí v pronajatém bytě, největší skupinou mezi ohroženými chudobou tvoří osaměle žijící důchodkyně. Otázky zaměřující se na oblast životní spokojenosti ukázaly, že obyvatelé České republiky jsou nejvíce spokojeni se svými osobními vztahy a se svou prací, ovšem menší spokojenost vyjádřili se svou finanční situací. (Český statistický úřad, 2019)

Dluhy českých domácností podle posledního zjištění v listopadu 2019 stouply na 1,742 bilionu korun. Zadlužení u nefinančních subjektů vzrostlo na 1,159 bilionu korun. Dluhy domácností nepřetržitě rostou od února 2016. Dle statistik vyplývá, že si lidé půjčují nejvíce na bydlení. Tyto úvěry dlouhodobě tvoří zhruba tři čtvrtiny dluhů českých domácností. (FinExpert, 2020)

Pravidelně jednou ročně provádí ČNB zátěžové testy domácností. S tímto testováním ČNB začala v roce 2011. Cílem je prověřit schopnost domácností jak jsou schopny splácet své závazky v mimořádně nepříznivé ekonomické situaci. Zátěžové testy jsou zaměřovány na riziko předlužených domácností, kdy jejich potenciální potíže se splácením dříve přijatých závazků se přeměňují do úvěrového rizika daného finančního sektoru. Zátěžové testy jsou prováděny za účelem identifikování rizika a ohodnocení potenciálních dopadů. (ČNB, 2019)

Hospodářský růst přispívá ke zlepšení příjmové situace domácností a situace na trhu práce se zlepšuje. Spotřeba domácností vykazovala masivní nárůst a stejné tempo zaznamenal i trh s nákupem nemovitostí. Tento vývoj byl a je stále doprovázen zvyšující se ochotou financovat své potřeby prostřednictvím dluhů. Rizikovým scénářem se stává situace, kdy část domácností začne brát současnou dynamiku příjmů za stabilní a neměnnou tzn.,

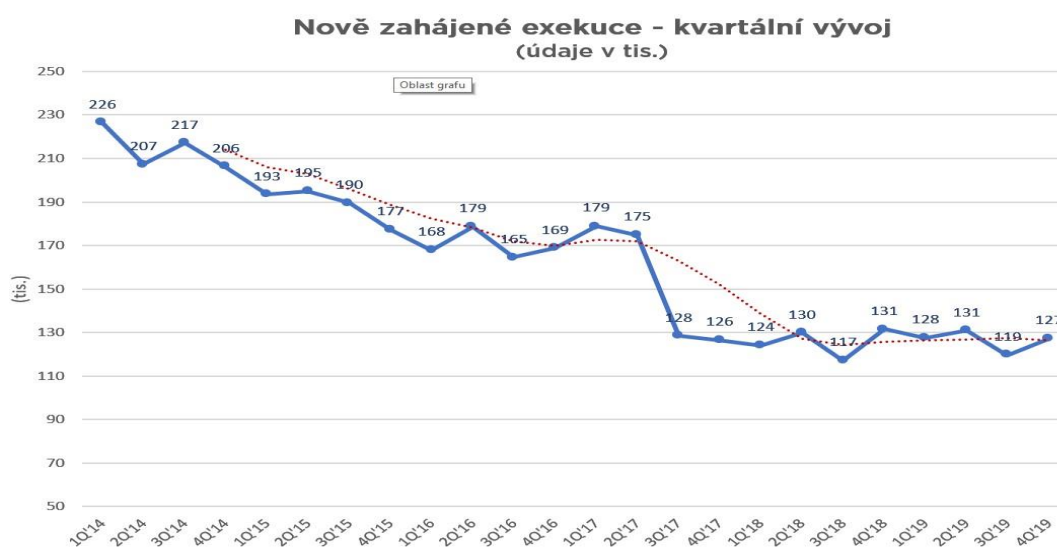
že vlivem nadměrně optimistických očekávání se bude držet idejí snadného splácení a budou se tak nabalovat stále vyšší dluhy. Idea snadného splácení dluhu je i díky nízkým úrokovým sazbám. Za současných podmínek se stává hlavním rizikem čerpání takových úvěrů, kdy se splácení po návratu úrokových sazeb na hladinu normálu a kdy růst příjmů bude v jisté míře stagnující, se tato situace stane pro některé domácnosti velmi problematickou. Úvěrová dynamika v prostředí nízkých sazeb zůstává silná, a to zejména díky přetrvávajícímu zájmu o poskytování hypotečních úvěrů. Objem nově poskytnutých bankovních úvěrů na bydlení v posledním období zůstával blízko historickému maximu a podobnou tendenci zaznamenaly v roce 2017 rovněž nové spotřební úvěry. (ČNB, 2019)

Obr.5 Ukazatele zadluženosti a příjmu domácnosti (ČNB, 2019, s. 2)

Novým statistickým projektem je web Mapa exekucí, která vznikla v roce 2017 v rámci projektu Předluženost v ČR, kdy tento projekt měl za úkol zmapovat problém vysoké míry předlužení v ČR. Projekt vznikl na popud rostoucí předluženosti obyvatel a již delší dobu je předluženost vnímána jako závažný problém ve většině evropských zemí. Neregulovaný nárůst zadluženosti, která má tendenci u značné míry lidí přerůst v předlužení, může jednoduše ohrozit stabilitu sociálního systému a také celé ekonomiky. Předlužení se stává v mnoha případech příčinou sociální exkluze a vede k sociálním a zdravotním problémům, kdy celý tento proces může také ohrozit základní potřeby dětí. Rostoucí předluženost obyvatel je aktuálně velkým problémem nejen v České republice, ale i v dalších zemích světa. Dle posledních údajů Exekutorské komory je aktuálně 821 tisíc lidí v exekuci, je 4,7

milionu otevřených exekučních řízení, dále jsou 489 tisíc lidí se třemi a více exekucemi, 159 tisíc lidí s deseti a více exekucemi a více než 297 miliard korun je celková exekučně vymáhaná částka. Tyto čísla nejsou zcela konečná a nadále rostou. K postupné destrukci osobního i profesního života předlužených vede nejen ztráta zaměstnání a ztráta veškerého majetku, ale i rozpad vztahů a zdravotní potíže. Tento proces nedopadá negativně nejen na samotného dlužníka, ale i na celou společnost. Velmi překvapivým zjištěním díky tomuto projektu bylo, že žádná instituce danou situaci systematicky nemonitoruje a nesleduje. Proto vznikl web Mapa exekucí, kdy napříč celou republikou je vidět, kde a v jaké oblasti je problém nejpalčivější. (Hábl, 2019)

Obr. 6 Nově zahájené exekuce (IPŘP, 2020)

Podobným projektem se stala i Mapa bankrotu, kde můžeme dle statistických údajů také zjistit data napříč celou republikou nebo i v jednotlivých krajích.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 METODIKA VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

Vzhledem k výzkumnému problému a naplnění výzkumného cíle bylo pro empirickou část diplomové práce zvoleno kombinované výzkumné šetření. Díky kombinovanému výzkumnému šetření jsou výsledky autentičtější. Kvantitativní výzkum probíhal formou dotazníků napříč širokou populací a tyto data byla zpracována formou popisné statistiky. Daný výzkum měl za úkol poukázat na názory a chování jedinců ve společnosti a také na jejich rizikové chování. Kvalitativní výzkum byl zaměřen na polostrukturované rozhovory, kdy výsledky z těchto rozhovorů jsou prezentovány formou interpretativní fenomenologické analýzy (dále jen IPA). Kvalitativní výzkum měl za úkol získat autentickou zkušenost s chováním osob v insolvenčním řízení a získat tak i data k dílčím cílům diplomové práce.

U **kvantitativního výzkumu** je dle Mareše, Rabušiče a Soukupa (2015, s.18) jedním z klíčových momentů kvantifikace a měření - **operacionalizace**, kdy se abstraktní vzorce přeměňují na měřitelné znaky. S operacionalizací je spojen jeden důležitý prvek a to je **validita**. Validitou rozumíme schopnost měřit to, co skutečně měřit chceme. Neméně důležitým prvkem je i **reliabilita**, která má za úkol zajistit spolehlivost výzkumného měření. Díky kvantitativnímu výzkumu, který pracuje s výběrovými soubory, je umožněno generalizovat závěry výzkumu na velkou populaci a přinášet tak zobecnitelné poznatky, které je pak možno využívat v praxi. (Mareš, Rabušič a Soukup, 2015, s.18-19)

V **kvalitativním výzkumu** je důležité sledovat celý proces a nejenom jeho výsledek. I kvalitativní výzkum disponuje třemi důležitými faktory a to **validitou, reliabilitou a zobecnitelností**. Tímto se klade důraz na celou zdokumentovatelnost procesu a to především proto, že kvalitativní výzkum se zaměřuje spíše na specifické než typické situace. (Švaříček, Šedřová, 2007, s. 28)

4.1 Výzkumný problém, výzkumné cíle a otázky

Výzkumný problém

Hlavní výzkumný problém je zaměřen na **chování osob v insolvenčním řízení z pohledu sociálně pedagogického**. Tato oblast insolvenčního řízení a chování osob je ve většině případů zkoumána z kvantitativního hlediska na základě získaných dat ze statistik, ze spisů u insolvenčních správců, ze statistických dat z internetových zdrojů - portálů nebo z dotazníkových šetření. Málokdo se zaměřoval na osoby insolvenčním řízení z pohledu kvalitativního a zkoumal jejich chování pomocí polostrukturovaných dotazníků.

Autentičnost z osobního setkání a absolvování zmíněných rozhovorů je pro diplomovou práci velkým přínosem a to hlavně z pohledu sociálně pedagogického. Zaměřujeme se zde na zjištění vykazování rizikového chování, na postoje, faktory a důvody vedoucí ke stavu předlužení. Z pohledu dotazníkového šetření chceme poukázat na názory společnosti u vybraných aspektů dluhové problematiky a v jejich kontextu interpretovat chování osob v insolvenčním řízení. Propojení výzkumných šetření je zcela na místě k pochopení dané problematiky a uvědomění si její závažnosti.

Jak zmiňuje Peterková a Jiránek (2008, s.42) je velmi důležité, aby byla široká veřejnost kvalitně a srozumitelně informována o veškerých nástrahách zadlužování se. Také je zapotřebí kvalitní, dostupné a rychlé poradenství pro ty, kteří se již ocitli v dluhové pasti. To vše musí být bezesporu podpořeno individuální sociální prací, kdy její představitelé musí být řádně proškoleni a připraveni. (Peterková, Jiránek, 2008)

Výzkumné cíle

Hlavním výzkumným cílem je **popsat chování osob v insolvenčním řízení v kontextu současného pohledu společnosti na dluhovou problematiku a to z pohledu sociální pedagogiky**. Chceme znát důvody, které dlužníka dostaly do nepříznivé životní situace. Pokusíme se popsat dlužníkovy pocity a chování, postoje, faktory a rizika chování. Chceme znát názory společnosti a následně je aplikovat na chování osob v insolvenčním řízení. Také se budeme snažit o zachycení nejdůležitějších témat, která tuto skutečnost ovlivňují.

Formulace hlavního výzkumného cíle:

- **Popsat chování osob v insolvenčním řízení v kontextu současného pohledu společnosti na dluhovou problematiku, a to prizmatem sociální pedagogiky.**

K hlavnímu výzkumnému cíli se váží následující dílčí cíle, které korespondují s dílčími výzkumnými otázkami:

1. **Popsat důvody, které dlužníka dostaly do tíživé finanční situace.**
2. **Popsat pocity a chování během insolvenčního procesu a řízení.**
3. **Popsat faktory, které dlužníci považují za zásadní determinanty jejich situace.**
4. **Popsat postoje dlužníků k budoucnosti a finanční rezervě.**
5. **Popsat rizika vyplývající z chování osob s vysokou mírou zadluženosti.**

6. Obecně charakterizovat názory společnosti na vybrané aspekty dluhové problematiky a v jejich kontextu interpretovat chování osob v insolvenčním řízení.

Výzkumné otázky

Výzkumné otázky jsou formulovány tak, aby korespondovaly s výzkumnými cíli, jelikož mají za úkol zjistit jakými postoji, faktory, pocity, rizikovým chování a důvody respondenti disponují.

Hlavní výzkumnou otázkou je:

- **Jaké je charakteristika chování osob v insolvenčním řízení v kontextu současného pohledu společnosti na dluhovou problematiku?**

Dílní výzkumné otázky obsahují dva typy sběru dat. První část je obsažena v polostrukturovaných rozhovorech a zkoumá rizikové chování, postoje, faktory, důvody a pocity osob nacházejících se v insolvenčním řízení. Druhá část je obsažena v dotazníkovém šetření a má za úkol zjistit názory společnosti na vybrané aspekty dluhové problematiky a jejich postavení k daným problémům.

Dílní výzkumné otázky jsou:

- 1. Jaké jsou důvody, které dostaly dlužníka do tíživé finanční situace?**
- 2. Jaké jsou pocity a chování dlužníka během insolvenčního procesu a řízení?**
- 3. Které faktory dlužníci považují za zásadní determinanty jejich situace?**
- 4. Jaké jsou postoje dlužníků k budoucnosti a finanční rezervě?**
- 5. Jaká jsou rizika vyplývající z chování osob s vysokou mírou zadluženosti?**
- 6. Jaká je charakteristika názorů společnosti na vybrané aspekty dluhové problematiky a v tomto kontextu jedna z možných interpretací chování osob v insolvenčním řízení?**

Respondentům byly v polostrukturovaných rozhovorech položeny otázky na vybraná témata tak, aby umožnily výzkumníkovi co nejširší pohled na zkoumanou problematiku umožnili se tak vcítit do respondentovy situace. Předpokládali jsme, že se u dotazovaných respondentů při popisu svých životních zkušeností projeví i známky neverbální komunikace a motivy, které respondenty vedly k zadlužování se. U respondentů, kterým byl předložen dotazník, byly položeny otázky na vybraná témata tak, aby jejich odpovědi odpovídaly životním situacím a zkušenostem.

4.2 Výzkumný soubor a technika sběru dat

Dalším a velmi důležitým aspektem výzkumu je výběr výzkumného vzorku. Na správném výběru vzorku je závislá úspěšnost výzkumného šetření. Výběrový vzorek neboli soubor, je množina jednotek zastupující základní soubor. Zkoumáním vzorku by měly být výsledky u kvantitativního souboru zobecnitelné na základní soubor, mluvíme-li o reprezentativním výzkumu. (Reichel, 2009, s.76)

Pro kvantitativní výzkum byly osloveny osoby od 19-60 a více let napříč širokou populací a to z toho důvodu, aby nám byly známy jejich názory a postoje na vybrané aspekty dluhové problematiky. Počet dotázaných byl 473, avšak s vyplněním dotazníku souhlasilo pouze 179 respondentů. Úspěšnost dotazníkové šetření byla tedy 37,8%. Největší podíl měly zastupující osoby v rozmezí 30-39 let a to 44,1% a následně za nimi byly osoby ve věku 19-29 let s podílem 29,6%. Třetí zastupitelnou složkou byly osoby ve věku 40-49 let s podílem 20,7%. Dalo by se říci, že dotazníkové šetření se účastnila produktivní složka společnosti, neboť tento okruh respondentů a to v celkovém zastoupení 75,9% je výdělečně činných.

U kvalitativního výzkumu se převážně pracuje s menším počtem respondentů a to kvůli bohatosti dat jednotlivých případů než před jasně stanoveným počtem výzkumného souboru. Pro magisterské diplomové práce je doporučován vzorek od tří do šesti respondentů, který má tak umožňovat detailní analýzu každého případu. (Čermák, Řiháček a Hytych, 2013, s.14)

Pro kvalitativní výzkum byli vybráni respondenti nacházející se v insolvenčním řízení nebo již po skončeném procesu. Respondenti byli jak mužského, tak i ženského pohlaví a byli vybráni na základě určitých společných znaků, tedy na základě metody záměrného výběru. Dva respondenti jsou stále v insolvenčním procesu a zbývající dva respondenti se již nacházejí ve stavu oddlužení, jejich insolvenční proces byl již ukončen. Všichni dotazovaní žijí ve Zlínském kraji a jejich věk je v rozmezí od 37-61 let. Jedna respondentka je rozvedená, zbývající žijí v manželském svazku. Všichni respondenti jsou výdělečně činní, byť jedna je již ve starobním důchodě, nicméně i tato osoba si chodí přivydělávat. U všech dotazovaných proběhl souhlas s poskytnutím rozhovorů a před zahájením rozhovorů byl u všech respondentů podepsán informovaný souhlas.

Technika sběru dat

Sběr dat byl rozdělen na dva výzkumné soubory. První výzkumný soubor byl kvantitativního charakteru, byl proveden dostupným výběrem a obsahoval dotazníková šetření. Úkolem tohoto výzkumného šetření bylo generalizovat výsledky výzkumného šetření na širokou populaci a přinést poznatky, které následně najdou využití i pro praxi. (Mareš, Rabušič a Soukup, 2015, s.18-29)

Dotazník byl sestaven z otázek kontaktních a funkcionálně psychologických. Otázky osahovaly druhy odpovědí dichotomické (two-choice), alternativní (multipl choice) a výčtové (checklist). (Chráska, 2016, s.158-162)

Celkový počet zodpovězených dotazníků činil 179 a úspěšnost dotazníkové šetření byla 37,8%, kdy počet dotázaných byl 473.

Druhý výzkumný soubor byl kvalitativního charakteru. Úkolem tohoto výzkumného šetření bylo vcítit se do situace respondenta a vstoupit tak do jeho světa. Pro sběr dat byla použita flexibilní metoda ve formě polostrukturovaných rozhovorů. Účelem zkoumání bylo, aby dotazovaný volně hovořil o své situaci a rozvíjel své myšlenky k danému tématu. Výzkumník měl za úkol vést téma tak, aby od něj nebylo odchylováno a byl naplněn účel výzkumu. (Čermák, Řiháček a Hytych, 2013)

Celkový počet rozhovorů, které byly realizovány, bylo čtyři. Oslovených respondentů bylo šest, z toho dva se omluvili, že o daném tématu nemohou (nechtějí) hovořit z důvodu psychického bloku. Hovoření o daném tématu by jim vyvolávalo nechtěné negativní pocity a otevřeně přiznali, že se za svou situaci stydí.

4.3 Průběh výzkumu

Příprava výzkumu probíhala během začátku roku 2020. Na začátku února byl vytvořen dotazník, který byl následně rozeslán co největšímu počtu respondentů. Výsledná data byla sesbírána na konci měsíce února. Na konci měsíce března byla data zpracována tak, aby výsledky z něj mohly být reprezentovány v diplomové práci. Během měsíce února byl vytvořen seznam otázek pro kvalitativní výzkum. Tento seznam otázek byl v dostatečném předstihu předložen dotazovaným respondentům, aby měli dostatek času se s otázkami seznámit a připravit se na ně. Polostrukturované rozhovory byly realizovány na začátku měsíce března a jejich data pak zpracována v průběhu daného měsíce.

5 KVALITATIVNÍ VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ

Pro diplomovou práci, kde je použito výzkumné šetření pomocí kvalitativního designu, jsme konkrétně použili **interpretativní fenomenologickou analýzu – IPA**, která je se svými vlastnostmi pro náš výzkum nejvhodnější. Pomocí této metody byla analyzována data z poskytnutých rozhovorů. Přestože se jedná o metodu poměrně novou, poskytuje nám ucelený pohled na celkový proces a i na jeho jednotlivé fáze. Metoda IPA se vyznačuje hlavně tím, že probíhá na fenomenologické – hermeneutické bázi, při níž má respondent porozumět své zkušenosti se zkoumaným problémem. Tato metoda má umožnit výzkumníkovi, díky osobnímu kontaktu s respondentem, přímý vzhled do dané problematiky a detailně porozumět zkoumanému jevu. (Čermák, Řiháček a Hytych, 2013, s.9)

IPA byla původním psychologickým kvalitativním přístupem, který se začal rozvíjet v 90. letech minulého století, a to díky Jonathanu A. Smithovi. V počátcích byla IPA spojována s psychologíí zdraví, v dnešní době je však stále více aplikována v různých oblastech psychologie. (Smith, 2011 in Řiháček, Čermák, Hytych, 2013)

Dle Čermáka, Řiháčka a Hytycha je teoretická pozice IPA rozdělena do tří zdrojů a to: **fenomenologii, hermeneutice a idiografickému přístupu**. Níže jsou popsány jednotlivé pilíře.

- I. Fenomenologický přístup** – zkušenost je zachycena deskriptivně, nezátížená zkušenosti interpretujícího. Klíčovým prvkem je žitá zkušenost, která je jedinečná a individuální, probíhající v konkrétním čase a kontextu.
- II. Hermeneutický přístup** – respondent se snaží porozumět své zkušenosti s daným fenoménem a výzkumník se snaží porozumět, jakým způsobem k danému porozumění respondent dospívá, neboli provádí.
- III. Idiografický přístup** – zde je zaměření na konkrétního jedince a jeho specifikou událost a situaci. Jedná se zde o detailní prozkoumání jednoho případu a musí se zde dosáhnout určitého stupně porozumění, následně se přechází k dalšímu případu. (Čermák, Řiháček a Hytych, 2013, s. 11-12)

IPA má za úkol detailně prozkoumat, jaký smysl dávají účastníci svému sociálnímu a osobnímu chování. Fenomenologický přístup je zde díky zahrnování podrobného zkoumání života účastníka a snažení se o prozkoumání jeho osobní zkušenosti. Zajímá se tak o osobní vnímání objektu, nebo události. (Smith, Osborn, 2003)

5.1 Metody analýzy dat

Pro sběr dat byla použita flexibilní metoda formou **polostrukturovaných rozhovorů**. Tato metoda umožňuje respondentovi volně o tématu hovořit a může tak rozvíjet své myšlenky, které mu připadají významné. Výzkumník má za úkol směřovat rozhovor tak, aby byl smysluplný a neodchylovat se od daného tématu. Ze zkušeností z výzkumu vyplývá, že doslovný přepis nahrávky z rozhovoru je klíčový, nicméně zásadní je jeho obsah. (Čermák, Řiháček a Hytych, 2013, s.15)

V úvodu každého rozhovoru bylo sděleno pár zásadních informací. Jednalo se o sdělení, jaký je cíl diplomové práce, jak bude s rozhovory nakládáno a také byli respondenti požádáni o vyslovení souhlasu s nahráním na diktafon. Respondenti byli také informováni, že výzkumné šetření je zcela anonymní a nikde nebude uvedeno jejich jméno a osobní informace. Zvukové záznamy jsou tedy autentické a byly doslovně přepsány.

Dle Smitha, Flowerse a Larkina (2009) lze obecný postup v IPA popsat následovně:

- **Reflexe výzkumníkovy zkušenosti s daným tématem – nultá fáze**

Reflexe představuje nástroj uvědomění si interpretativní role, díky níž jsme schopni užitečně a transparentně pracovat s daty a následně zajistit validitu prováděné analýzy.

- **Čtení a opakované čtení – první fáze**

Výzkumník by měl disponovat podněceným aktivním zájmem o data a měl by být přiměřeně zaujatý. Cílem je, aby výzkumník věděl, jaké je to být v respondentově kůži.

- **Počáteční poznámky a komentáře – druhá fáze**

Opakované čtení rozhovorů je základem této fáze a umožňuje tak vidět propojenost mezi jednotlivými zkušenostmi z různých úhlů pohledů.

- **Rozvíjení vznikajících témat – třetí fáze**

V této fázi se redukuje získaná data a poznámky do tzv. rodících se témat, kdy je zde zapotřebí změnit analytické přemýšlení. V centru zájmu se stává výzkumník, vzhledem k organizaci a interpretaci dat.

- **Hledání souvislostí napříč tématy – čtvrtá fáze**

V této fázi se jedná o mapování témat a jejich vzájemného propojení. Zde se mapují témata formou označení v textu, kdy nejjednodušší variantou je označení (např. strana 2, řádek 45, tzn. označení kódu bude vypadat - 2.45). Toto označení přináší snadnou manipulaci s tématy.

- **Analýza dalšího případu – pátá fáze**

Opakování všech výše uvedených fází.

- **Hledání vzorců napříč případy – šestá fáze**

V této fázi hledáme souvislosti mezi zkušenostmi respondentů. (Smith, Flowers & Larkin, 2009)

V daném výzkumu byla reflexe výzkumníkovy zkušenosti s danou problematikou jednoznačná. Nejenom, že ve finanční tísní prožila své dětství a dopívání (cca devět let), ale také má zkušenosti i z pracovního prostředí, kde se s těmito případy setkávala každodenně. Je zcela zřejmé, že se dané téma výzkumníka osobně dotýká, proto si klade za cíl, pomocí této diplomové práce, poukázat na zjevný problém z pedagogicko-sociálního hlediska. Při poskytovaných rozhovorech se vynořovaly vlastní úzkostné pocity, vzpomínky na těžká období a na to, jak se jí samotné nedostávalo od nikoho žádné pomoci.

Zásadním místem v procesu IPA je **interpretace** dat. Dle Čermáka, Řiháčka a Hytycha je „interpretace podle IPA úzce zakotvená v textu a přiznává, že je to vždy výzkumník se svým životním kontextem, kdo je jejím autorem“. Také je velmi zdůrazňováno, že pomocí IPY interpretujeme respondentovo přesvědčení a akceptujeme tak jeho příběh. Studie umožňuje čtenáři vyprávění ze dvou perspektiv, kdy první je z perspektivy témat a druhé z jednotlivých příběhů. (Čermák, Řiháček a Hytych, 2013, s. 22)

5.2 Analýza dat - rozhovory

Prezentace výsledků spočívá v převedení vzniklých témat do podoby vyprávění. Daná témata jsou doplňována komentáři spolu s přímými citacemi respondentů podkládanými naše tvrzení. Základním pravidlem metody IPA je, že se respondent snaží pochopit svou zkušenost, kdežto výzkumník má za úkol a snaží se pochopit, jak svoji zkušenost chápe sám dotazovaný respondent. (Čermák, Řiháček a Hytych, 2013, s. 22)

Výsledky výzkumu jsou strukturovány dle pořadí rozhovorů s jednotlivými respondenty a následně podle nadřazených témat i podtémat. Pouze pro potřebu výzkumníka byla vytvořena tabulka s danými nadřazenými tématy, podtématy a jednotlivými kódy.

Nadřazené kategorie	Podkategorie	Rozhovor 1 - Zita	Rozhovor 2 - Fred	Rozhovor 3 - Žofie	Rozhovor 4 - Daniel
Koloběh	Jak to všechno začalo	1.1,1.5,1.8,1.10,1.12,1.14	4.70,4.71,4.75,4.77,4.78	6.116,6.117	8.152,8.153,8.154,8.156
Nesplácené závazky	Dluhy	1.15,1.16,1.17,1.18,3.69	4.80,5.115	6.120,6.121,6.122,7.151	8.159,8.160,9.198
	Exekuce	1.19,1.21,1.26	4.84,4.85,4.86,4.87	6.124	8.162,8.163,8.164
Jak mi bylo	Pocity a chování	1.27,1.28,1.29,1.30,1.31	4.88,4.89,4.91	6.125,6.126,6.127	8.165,8.167,8.169
Řízení pomoci	Insolvence	2.32,2.33,2.36	4.92,4.93	6.129,6.130	8.171,8.172
Co mě živí a baví	Zaměstnání	2.38,2.39,2.40,2.41,2.42,2.43,2.44,2.46	4.94,4.95,4.96,4.97,5.99	6.132	8.174,8.175,8.176,8.177
	Vzdělání	2.52,2.53	5.102	6.136	9.182,9.183
	Koníčky	3.63,3.64	5.110,5.111	7.147,7.148	9.193,9.194
Moje zázemí	Rodina	2.55,2.56,2.57	5.103,5.104	7.137,7.138,7.139	9.185,9.186
	Bydlení	2.48,2.49,2.50	5.100	6.134	9.180
Finanční gramotnost	Programy	2.59	5.106	7.141	9.188
	Rozpočet	3.60,3.61,3.62	5.107,5.108	7.143,7.145	9.190,9.191
	Spoření	3.66,3.67	5.112,5.113,5.115	7.149,7.150	9.195,9.197

Obr.7 – Záznam kategorií a kódů (vlastní zpracování)

5.2.1 Rozhovor č.1 – Zita

První respondentka žije momentálně ve Zlíně v podnájmu s manželem. Je jí 61 let a je v řádném starobním důchodě. Respondentka má tři dospělé děti a čtyři vnuky. S rozhovorem souhlasila, byť měla mírné obavy. Byla ujistěna, že je vše zcela anonymní a její jméno bude změněno na pseudonym - Zita. Rozhovor probíhal v přátelském duchu, nicméně byly znát

negativní emoce, pocity strachu a napětí. Informovaný souhlas byl před poskytnutím rozhovoru podepsán.

Koloběh – Jak to všechno začalo

Respondentka se dostala do tíživé životní situace díky dluhům z podnikání (1.1): „vzala jsem si velké sousto. Vzala jsem si půjčku na podnikání, na zařízení hospody“. Podnikání se dařilo, než vznikl první závažný problém (1.5): „musela jsem hospodu zavřít a zůstala jsem bez práce.“ Díky této situaci nemohla respondentka splácet své závazky i když se snažila s věřiteli domluvit (1.10): „splátky byly dost velké. Ocitla jsem se na pracáku a začal tady ten můj problém. Neplatili se půjčky, chodili k nám exekutoři.“ Respondentka se snažila situaci řešit všemi možnými způsoby a začala tak důvěřovat pochybným firmám (1.12) „nabízeli oddlužení, že nám investor půjčí peníze na umoření všech dluhů, ale byly to jenom lži. Byly to podvody.“ Situaci se snažila řešit i pomocí rodiny (1.14) „nikdo mi už nechtěl půjčit, tak jsem si půjčila od rodiny a od známých.“

Vše, co mě dostihlo – Dluhy, exekuce

Do dluhové pasti se respondentka dostala díky dluhům z podnikání, následnými bankovními i nebankovními půjčkami (1.15): „úvěr byl na tu hospodu“ a (1.16) „začala jsem to řešit Providentem a tady těmito věcmi“ a (1.18) „dluhy byli i na sociálním a zdravotním, u některých bank, ten pivovar, od státu na podnikání a po známých a rodině“. Celkový objem dluhů respondentce narostl na (1.17): „vznikl dluh 750.000,- Kč“. Díky vysokým splátkám se nedařilo respondentce splácet vše včas a vznikly tak exekuce (1.19): „jsem neplatila sociální a zdravotní“. Zkušenosti s exekucemi byly negativní, respondentka nerada vzpomíná na exekutorský úřad v Přerově (1.21): „nejhorší byl exekutor Vrána, který přišel a natvrdo všechno polepil, i když jsem mu tvrdila, že to není naše, že jsme bydleli v podnájmu“. Celkový počet exekucí si už přesně nevybavuje (1.26): „celkem bylo exekucí asi 8“.

Jak mi bylo – Pocity, chování

Při této otázce se respondentka zadívala do podlady, začaly se jí třepat ruce a měla slzy v očích. Atmosféra se dala krájet. Respondentka byla ujištěna, že je vše v pořádku a vše zlé už je za ní. Několikrát se nadechla a začala své pocity popisovat: „byla jsem ve velém tlaku a stresu, protože člověk když je v takové tísní a nemá na živobytí a ani na splátky, tak je

ve velkém psychickém tlaku“, dále (1.28): „člověk nemůže spát, pořád se třepe, je mu špatně od žaludku a má pořád hrozný strach z něčeho“. Respondentka také přiznala, že (1.30): „někdy jsem to zaháněla pitím“. Celý tento poces se negativně projevil na jejím zdraví (1.31): „vznikly mi nějaké zdravotní problémy. Bolesti žaludku a tak..“.

Řízení pomoci – Insolvence

Při otázce schválení insolvece se respondentce mírně ulevilo, ale byla na ní zjevná nervozita. Insolvenční proces začal (2.32): „před čtyřma rokama jsem dostala schválenou insolveni. Asi na pošesté mi ji schválili“. Splácení insolvence bere respondentka jako velký závazek (2.33): „platím pátý rok a krizi jako takovou jsem měla jedenkrát nebo dvakrát“. Výše měsíční splátky je pro respondentku přijatelná (2.36): „splátka je 5.900,- Kč“.

Co mě živí a baví – Zaměstnání, vzdělání, koníčky

Díky totalitnímu režimu nebylo respondentce umožněno vyššího vzdělání a od patnácti let pracuje (2.52): „mám základní vzdělání.“ V pozdějším věku ani neuvažovala nad doděláním si střední školy či učiliště, má pouze (2.53): „rekvalifikaci na počítač. Řidičský průkaz mám trojku – C“. Na své zaměstnání vzpomíná respondentka s nostalgií (2.38): „začala jsem jako šička obovu ve Zlíně u Batě“. Následně po přestěhování za manželem (2.39): „jsem pracovala jako řidička z povolání“. Během pár let byla respondentka na mateřské dovolé a po ní (2.40): „jsem nastoupila do cihelny, ale to byla moc těžká práce“. Následovalo třetí dítě a pak stěhování zpět do Zlínského kraje (2.41): „pět let jsem šila boty“. Z tohoto zaměstnání měla respondentka zdravotní potíže a následně začala podnikat (2.42): „začala jsem podnikat, protože jsem nemohla sehnat dobře placenou práci“. Po všech peripetiích a ukončení podnikání začala respondentka pracovat (2.43): „na smlouvu v jednom hotelu jako servírka. Tam mi ale neprodloužili smlouvu.“ Sehnat zaměstnání pro ni nebylo jednoduché (2.44): „pak jsem šla pracovat k soustruhu, to byla moc těžká práce“. Po přestěhování do města našla práci ve státní sféře (2.46): „šla jsem dělat uklízečku na radnici. Teď jsem v důchodě, ale chodím stále na radnici vypomáhat, abych měla na splácení“. Při otázce svých zájmů se respondentka zamyslela a usmála se (3.63): „můj koníček je vnuček nebo vnuci a hraní si s nima. Jinak ráda čtu a tvořím“. Její zájmy tvoří zanedbatelnou částku jejího rozpočtu (3.64): „někdy dvě stovky, někdy nic, jindy pět set“.

Moje zázemí – Rodina, bydlení

Pro respondentku je velmi důležitá její rodina a zázemí (2.55): „Mám tři děti“, (2.56): „Nežijí se mnou“. Vzhledem k situaci jakou respondentka řeší, výkumníka zajímalo, jaká je

ekonomická situace jejich dětí (2.57): „u dvou dětí v pohodě a syn, ten se ocitl taky díky těmto problémům v insolventi“. Respondentka si je vědoma toho, že se jejich dětí situace velmi dotkla a poznamenala je tak na celý život. Co se týká stěhování a formy bydlení respondentka odpověděla následovně (2.48): „momentálně bydlím ve Zlíně a většinou jsem bydleli v nájmech“. Se stěhováním má bohaté zkušenosti a taktéž ji tyto situace nebyly příjemné (2.49): „stěhovala jsem se za svůj život snad 10x.“ Respondentku situace poznamela už do konce života (2.50): „můžu říct, že to mám pořád v sobě, to jsou ty noční můry“.

Umím počítat? – Programy, rozpočet a spoření

Při dotazu, zda zná nějakou pomoc ve finanční tísní, odpověděla (2.59): „Nevím, že něco takového existuje.“ Co se týká měsíčního rozpočtu, má respondentka jasno (3.60): „Finanční rozpočet je náš 20.000,- Kč měsíčně. Nájem, jídlo, ostatní a ještě něco ušetřit.“ Měsíčně si tak vede svoje účetnictví (3.61): „schovávám a zapisuju veškeré účtenky.“ Stanovovat rozpočet se nenaučila sama (3.62): „dcera mě to učila.“ Pohled na spoření vnímá velmi citlivě a je jí více než jasné, že je to velmi důležité (3.66): „člověk neví, co se může stát“, dále (3.67): „spořím si a myslím do budoucna“. Po všech zkušenost s dluhovou spirálou, stěhováním se a ocitnutím se na pokraji chudoby by respondentka (3.69): „už bych si v životě nepůjčila“.

5.2.1.1 Shrnutí

Respondentka Zita si velmi uvědomovala, jak se ke své životní situaci dostala. Vše bylo způsobeno díky nevydařenému **podnikání** a následným podvodným firmám. Vzhledem k četnosti a výši dluhů má také bohatou zkušenost s **exekucemi** a s tvrdými či nekalými praktikami exekutorů. Jak svůj příběh respondentka popisovala, bylo na ni znát, jak pod velkým psychickým tlakem žila a jaké si z této doby nese následky. Díky finančním problémům se musela i často stěhovat do různých podnájmů. Je si i vědoma toho, že se silně podepsala její tíživá situace na jejich dětech, které zrovna dospívali. Děti má již dospělé a jak uvedla, nežijí s ní. Za **Insolventi** je velmi ráda a splácí ji již čtvrtým rokem bez větších potíží. Bohužel **nemá žádné zkušenosti** s pomocí ve finanční tísní. Bere to jako velkou absenci ve svých znalostech. Tím, že respondentce nebylo umožněno, díky režimu, vystudovat vyšší vzdělání než jen základní školu, byla připravena o následné získání nových znalostí. Se základním vzděláním jí bylo umožněno pouze pracovat v manuální (dělnické) sféře, kde se vědomostí a znalostí mnoho nenaučila. **Finanční gramotnost** vnímá v dnešním

světě jako velmi důležitou. Finančně počítat a plánovat respondentku naučila až její dcera. Celková situace byla pro respondentku natolik ponaučující, že by si již nikdy nevzala žádnou půjčku.

5.2.2 Rozhovor č.2 – Fred

Druhý respondent žije ve Zlíně v pronájmu s manželkou. Je mu přes 61 let a pracuje na živnost jako traktorista v lese. Respondent má tři dospělé děti a čtyři vnuky. S rozhovorem bez váhání souhlasil. Před začátkem rozhovoru byl ujistěn, že je vše zcela anonymní a jeho jméno bude změněno na pseudonym - Fred. Rozhovor probíhal v přátelském duchu, bez strachu a emocí. Informovaný souhlas byl před poskytnutím rozhovoru bez připomínek podepsán.

Koloběh – Jak to všechno začalo

Veškeré dluhy, které respondentovi vznikly, přikládá své naivitě a důvěřivosti. Jeho dluhová spirála započala (4.70): „jeden podvod za druhým v těch 90-tých letech po převratě“, (4.71): „První dluh byl na podnikání a potom, že budem stavět jatka“. Díky vzniklým podvodům byl i respondent několikrát u soudu vypovídat. I když už poté z firmy odešel, chtěli na něj nadále svalit vinu za další úvěry a podvody. Po tady těch peripetiích začal mít respondent problémy s platbami i u státu (4.75): „začaly dluhy na sociálním a zdravotním a pak další opožděné splátky a tak no..“. Respondent přiznává, že tíživá situace ho doháněla do krajností a začal se chovat nezodpovědně (4.77): „Napůjčoval jsem si od známých a od zaměstnavatelů, od sestry“, dále (4.78): „Chtěl jsem, abychom měli svoje bydlení a tím taky vznikly dluhy. Zaplatila se záloha a nevyřídila se půjčka“.

Vše, co mě dostihlo – Dluhy, exekuce

Dluhů měl respondent hodně, vzpomíná si jen na největší (4.80): „tři sta tisíc byla ta firma a všechno kolem třech milionů s úrokama“. Dále si vzpomíná, že dluhy byly i na sociálním a zdravotním pojištění. Půjčoval si samozřejmě i od známých a kamarádů a vlastně všude, kde to šlo. S exekucemi má respondent bohaté zkušenosti (4.84): „Ze soudu z Kroměříže chodila jedna“, dále (4.85): „ten krkavec Vrána a teď ten ze Zlína Růžička a někteří tam chodili ti menší“. Celkový počet exekucí byl (4.86): „celkem pět nebo šest“. Nejen s exekucemi měl respondent zkušenosti, zažil i něco daleko horšího (4.87): „někteří posílali svoje vymahače a to byl hnus“. Tuto situaci museli bohužel prožívat i někteří další členové rodiny.

Jak mi bylo – Pocity, chování

Při sdělování svých pocitů byl respondent velmi nesvůj a nechtěl se o dané situaci moc bavit. Nechala jsem ho, až se rozmluvil sám, jak se cítil (4.88): „Špatná, jaká jiná. Agresivní, nervózní. Stavý úzkosti taky. Obavy byly a strach, bylo i vyhrožování“. Měl strach o celou rodinu a v manželství to bylo velmi nahnuté (4.89): „Manželka se se mnou chtěla rozvést, furt jsme se hádali, tak jsem se chtěl zastřelit“. Při této fázi rozhovoru jsem cítila tu zoufalou pomoc a lítost (4.91): „Byl jsem na dně a zničený. Nikdo mi nechtěl pomoci...“.

Řízení pomoci – Insolvence

U tohoto tématu už byl respondent veselejší, neboť jeho insolvence (4.92): „Již skončila. Insolvence započala ve čtrnáctém roku. Měsíční splátka byla patnáct tisíc. Krize byly asi čtyři“. Všechny krize respondent s pomocí rodiny ustál (4.93): „Hodně mi pomáhala finančně i dcera“. S insolvenčním správcem měl respondent vynachvátit. S insolvenčním správcem měl respondent vynachvátit. S insolvenčním správcem měl respondent vynachvátit.

Co mě živí a baví – Zaměstnání, vzdělání, koníčky

Respondent má výuční list (5.102): „Jsem vyučený“. Po škole šel pracovat na šachtu, kde získal další úrávnění jako (5.102): „šachta – předák, kombajnér“. Momentálně pracuje v lese, kde musí mít kurzy na (5.102): „ traktorista a pilař, řidičák mám C“. Jak zmiňoval ve svém dosaženém vzdělání, tak jeho kariéra šla ruku v ruce se získanými oprávněními a kurzy (4.94): „vyučil jsem se řezníkem a pak jsem šel na šachtu“. V dole respondent pracoval necelých třináct let, poté se kvůli stěhování vrátil do Zlínského kraje a byl chvíli (4.95): „zaměstnaný na policejní škole“. Zaměstnání jej nenaplňovalo a tak začal podnikat, to se ovšem nevydařilo. Po několika letech šel pracovat (4.96): „byl jsem zaměstnaný u stavební firmy“. Ke změně zaměstnání jej vždy vedla vidina, že se bude mít v životě lépe. Momentálně pracuje jako (4.97): „traktorista v lesi. Už aspoň deset roků“. V jeho letech se po tak těžké práci necítí nejlépe a stěžuje si na ztracení fyzické síly. Zdravotně se necítí vůbec dobře (5.99): „Všecko mě bolí. Mám ještě tři roky do důchodu. Nechsou mi schválit hornický důchod“. Co se týká koníčků, tak jej nestojí žádné peníze, neboť (5.110): „ no koníčkům, ani ne... Nemám žádné koníčky“, dále (5.111): „jenom chodím sem tam do lesa na hříby“.

Moje zázemí – Rodina, bydlení

Respondent byl již v dobré náladě a při otázce kolik má dětí se smíchem odpověděl (5.103): „Asi tři“. Nicméně si je vědom toho, že (5.103): „Hodně je to poznamenalo. Zrovna to bylo v období, kdy dělaly školu a bylo potřeba nejvíc peněz“. Z rozhovoru bylo patrné, že děti jsou již dospělé (5.104): „Nežijí s námi. U dcer je to v pořádku, horší je to u syna“. Forma bydlení je momentálně (5.100): „V pronájmu ve Zlíně“. Co se týče stěhování, tak se respondent dle svého názoru stěhoval (5.100): „Dost, asi zhruba dvanáctkrát“.

Umím počítat? – Programy, rozpočet a spoření

Respondent bohužel nezná žádnou pomoc ve finanční tísní, jeho reakce byla (5.106): „Že by mi někdo pomohl? Neznám... Každý se na mě...“. Momentálně se sám cítí už dobře a přesně ví, za co utrácí (5.107): „sociální, zdravotní, byt – nájem, dohromady 20.000,- Kč měsíčně“, a (5.108): „za pohonné hmoty, za jídlo a za byt.“ Dal plnou důvěru dceři, která mu se vším pomáhá, nicméně tvrdí, že jej nikdo neučil sestavovat si rozpočet. Finanční gramotnost respondent nijak neřeší (5.112): „nějaké rezervy, aby byly“, dále (5.113): „aspoň se snažím a spořím si na pohřeb“. Nevěří už lidem a neudělá nic navíc. Jediné, co si nechal poradit, tak (5.114): „mám úrazové pojištění, kdyby na mě v lesi něco spadlo nebo mě přejel traktor“. Pokud by měl možnost dalšího úvěru, tak (5.115): „ne, nepůjčil. Už nikdy“.

5.2.2.1 Shrnutí

Respondent Fred přiznal, že se do finanční tísně dostal díky **podvodům**, do kterých byl vtáhnut díky podnikání. Měl velké plány se stavbou jatek a rozšířením masné výroby. Vzhledem k situaci, ve které se respondent ocitl, se dluhy začaly navyšovat a zadlužoval se čím dál víc. Celková dlužná částka šla do milionů korun. Zkušenost s **exekucemi** má taktéž bohatou a také zkušenosti s nekalými praktikami exekučního úřadu z Přerova. Celá tato situace byla pro respondenta velmi těžko únosná. Jak zmiňoval, chtěla se s ním **rozvést manželka** a chtěl si i **vzít život**. Naštěstí se situace nějakým způsobem ustálila a momentálně se respondent nachází ve stavu **oddlužení**. Poslední splátku zaplatil loni v srpnu. Se splácením měl problémy asi třikrát a vždy mu naštěstí pomohla finančně dcera. Výše splátky se pohybovala okolo patnácti tisíc korun, což je dost vysoká částka. Bohužel respondent nezná žádné poradny s dluhovým poradenstvím a ani se o žádnou pomoc ve finanční tísní nezajímal. Nevěří, že by mu mohl pomoci někdo bezúplatně a jen tak. Vzdělání má respondent pouze výuční list. Momentálně pracuje jako traktorista při těžbě

dřeva v lese. Vzhledem k jeho věku je tato práce pro něj velmi náročná a bojuje tak o starobní důchod, neboť má dle odpracovaných let v uhelném dole, na něj nárok. Respondent bydlí s manželkou ve Zlíně v pronajatém bytě a jeho tři děti již z nimi nebydlí, jelikož jsou všechny dospělé a mají své rodiny. Těživá finanční situace se rodiny velmi dotkla, jeho dvě dcery naštěstí problémy finanční nemají, ale jeho syn ano. Přesně ví, za co utrácí a jaké jsou jeho náklady na život celkem. **Finanční gramotnost** bere jako důležitou věc, nicméně se o jeho finance stará kompletně jedna z jeho dcer. Díky této zkušenosti si je jist, že by si už nikdy od nikoho nepůjčil žádné peníze.

5.2.3 Rozhovor č.3 – Žofie

Třetí respondentka žije v Holešově v domě svých rodičů. Je jí 44 let a je zaměstnaná jako uklízečka na střední škole. Respondentka má dvě dospělé děti a jednu vnučku a vnuka. S rozhovorem váhavě souhlasila. Před začátkem rozhovoru byla ujištěna, že je vše zcela anonymní a její jméno bude změněno na pseudonym - Žofie. Rozhovor probíhal v přátelském duchu, nicméně byly znát obavy a špatné vzpomínky vyvolávaly negativní emoce. Informovaný souhlas byl před poskytnutím rozhovoru bez připomínek podepsán.

Koloběh – Jak to všechno začalo

Respondentka dlouhou dobu nic netušila. Nevěděla, že manžel má dluhy. Věděla pouze o jedné velké půjčce na rekonstrukci. Vše začalo (6.116): „rozvodem s bývalým manželem“. Po rozvodu začali všechny problémy spojené s danou situací (6.117): „řešili jsme vyrovnání a všechno okolo manželství a dětí a majetku“. Než se vše vyřešilo, bylo to pro respondentku peklo.

Vše, co mě dostihlo – Dluhy, exekuce

O některých dluzích respondentka ani nevěděla, až při rozvodu vše vyplavalo napovrch (6.120): „já jsem neměla žádné dluhy, to on si nabral půjčky“, (6.121): „on některé půjčky zatajil“. O jednom úvěru respondentka věděla (6.122): „Tu největší, co jsme měli, ta byla u banky na 400.000,- Kč a tu jsme měli na rekonstrukci bytu“. Vzhledem k tomu, že u manželů nebylo zřízeno společné jmění manželů, musela respondentka platit i za jeho dluhy. S exekucemi zkušenosti žádné nemá (6.124): „Exekuce jsem neměla žádné, k tomu naštěstí nedošlo“.

Jak mi bylo – Pocity, chování

Respondentka se necítila vůbec ve své kůži, při popisování pocitů a chování se začala potit a třepat se. Nedělalo ji vůbec dobře vzpomínat na období, kdy vše začalo a jak se cítila. Přesto však byla ochotná dál odpovídat a celá situace pro ni byla (6.125): „Katastrofa, ano strašná, bylo to prostě psycho. Úzkosti, strach“, dále (6.126): „peklo celé ty roky. Byla jsem psychicky totálně ve stresu“, a (6.127): „byla jsem bez peněz“. Danou situaci by už nechtěla nikdy zažít a je velmi ráda, že je vše už pryč.

Řízení pomoci – Insolvence

Proces insolvenčního řízení byl již ukončen a respondentka je ve stavu oddlužení (6.129): „Insolvence mi už naštěstí skončila, začala v roce 2014“. Splátka ji byla strhávaná měsíčně ze mzdy a činila (6.130): „nějakých osm tisíc korun a krize žádné nebyly“. Vše se snažila pravidelně splácet, aby nevznikly žádné další problémy.

Co mě živí a baví – Zaměstnání, vzdělání, koníčky

U respondentky je její život jednoduchý, absolvovala střední odborné učiliště (6.136): „Mám učňák, takže výuční list. Jinak nic, jo a řidičák B“. Po skončení školy, kdy otěhotněla a pak tedy po mateřské, nastoupila (6.132): „na policejní školu a jsem tam doposud. Pracuji zde osmnáct roků, jako uklízečka“. Co se týká koníčků, tak zájmy respondentku nestojí nic, protože (7.147): „žádný koníček nemám“. Věnuje se pouze (7.148): „domácí práce a vnoučata“.

Moje zázemí – Rodina, bydlení

Před rozvodem měla respondentka naštěstí kde bydlet. Za celý svůj život se stěhovala (6.134): „jakože takhle dvakrát..... pak jsem se odstěhovala sem k rodičům“. Děti má respondentka dvě a vzniklá situace (7.137): „Dotkla se jich“. Byť se respondentka velmi snažila, aby děti nic nepocítili, tak (7.138): „hold, jsme byli pět roků trochu skromní“. Nakonec vše krásně zvládli. Děti velmi chválila a (7.139): „žije se mnou pouze už jen syn“. Její dcera má svou rodinu a bydlí v jiné obci (7.139): „děti mají dobrou ekonomickou situaci, žádné problémy“. U respondentky byl značně cítit vděk, že její děti vše v pořádku zvládly a začaly žít svůj život. Z této zkušenosti děti ví, co se může díky nezodpovědnému chování stát.

Umím počítat? – Programy, rozpočet a spoření

Respondentce při vyřizování hodně pomáhala její kamarádka, která s ní objížďela dané instituce a podařilo se jí tak vyřídit bezplatnou insolvenční (7.141): „Ano, ve Zlíně je jedna,

kde jsem byla“. Respondentka ještě navštívila jednu poradnu v Přerově. Vzhledem k prožité situaci si je respondentka velmi dobře vědoma co kolik stojí (7.143): „Vím, ano přesně, za co kolik utrácím. Za co nejvíc, za jídlo“. Rozpočet má sestavený již z doby insolvenčního řízení a drží se jej do dnes (7.145): „mám daný peníze, který musím použít na to a ty na to“. Finanční gramotnost vnímá jako potřebnou (7.149): „Ano, mám penzičko... odkládám si a spořím“. Ví, že může přijít situace. Kdy bude potřebovat peníze, a proto si je odkládá (7.150): „Pro nenadálé situace mám rezervu“. V případě, že by měla možnost si někdy půjčit peníze (7.151): „Ne, nepůjčila bych si už nikdy“.

5.2.3.1 Shrnutí

Respondentka Žofie se do tíživé finanční situace dostala **díky manželovi** a jeho utajeným dluhům. Vše se dozvěděla až během **rozvodu**, což byl pro ní velký šok. Dle jejího sdělení věděla pouze o jedné velké půjčce, která sloužila k rekonstrukci jejich bytu. Naštěstí s exekucemi neměla žádné zkušenosti, neboť se snažila řešit vše rychle a včas. Díky celému procesu byla respondentka pod **těžkým psychickým tlakem** a vše prožívala s úzkostmi a ve strachu. Nejen že byla úplně bez financí, musela k tomu všemu živit dvě dospívající děti. Celou dobu se snažila, aby se dětí její situace nijak nedotkla, byť se museli velmi uskromnit. Díky kamarádce se **dozvěděla o bezplatné pomoci ve finanční tísní** a navštívila tak dvě pobočky, jednu ve Zlíně a druhou v Přerově. Na pobočce ve Zlíně pomohli respondentce s bezplatným vyřízením insolvenčního řízení. Momentálně se respondentka nachází ve stavu oddlužení, kdy poslední splátka proběhla v loňském roce. Veškeré splátky jí byly strhávány ze mzdy, tzn. žádné krize se splácením neměla. Práci má stále stejnou již osmnáct let. Vzhledem k jejímu vzdělání – výuční list, nehodlá nic měnit a je spokojená. Respondentka přesně ví za co a kolik utrácí. Z dob insolvenčního procesu si navykla na způsob rozdělování financí a tomto módu jede doposud. Finanční gramotnost bere jako důležitou součást života a proto má vytvořenou rezervu na nenadálé situace. Díky této negativní zkušenosti je si zcela jistá, že by si už nikdy nepůjčila žádné finance.

5.2.4 Rozhovor č.4 – Daniel

Čtvrtý respondent žije ve Zlíně v pronájmu s manželkou a se synem. Je mu čestvých 38 let a pracuje jako vedoucí výroby u svého bratrance ve firmě. Respondent má jedno malé dítě. S rozhovorem bez váhání souhlasil. Před začátkem rozhovoru byl ujištěn, že je vše zcela anonymní a jeho jméno bude změněno na pseudonym - Daniel. Rozhovor probíhal

v přátelském duchu, bez strachu a emocí. Informovaný souhlas byl před začátkem rozhovoru bez výhrad podepsán.

Koloběh – Jak to všechno začalo

Respondent se dostal do dluhové pasti kvůli (8.152): „stavbou baráku hlavně a potom šla manželka na mateřskou“. Vše začalo (8.153): „jednou velkou půjčkou – hypotékou, poté se nabrali další malé bankovní i nebankovní“. V krizových situacích to respondent začal řešit i (8.154): „půjčování po rodině a po známých“. Respondent nestíhal splácet, v práci měl malou výplatu a proto odešel do jiné práce. Tam se mu ovšem nedařilo, tak jak si představoval a tím začal veškerá dluhová spirála. Insolvenční řízení se napoprvé nepovedlo (8.156): „insolvenci mám schválenou na podruhé“. Respondent nebyl spokojený s insolvenční správkyní neboť prodala jejich dům pod cenou.

Vše, co mě dostihlo – Dluhy, exekuce

Veškeré dluhy, které se respondentovi naskládali byly (8.159): „hypotéka, to bylo 2,2 miliónů korun a okolní potom bylo 400 tisíc, jako ty drobné“ a (8.160): „ještě jedna u banky asi 270 tisíc. Po rodině něco kolem 200 tisíc“. Respondent si je vědom velikosti a množství půjček, které si nabral. S exekucí má respondent taktéž zkušenosti (8.162): „Bylo jich několik a hlavně nejhorší byly exekutoři – pan Vrána z Přerova.“ A (8.163): „Čekali před domem, než jsem jim dal 17 tisíc.“ Jeho manželka rezignovala a odmítala cokoli řešit. Celkový počet exekucí (8.164): „Exekucí bylo asi 5“.

Jak mi bylo – Pocity, chování

Respondent při popisování svého stavu během dluhové spirály znějistěl, začal se potit a byl mírně nervózní. Nicméně se rozpovídal, jak mu v danou chvíli bylo (8.165): „Tož nervózně, pocit strachu, že přijdeš o majetek a tak. Taková nejistota.“ Respondent neustále přemýšlel, jak vše udělat a zvládnout. Bylo to pro něj velmi těžké a složité, což neustál a (8.167): „Odešel jsem od rodiny“. Tím se snažil od svých problémů utéct, ale vzápětí jej vše dostihlo. Syn se mu odcizil. Naštěstí jej stávající žena vzala zpět a jsou spolu dodnes i když to stále není jednoduché (8.169): „Párkrát jsem si chtěl vzít i život“.

Řízení pomoci – Insolvence

Proces insolvenčního řízení (8.171): „Probíhá a započala před rokem a půl. Měsíční splátka je zhruba něco přes devět tisíc“. Jak respondent uvádí, krizi měl několik (8.172): „Co se týče splácení, tak ani ne. Krize jsem měl spíš v manželství a sám se sebou“.

Co mě živí a baví – Zaměstnání, vzdělání, koníčky

Respondentovo vzdělání je (9.182): „střední s maturitou – kuchař na Vsetíně“. Kurzy k rozšíření vzdělání absolvoval (9.182): „barmanský kurz ze školy“ a (9.183): „mám výškové školení, vazačský průkaz – jeřábík“. Poslední dva kurzy respondentovi slouží k zaměstnání a jsou povinné. První respondentovo zaměstnání bylo (8.174): „na policejní škole“. Při stavbě domu odtud odešel, neboť měl dojem, že si kdekoliv jinde může vydělat víc a tak (8.175): „jsem jezdil s dodávkou cca půl roku“. Po odchodu od rodiny si našel práci v Holešově (8.176): „ve stavební firmě v Holešově“. Následně odešel (8.177): „od roku 2014 jsem zaměstnaný u bratrance, jako vedoucí výroby“. Respondent je ve firmě velmi spokojený, neboť je mu bratranec velkou oporou a velmi mu pomáhá i se splácením dluhů po rodině. Zálibám se respondent moc nevěnuje (9.193): „koníček jako takový nemám“. Baví jej pouze (9.194): „vaření – sýry, sušené maso, jogurty a tak“. Víceméně se ničemu nijak zvlášť nevěnuje.

Moje zázemí – Rodina, bydlení

Respondent je ženatý a (9.185): „Dítě mám jedno“. Vždy se s manželkou snažili, aby se syna situace dotkla co nejméně. Nejvíce jej ovšem postihlo (9.186): „když jsem od nich odešel“. Na tuto situaci jeho syn velmi špatně vzpomíná dodnes a respondent si vědom, že udělal největší chybu ve svém životě. Rodina respondenta bydlí (9.180): „v nájmu“. A celkem se respondent (9.180): „stěhoval asi 4x“. Stěhování respondent nebere nijak těžce a vše bere, tak jak jde.

Umím počítat? – Programy, rozpočet a spoření

Respondent zná programy ve finanční tísní (9.188): „no vím, že nějaké poradny jsou“. Nicméně žádných nikdy nevyužil. Za vyřízení insolvence zaplatil šest tisíc korun. Finanční rozpočet (9.190): „si každý měsíc sestavujeme. Děláme to formou obálek“. Ja respondent uvádí, tak největší náklady mají na (9.191): „na bydlení, pak je jídlo, ošacení, jakože oblečení a auto“. Dřív nic takového neřešil, teď ví, že musí. Respondent souhlasí s tím, že je finanční gramotnost v dnešní době důležitá (9.195): „Do budoucna myslím, ale žádné spoření si nespořím“. Momentálně řeší situaci, kdy musí jít na operaci, takže nějaké peníze bokem má a uvádí, že mají (9.197): „jinak máme úrazovou pojistku“. Kdyby měl respondent možnost si opět půjčit (9.198): „Nee, maximálně hypotéku, ale už nikdy ty drobné“. Ze své situace je velmi ponaučen.

5.2.4.1 Shrnutí

Respondent Daniel se dostal do tíživé finanční situace, dle jeho slov, díky **stavbě domu** a manželčina odchodu na **mateřskou dovolenou**. Nebyl spokojen ve své práci, kde jeho mzda nebyla v dostatečné výši na splácení úvěru. Ještě při zaměstnání si zřídil další úvěry a vždy novými úvěry se nažil zaplatit splátky po splatnosti až ho situace dohnala k půjčování si financí po rodině a známých. Celková výše dluhu se tak vyšplhala na několik milionu korun. Dům se prodal v držbě a byl tak umořen pouze největší dluh. S **exekucemi** má bohaté zkušenosti a taktéž s nekalými praktikami exekučního úřadu z Přerova. V tíživé situaci se cítil velmi nervózně a ve stresu. Jeho žena rezignovala a tak se rozhodl odejít od rodiny, čehož lituje dodnes. Jeho syn byl v té době velmi malý a těžce odchod tatínka nesl. Nicméně to nebylo to jediné, co jej provázelo, **několikrát si chtěl vzít pod psychickým nátlakem život**. Po dvou letech jej manželka vzala zpět a to jen díky jejich synovi. Jeho insolvenční řízení stále probíhá a započalo před rokem a půl. Vše se snaží řádně splácet, neboť veškeré splátky jsou mu strhávány ze mzdy. Vzdělání respondenta je středoškolské a momentálně pracuje jako vedoucí výroby u svého bratrance ve firmě. Dnes respondent žije v pronájmu se svou rodinou v půldomku ve Zlíně, kde vychovávají se ženou jejich devítiletého syna a snaží se, aby se jeho finanční situace syna co nejméně dotýkala. Poradny proti oddlužení sice zná, ale nikdy jejich služeb nevyužil, tudíž vyřízení insolvenčního řízení musel zaplatit soukromému subjektu. **Finanční gramotnost** bere jako důležitou součást dnešního života, nicméně mu nezbyvají žádné finanční prostředky na to, aby si spořil. Respondent ovšem ví, za co a kolik utrácí a se svou ženou mají metodu obálek, kdy si přesně rozdělují kolik financí na co použijí. I když respondent sdělil, že je pro něj situace velmi poučitelá, úvěr by si v budoucnu vzal a to na bydlení.

5.3 Analýza dat – průnik témat

Po provedení analýzy jednotlivých rozhovorů a jejich transkripci pokračujeme v IPA další fázi a tou je průnik daných témat. Cílem této fáze je nalézt charakteristické prvky, které jsou typické pro zkoumaný problém.

Životní zkušenost všech respondentů nacházejících se v insolvenčním řízení a nebo ve stavu oddlužení je téměř identická, avšak každý z respondentů prožíval svou zkušenost jedinečným způsobem. Každý jednotlivý příběh má svá specifika, byť se některými prvky navzájem velmi pobodají.

V této fázi není nutné již uvádět citace z jednotlivých rozhovorů, neboť se snažíme najít charakteristické prvky jednotlivých témat.

5.3.1 Koloběh

Dané téma bylo pro respondenty jedno z nejsilnějších. Vzhledem k tomu, že všichni vzpomínali, jak jejich nelehká životní situace vznikla a probíhala.

Respondentce Zitě vznikly dluhy z podnikání, z neplacení sociálního a zdravotního pojištění a díky podvodným firmám slibujícím snadné oddlužení. Výše měsíčních splátek dohnala respondentku k půjčování si financí po rodině a známých.

Respondentu Fredovi vznikly dluhy taktéž z podnikání, z neplacení sociálního a zdravotního pojištění a i díky snaze získat vlastní bydlení. Nabalující se dluhy jej, jak respondentku Zitu, dohnaly k půjčování si financí po rodině a známých.

Respondentce Žofii vznikly dluhy díky rozvodu s bývalým manželem, který si nabral půjčky, o kterých respondentka vůbec nevěděla. Dle zákona musela zaplatit polovinu dluhů vzniklých za manželství.

Respondentovi Danielovi vznikly dluhy díky stavbě domu. Jeho mzda byla nízká a jeho žena byla na rodičovské dovolené. Nezbyvaly jim tak finance na splácení hypotéky. Následně si rozpůjčoval finance u bankovních i nebankovních subjektů a poté, když už neměl kde peníze brát, tak po rodině a známých.

5.3.2 Vše co mě dostihlo

Dalším silným tématem byla otázka výše dluhů a zkušeností s exekucemi. Nebylo nijak příjemné se do hloubky daného tématu ponořovat, nicméně to bylo pro náš výzkum nezbytné.

U respondentky Zity se dluh vyšplhal k 750.000,- Kč. Přesně nedokázala říci kolik dluhů bylo, jen zhruba věděla u které instituce. Zkušenost s exekucemi měla bohatou. Sama zmiňovala, že jejich počet byl asi osm. Nejhorší zkušenost byla s exekučním úřadem z Přerova, kdy všechno natvrdo zabavoval a nutil respondentku k získání úplaty, jinak by vše zabavil a posbíral.

Respondent Fred měl celkový dluh okolo tří milionů i s úroky. Taktéž si už přesně nevzpomněl kolik jednotlivých dluhů měl, je zhruba u kterých institucí. Zkušenost

s exekucemi měl taktéž bohatou a uvedl, že jich mohlo být pět nebo šest. Stejnou zkušenost měl i s exekutorským úřadem z Přerova. Nicméně měl zkušenosti i s vymahačemi a s vyhrožováním.

Respondentka Žofie uvedla, že věděla pouze o jedné půjčce, která byla na rekonstrukci bytu. O dalších neměla ani ponětí, ale ze zákona musela uhradit půlku dluhů. Vůbec nevěděla kolik dluhů bylo a u koho byly. Jako jediná s exekucemi žádnou zkušenost nemá a ani nikdy neměla.

Respondent Daniel měl výši celkových dluhů kolem tří milionů. Opět nevěděl přesně kolik dluhů měl, ale věděl zhruba u jakých institucí byly úvěry poskytnuty, či u koho si půjčil. S exekucemi měl taktéž bohaté zkušenosti a jako nejhorší uváděl exekutorský úřad v Přerově. Tito pracovníci úřadu čekali před jeho domem a nutili jej sehnat sedmnáct tisíc korun, jinak by odvezli veškerý majetek.

5.3.3 Jak mi bylo

Toto téma bylo asi nejsilnější a na popis nejtěžší. Všichni respondenti byli velmi nervózní a do popisování svých pocitů a chování se jim nechtělo. Jednak se za svou situaci styděli a také rozpomínání, jak jim bylo, jim nedělalo psychicky vůbec dobře.

Respondentka Zita byla ve velkém tlaku a stresu. Ocitla se v existenční tísní, kdy neměla finance ani na živobytí a ani na splátky. Nemohla v noci spávat, neustále se třepala, bývalo jí špatně od žaludku a neustále měla z něčeho strach. Někdy zaháněla tíživou životní situaci i pitím alkoholu. Žití v této situaci několik let si vyžádalo i zdravotní problémy.

Respondent Fred sdělil, že jeho psychický stav byl velmi špatný. Býval agresivní, nervózní, trpěl stavy úzkosti. Manželka se s ním chtěla rozvést a tak se pokusil o sebevraždu. Byl zničený a na dně. Měl pocit, že mu nikdo nechce pomoci.

Respondentka Žofie uvedla, že celý proces byla katastrofa. Cítila se strašně a psychicky na dně. Uvedla, že celé roky to bylo peklo a byla totálně psychicky ve stresu. Nejhorší pro ni bylo, že byla úplně bez peněz a musela se postarat o dvě dospívající děti.

Respondent Daniel se cítil velmi nervózně, stále měl pocit strachu, nejistoty. Ze svého pohledu neřešitelnosti situace se rozhodl utéct od rodiny, čehož dodnes velmi lituje. Byl pod tak silným psychickým tlakem, že si chtěl párkrát sáhnout i na život.

5.3.4 Řízení pomoci

U tohoto tématu byla atmosféra již příznivější, neboť jsme probíraly stránku řízení insolvence a dalo by se i říci, tzv. vyřešení problému. Respondentům se odpovídalo snáze s oddechnutím si.

Respondentce Zitě byla insolvence schválena před čtyřmi lety. Schválení nebyl jednoduché a předcházelo jemu pět zamítnutí díky dluhům z podnikání. Krizi se splácením měla respondentka jednou nebo dvakrát. Momentálně splácí pravidelně a výše měsíční splátky je 5.900,- Kč.

U respondenta Freda insolvence již skončila a momentálně se nachází ve stavu oddlužení. Insolvence byla schválena v roce 2014 a měsíční splátka byla ve výši 15.000,- Kč. Krizi se splácením měl několik, neboť měsíční splátka byla velmi vysoká. Velmi mu pomáhala finančně dcera, když měl problémy se zaplacením splátky.

U respondentky Žofie insolvence již skončila a nachází se ve stavu oddlužení. Insolvenční proces byl zahájen v roce 2014 a měsíční splátka byla ve výši něco kolem 8.000,- Kč. Žádné krize se splácením neměla, neboť jí bylo vše pravidelně strháváno z platu.

Respondent Daniel má insolvenční schválenou nejkratší dobu. Zhruba před rokem a půl byla insolvence napodruhé schválena, neboť s první insolvenční správkyní měl respondent velké problémy a nakonec s ní odmítl spolupracovat. Výše měsíční splátky je kolem 9.000,- Kč a je mu v pravidelných splátkách strhávána měsíčně ze mzdy. Krize se splácením, jak sám respondent uvedl, neměl, ale měj je v manželství a sám se sebou.

5.3.5 Co mě živí a baví

Toto téma bylo velmi odlehčující, respondenti se rozpovídali svém zaměstnání a vzdělání. Nicméně neuspokojivé je zjištění, že ani jeden z respondentů se nevěnuje žádnému koníčku, který by jej naplňoval a umožňoval jim tak psychický odpočinek.

Respondentka Zita má bohužel pouze základní vzdělání a od patnácti let pracuje ve většinou dělnických profesích. Zaměstnání vystřídala celkem sedm zaměstnání a momentálně je již ve starobním důchodu. Stále si chodí přivydělávat do bývalého zaměstnání, aby měla dostatek financí na živobytí a na splácení insolvence. Pouze respondentka Zita se věnuje čtení knih. Jinak bere své vnuky jako náplň svého volného času a tvoření dárků pro své známé a kamarádky.

Respondent Fred má výuční list a od svého mládí pracuje ve většině případů, kromě podnikání, v dělnických profesích. Za svůj život vystřídal celkem šest zaměstnání. Momentálně se pokouší o schválení starobního důchodu, neboť má na něj nárok díky odpracovaným létům v uhelném dole, které se mimo jiné na jeho zdraví velmi podepsalo. Aktuálně pracuje jako traktorista v lese při těžbě dřeva. Koníčky nemá respondent žádné, pouze když je v práci a je sezóna, tak sbírá hříby.

Respondentka Žofie má taktéž výuční list a již osmnáct let pracuje jako uklízečka na policejní škole. Je zde spokojená a neměla by. Zaměstnání má stále jedno a je zde velmi spokojená. Koníčky respondentku nestojí žádné peníze, neboť se žádným koníčkům nevěnuje. Snaží se věnovat svým vnukům a domácím pracím.

Respondent Daniel má středoškolské vzdělání s maturitou. Od začátku svého pracovního život vystřídal celkem asi čtyři zaměstnání. Momentálně působí jako vedoucí výroby u svého bratrance ve firmě. Taktéž uvedl, že koníčky žádné nemá, baví jej pouze vymýšlet nové věci ve vaření. Ničemu jinému se kromě svého syna nevěnuje.

5.3.6 Moje zázemí

U tohoto tématu bylo u respondentů znát, jak jim na jejich rodině záleží a jak je velmi trápí, že nemají své vlastní bydlení a tzv. žijí v nejistotě. Všichni respondenti žijí buďto v podnájmu nebo u svých rodičů.

Respondentka Zita žije s manželem ve Zlíně v pronájmu a má tři dospělé děti. Za svůj život se stěhovala asi desetkrát a stěhování je stále její noční můrou. U dvou dětí je ekonomická situace v pořádku, třetí dítě má stejné problémy jako ona. Dle sdělení respondentky je zcela jasné, že její situace se na jejich dětech velmi podepsala.

Respondent Fred žije taktéž v pronájmu ve Zlíně a za svůj život se stěhoval asi dvanáctkrát. Má tři dospělé děti, které s nimi nežijí. Ekonomická situace je u dětí dobrá až na syna. Ten se nachází ve stejných problémech jako on.

U respondentky Žofie je situace trochu lepší. Za svůj život se stěhovala jen dvakrát, a to k manželovi a poté zpět k rodičům. Respondentka má dvě dospělé děti, kdy dcera již má svou rodinu a syn žije stále s ní. Její děti mají dobrou ekonomickou situaci, žádné finanční problémy nemají.

Respondent Dan žije se svou rodinou v pronajatém půldomku ve Zlíně. Za svůj života se stěhoval asi čtyřikrát. Stěhování jej nijak nepoznamenalo a vše bere, tak jak je. Dítě má jedno ve věku devíti let.

5.3.7 Umím počítat?

V této oblasti bylo za úkol zjistit, jak na tom daní respondenti jsou s finanční gramotností, jaké mají podvědomí o pomoci ve finanční tísní a zda si svůj finanční rozpočet řídí a sestavují sami, či jakým způsobem. Největší položkou je ve finančním rozpočtu nájem, jídlo a pohonné hmoty.

Respondentka Zita bohužel žádné služby pomoci ve finanční tísní nezná. Vůbec neví, že nějaké takové služby existují. Finanční gramotnost již nebere na lehkou váhu a přesně ví za co a kolik utrácí. Schovává si a zapisuje si veškeré účtenky od nákupů a plateb. Sestavování si svého finančního rozpočtu jí naučila dcera. Situace byla velmi poučující a respondentka se tak snaží si spořit na nenadálé životní situace.

Respondent Fred také žádné služby ve finanční tísní nezná. Jak uvedl, ani nevěří, že by nějaké takové služby mohly být zdarma. Vzhledem k jeho zkušenost se dá i předpokládat, že je k takovým to pomocem skeptický. Díky zažití životní situaci ví, za co a kolik utrácí. Sestavování a plánování finančního rozpočtu přenechal své dceři. Snaží se, aby měl nějaké finanční rezervy a má pojištění, kdy se mu náhodou v lese stal úraz.

Pouze respondentka Žofie zná a využila služeb pomoci ve finanční tísní. Díky své kamarádce navštívila dvě poradny a insolvenční proces měla schválen bez jakýchkoliv poplatků. Taktéž přesně ví za co a kolik utrácí. Má přesně stanovené peníze, které musí použít na dané věci a tím ví, za co může a nemůže utrácet. Respondentka si spoří na důchod a má vytvořenou finanční rezervu v případě nenadálých životních situací.

I respondent Daniel zná služby pomoci ve finanční tísní, ale nikdy jich nevyužil. Za vyřízení insolvence zaplatil. Finanční rozpočet sestavují každý měsíc se svou ženou formou obálek, kde si ukládají peníze na nájem, jídlo a jiné výdaje. Dřív tohle neřešil, teď jej situace k těmto krokům dohnala. Finanční gramotnost bere jako důležitou, nicméně si do budoucna nespoří. Rezervu jako takovou žádnou nemá, pouze si našetřil nějaké peníze, neboť věděl, že jej čeká operace a bude dva měsíce na neschopence.

5.4 Souhrnná interpretace výsledků

Výsledky analýzy výzkumu vycházejí z rozhovorů se čtyřmi respondenty. Tito respondenti se snažili popsat průběh celé své dluhové pasti, také celý průběh vyřízení insolvenčního řízení a popsat svou vlastní finanční gramotnost. Uvedené výsledky mohou být zkresleny subjektivním vnímáním a nedostatkem nadhledu z obou zainteresovaných stran. S tímto faktem se ve výzkumném designu IPA počítá a je tedy akceptovatelný. Může se zdát, že počet respondentů je pro tento výzkum poněkud nízký. Původně bylo osloveno šest respondentů. Dva z nich účast na výzkumném šetření odmítli s tím, že se za svou situaci stydí a již na ni nechtějí jakkoliv vzpomínat.

Kvalitativní výzkumný design IPA se snaží detailně porozumět danému jevu a pro tento typ výzkumu je nejdůležitější homogenita vzorků a nasycenost dat. Stanovená podmínka výzkumu byla dle našeho názoru splněna. Níže se budeme snažit odpovědět na dílčí výzkumné otázky našeho výzkumu.

DÍLČÍ OTÁZKY:

1. Jaké jsou důvody, které dostaly dlužníka do tíživé finanční situace?

Dle výzkumného kvalitativního šetření dostaly respondenty do tíživé finanční situace dluhy z podnikání, neplacení si povinného sociálního a zdravotního pojištění, nesplácení svých závazků u bankovních a nebankovních institucí, stavbou domu, pořízení si dítěte a v neposlední řadě i rozvodem. Všechny tyto výše uvedené důvody vykazují rizikové chování z pohledu finanční negramotnosti. Pokud by respondenti znali své možnosti, zajímali se o svou finanční situaci a předcházeli tak nečekaným životním situacím, nemuseli by se do dluhové pasti vůbec dostat. Vzhledem k absenci sestavování si finančního rozpočtu a neuvědomování si nežádoucích následků byla tato zkušenost pro respondenty nevyhnutelnou. Dalším důvodem bylo i to, že se respondenti nechtěli smířit s klesající životní úrovní a neuměli se v některých případech uskromnit. Až příliš lpěli na svém majetku, dokud o něj nadobro přišli. Dalším důvodem byla i pohodlnost a přenechání finanční stránky domácnosti druhého z partnerů. Z nevědomosti finanční situace rodiny, se vše provalilo až u soudu u rozvodového řízení.

2. Jaké jsou pocity a chování dlužníka během insolvenčního procesu a řízení?

Před schválením insolvenčního řízení a během celého insolvenčního procesu vykazovali respondenti velmi znepokojující známky chování. Dle jejich sdělení byl všech dotázaných respondentů psychický stav velmi špatný. Respondenti mužského pohlaví uvedli, že si chtěli i několikrát sáhnout na život, utíkali od problémů a dokonce jeden z respondentů svou rodinu i opustil. U jedné z respondentek se objevily problémy s alkoholem a následné zdravotní potíže. Osoby nacházející se pod dlouhodobým psychickým tlakem jsou náchylné ke zkratovým řešením situací a nepředvídatelným chováním. Je velmi potřebné se těmto osobám věnovat a psychicky jim velmi pomáhat. Mohou totiž nastat situace, které respondenti vyřeší po svém a už z nich nebude cesty zpět. Díky zmařeným lidským životům se pak dostávají do problémů zbývající členové rodiny a následky mohou být pro rodinu i společnost fatální.

3. Které faktory dlužníci považují za zásadní determinanty jejich situace?

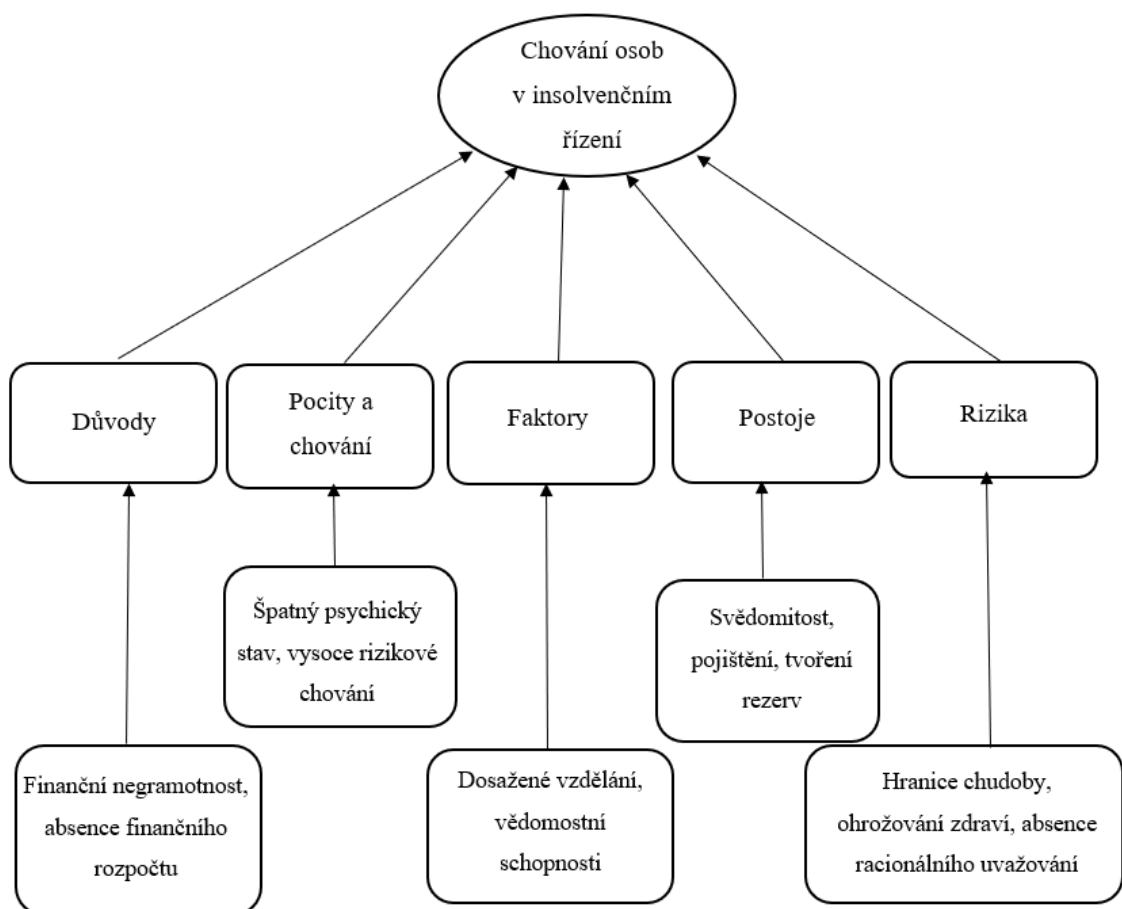
Faktory považující za zásadní determinanty jejich situace, dle sdělení respondentů, je jednoznačně důvěřivost a absence finanční gramotnosti s absencí finančního rozpočtu. Dalšími determinanty jsou jednoznačně dosažená vzdělání a vědomostní znalosti. Pokud lidé budou nedostatečně vzdělání a nebudou se sami aktivně vědomostně vzdělávat, bude jejich situace nadále taková, jakou společnost nechce akceptovat. Je nesmírně důležité, aby lidé byli finančně gramotní, uměli si spočítat své finanční možnosti a určitě se nenechali masírovat reklamním trhem s velkou spotřebou hmotných statků.

4. Jaké jsou postoje dlužníků k budoucnosti a finanční rezervě?

Všichni respondenti zaujali postoj k budoucnosti a finanční rezervě až na jednoho vážně. Po absolvování této tíživé životní situace to berou jako dogma, kdy už nechtějí, aby se daná situace někdy v budoucnu opakovala. Všichni respondenti jsou pojištěni proti případnému úrazu a nemoci. Až na jednoho respondenta se snaží mít vytvořenou finanční rezervu pro nenadálé životní situace. Před tímto procesem nikdy nic takového neřešili a nezabývali se žádným spořením či pojištěním. Neuspokojivá je absence povědomí o službách poskytovaných sociálním systémem a to pomoci ve finanční tísní.

5. Jaká jsou rizika vyplývající z chování osob s vysokou mírou zadluženosti?

Rizika chování osob s vysokou mírou zadluženosti jsou vysoká. Osoby balancují nad hranicí chudoby, skoro až někdy k bezdomovectví (v případě vypadnutí nájmu) a ohrožují se v neposlední řadě na zdraví. Při neřešení situace by mohlo dojít k odebrání dětí s následnou ústavní péčí a k dalším fatálním problémům a následkům. Nejen psychické zdraví trpí vysokou zátěží ale i fyzický stav jedinců si časem nese své zdravotní problémy. Ať už s trávicím traktem, vysokým krevním tlakem nebo nespavostí. Dlouhodobý stres vede k vysokému snížení kvality života a nenaplňováním jejich hodnot. Osoby nacházející se s vysokou mírou zadluženosti nejsou schopni vnímat okolní svět pozitivně a vše berou na svou osobu jako útok. Je zde viditelná vysoká absence racionálního uvažování s jistou mírou skeptického myšlení. Agresivita, podrážděnost, nekontrolovatelné výbuchy chování, to vše doprovází dlouhodobé psychické vypětí a stres.

Obr.8 Schéma chování osob v insolvenčním řízení (vlastní zpracování)

6 KVANTITATIVNÍ VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ

Další zvolenou metodou byl vybrán kvantitativní přístup výzkumného šetření, a to vzhledem k získání názorů společnosti na vybrané aspekty dluhové problematiky a jejich rizikové chování. Taktéž kvůli velikosti výzkumného souboru a dotazovaných respondentů se jeví toto výzkumné šetření jako nejvhodnější.

Tento výzkum pracuje s číselnými údaji, které mají za úkol zjistit rozsah, množství nebo frekvenci výskytu jevů. Kvantitativní přístup nám umožňuje precizně a jednoznačně zpracovat zjištěné údaje pomocí čísel. (Gavora, 2008, s.31)

Kvantitativní výzkumné šetření tedy pracuje s hromadnými daty, která jsme získali na základě designu výzkumu a tyto data se tvoří statistickou procedurou:

- výběr jednotek pro sledování;
- zjišťování údajů;
- kontrola údajů;
- třídění údajů;
- výpočet statistik;
- vyjádření rozložení jevů;
- statistická verifikace hypotéz;
- inferenční statistika. (Mareš, Rabušič a Soukup, 2015, s.25-27)

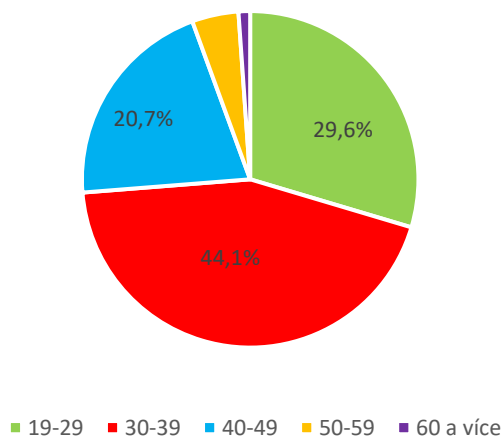
6.1 Metody analýzy dat

Vzhledem k rozsáhlému výzkumnému šetření se zaměřujeme na **popisnou analýzu dat**, neboť dotazníkové šetření je bráno jako doplněk diplomové práce, nicméně je důležitou součástí celého výzkumného šetření jež má za úkol zjistit názory společnosti na vybrané aspekty dluhové problematiky. Aby mohl být výzkumný soubor reprezentativní, aplikovali jsme **dostupný výběr** a to proto, aby výsledky výzkumného šetření mohly být porovnatelné s výsledky získanými ve kvalitativním výzkumném šetření a byly tak vhodné i jako doporučení pro praxi. (Mareš, Rabušič a Soukup, 2015, s. 25-29)

Data byla získána formou dotazníkového šetření, kdy jednotlivé výsledky jsou graficky znázorněny ve výsečových, pruhových a sloupcových grafech. Výsledná data budou uváděna v procentech a nejprve se podíváme na výsledky cílové populace. Celkový počet

oslovených respondentů byl 473, pouze 179 respondentů bylo ochotno dotazník vyplnit až dokonce.

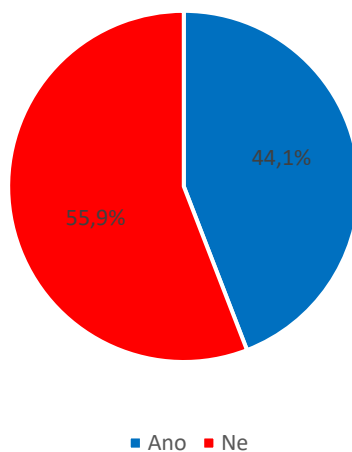
Otázka č. 1: Kolik Vám je let?

Graf 3 – Věk respondentů (vlastní zpracování)

Graf 3 zobrazuje rozložení respondentů dle věku. Nejsilnější skupinou jsou respondenti ve věku 30-39 let v poměru 44,1%, dále pak respondenti ve věku 19-29 let v poměru 29,6% a respondentů ve věku 40-49 let je v poměru 20,7%. Z celého grafu je patrné, že nejvíce je zastoupena produktivní složka obyvatelstva, což je velmi žádoucí. Jde nám převážně o produktivní populaci s cílem zjistit jejich názory a pohledy na dluhovou problematiku a postoje k finanční gramotnosti.

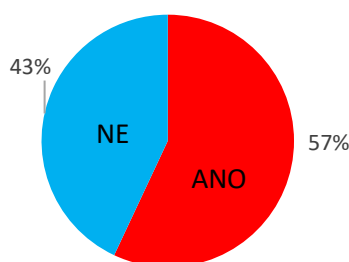
Otázka č. 5: Ocitl/a jste se někdy v tíživé životní situaci?

Graf 4 – Tíživá životní situace (vlastní zpracování)

Graf 4 nám ukazuje poměr respondentů nacházejících se v tíživé životní situaci. Dle mého názoru je číslo 44,1%, což je 79 respondentů z celkových 179 dotazovaných vysoké číslo. Dalo by se říci, že je až alarmující. V následném rozboru se podíváme do jednotlivých věkových kategoriích a zjistíme, která věková skupina je neohroženější.

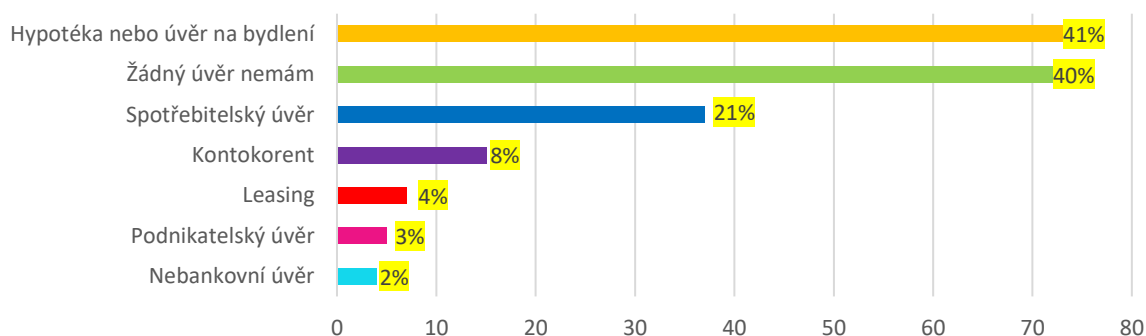
Otázka č.6: Máte dluhy?

Graf 5 – Úvěrová situace populace (vlastní zpracování)

Graf 5 nám znázorňuje počet respondentů mající dluhy. Opět je dle mého názoru počet respondentů mající dluhy vysoký. Z celkových dotázaných se jedná o 57% respondentů, tedy 102 osob, které mají dluhy.

Otázka č. 7: Pokud nějaké dluhy máte, jaké to jsou?

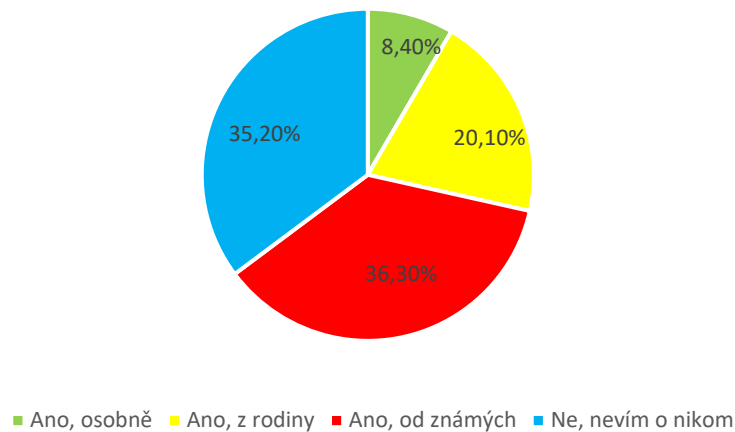

Graf 6 – Počet dluhů (vlastní zpracování)

Graf 6 znázorňuje počet respondentů mající dluhy a jaké dluhy to jsou. Nejvíce úvěrů mají respondenti na bydlení, celkem je to tedy 73. Následně je to spotřebitelský úvěr a ten má

37 respondentů. Další úvěry jsou v poměru k respondentům zanedbatelné. Zhruba 40,2% respondentů uvedlo, že žádné dluhy nemá.

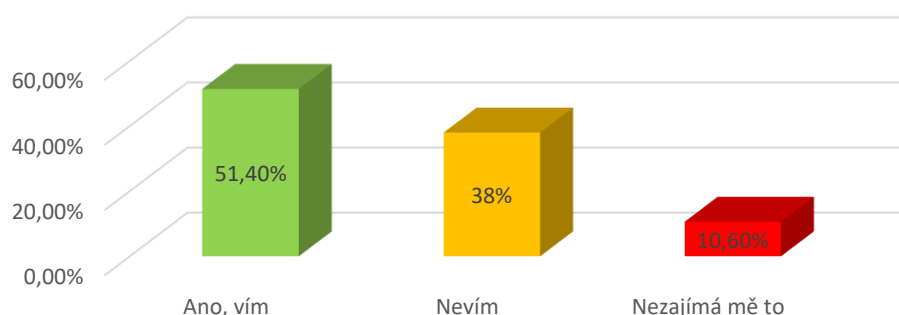
Otázka č.11: Máte osobní zkušenost s exekucí nebo insolvenčí?

Graf 7 – Zkušenost s exekucí nebo insolvenčí (vlastní zpracování)

Graf 7 zobrazuje skutečnost, že až 64,8% cílové populace má ze svého okolí zkušenosti s exekucemi nebo insolvencemi. Téměř jedna třetina dotázaných má s danými jevy zkušenosti přímo z rodiny. Jedna třetina populace neví o nikom, kdo by měl tyto problémy. Dle mého názoru je velmi důležité mít podvědomí o daných problémech, nicméně zkušeností osobních je velmi mnoho.

Otázka č.12: Víte o tom, že existují poradny proti předlužení?

Graf 8 – Povědomí o poradnách proti předlužení (vlastní zpracování)

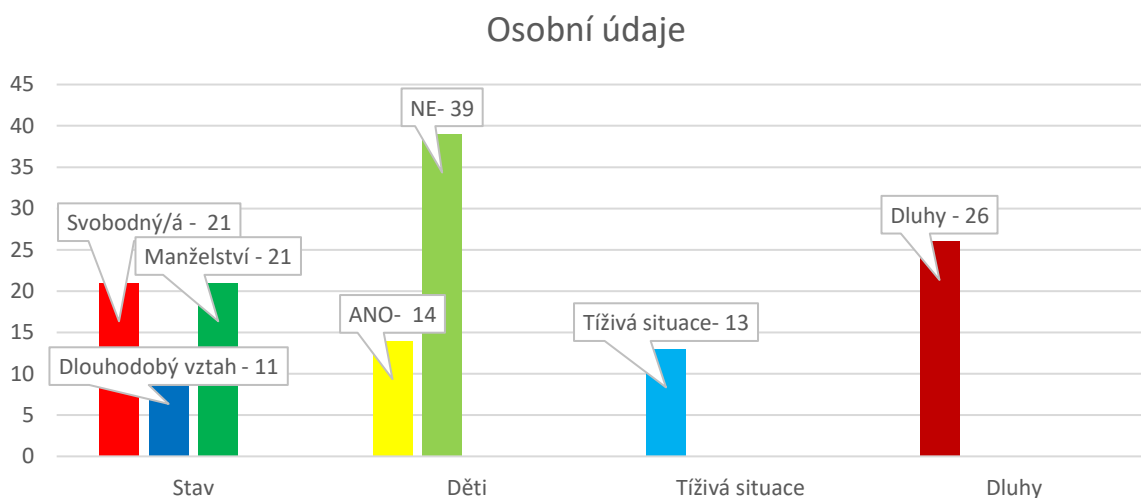
Graf 8 nám ukazuje, že pouze polovina populace zná a ví o poradnách sloužících v pomoci proti předlužení. Je nezbytné, aby se osvěta s těmito možnostmi pomoci šířila v co největším

a nejširším měřítku. Důvodem je i to, že lidé nebudou v tak psychickém tlaku, když budou vědět, kam a na koho se mohou obrátit.

6.2 Analýza dat

Níže si rozebereme jednotlivé věkové kategorie. Zajímá nás převážně produktová cílová skupina a což jsou kategorie 19-29 let, 30-39 let a 40-49 let, neboť tyto tři kategorie jsou zastoupeny v celkové míře 94,4%. Další kategorie jsou jen informativní a pro nás okrajové, neboť respondentů v těchto kategoriích je velmi málo. Nebudeme zde rozebírat pohledy k dluhové problematice z pohledu dosaženého vzdělání, a to vzhledem k tomu, že můžeme obecně předpokládat, že čím vyššího vzdělání je dosaženo, tím je i finanční gramotnost vyšší. Toto tvrzení bývá podkládáno i výzkumnými šetřeními a není tedy třeba se tímto pohledem zabývat.

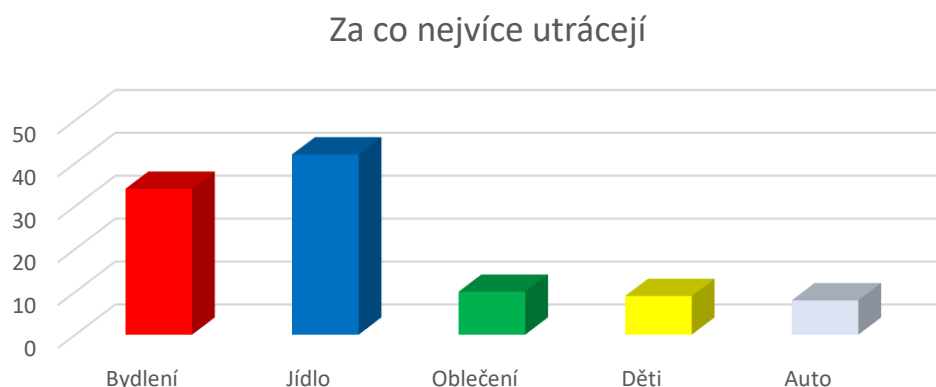
6.2.1 Kategorie 19-29 let

Graf 9 – Osobní informace (Vlastní zpracování)

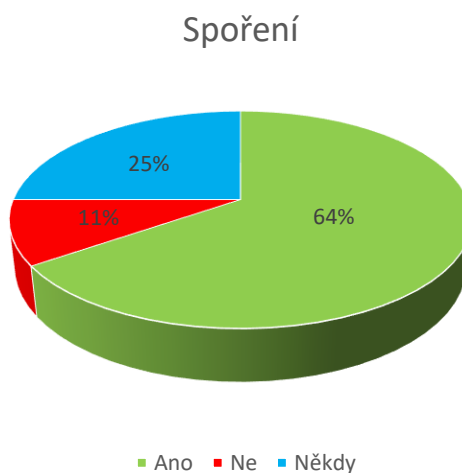
Graf 9 zobrazuje osobní stav, kdy 39% respondentů je svobodných, 39% je ženatých či vdaných a zbývajících 12% je v dlouhodobém vztahu. Pouze 26% respondentů má děti. Čtvrtina respondentů uvádí, že se ve své životě ocitla v těživé životní situaci a 49% respondentů má dluhy. Dle výsledků z dotazníkového šetření vyplývá, že **respondenti nemají více jak dva druhy úvěrů**, což je výborný výsledek. Nejvíce mají uzavřených hypotečních úvěrů na bydlení což z počtu respondentů mající dluhy je 65% a na druhém místě je spotřebitelský úvěr v poměru 31%. Pouze jeden respondent v této kategorii měl

exekuci, což je výborný výsledek. **Osobní zkušenost s exekucemi** uvádí 29 respondentů, kdy 52% respondentů má přímo zkušenost z rodiny, 45% má zkušenost od známých a 3% má přímo osobní zkušenost. Pouze 23 respondentů, což je 43% zná **poradny v pomoci proti předlužení**. Dle mého názoru je to malé číslo, neboť právě tato kategorie by měla mít co největší povědomí o možnostech pomoci.

Graf 10 – Rozbor výdajů (vlastní zpracování)

Graf 10 nám ukazuje za co respondenti nejvíce utrácení. Jako největší položka je jídlo, následně je to bydlení a poté se jedná o ošacení, potřeby pro děti a motorová vozidla. Z tohoto grafu je patrné, že lidé utrácení zdravě a nejvíce za životně důležité věci.

Graf 11 – Spoření (vlastní zpracování)

Graf 11 zobrazuje situaci, kdy 64% respondentů tvrdí, že si spoří na nenadálé životní situace. Daná čísla by se mohla zdát uspokojivá, nicméně je zde jedna třetina respondentů, která si spoří jen někdy nebo vůbec a tato skupina je nejohroženější. V případě výpadku

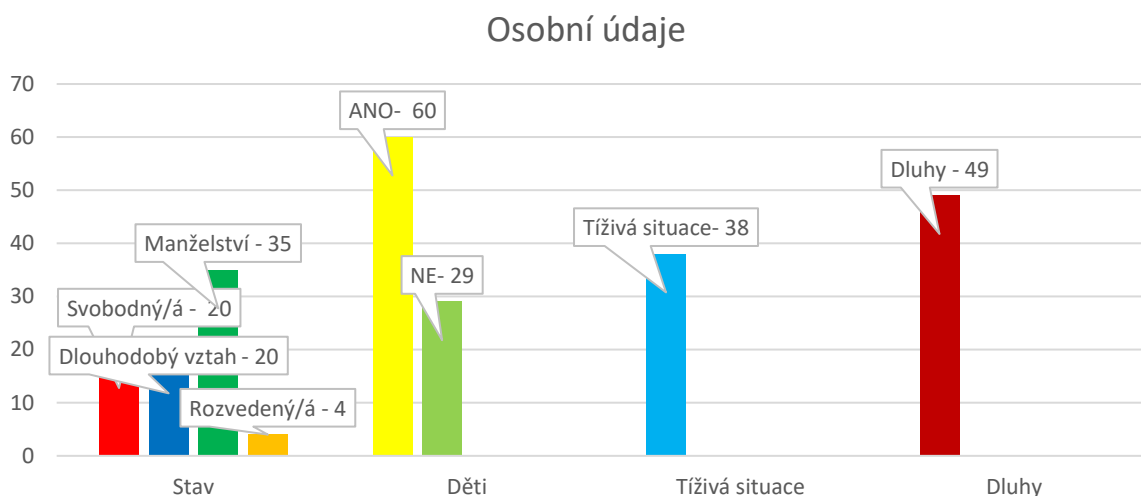
příjmů nemá žádnou rezervu na pokrytí nutných výdajů a tím se dostávají do tíživých životních situacích.

Nyní se podíváme na další části dotazníků, které nám mají za úkol ukázat, jaké postoje a názory respondenti mají k určitým životním situacím, týkající se pomoci sobě samým a pomoci druhým. **V případě, že by se respondenti ocitli v tíživé situaci**, tak by se v 77% obrátili na partnera nebo rodinu, 15% by se obrátilo na odbornou pomoc a zbývajících 7% by si své problémy vyřešilo po svém. **V případě pomoci známému**, by 58% respondentů bez váhání pomohlo a 39% respondentů by známé odkázala na odbornou pomoc. **V případě pomoci cizímu člověku**, by 36% respondentů bez váhání pomohlo a dalo peníze, 17% respondentů by sdělilo, že nemá čas, 40% respondentů by řekla, že nic nemá a zbývajících část je absolutně bez zájmu. Z tohoto vyplývá, že 64% respondentů jsou cizí lidé lhostejní a nezajímají je.

Další oblast se zabývá utrácením, postojům k marketingovému trhu a spotřebě hmotných statků. Tato oblast je pro nás taktéž velmi důležitá, neboť nám poukazuje na zodpovědnost a postavením se ke svým problémům. Při otázce **reklama nebo doporučení**, je pro 75% respondentů důležité doporučení a zbývajících část reklamy vůbec nesleduje. Při dotazu **zda si věci koupí ihned nebo na ně šetří**, odpovědělo 68% respondentů, že se rozmýšlí, zda danou věc vůbec potřebují, 23% si na danou věc spoří, 7% tuto situaci vůbec neřeší a 2% si koupí vždy hned co chce. Dále 64% respondentů uvádí, že je pro ně důležitá kvalita, u 32% respondentů je důležité obojí, jak kvalita, tak značka a zbývajících část, což jsou 4% lpí na značce. Při dotazu, **zda myslí respondenti na zadní vrátka či důchod**, byla odpověď následující, 55% respondentů na zadní vrátka myslí, 39% pouze jak kdy a 6% na zadní vrátka ani na důchod nemyslí vůbec. Poslední otázkou bylo, zda respondenti **řeší své problémy**. Pouze 53% respondentů řeší své problémy ihned a 47% respondentů uvedlo, že své problémy řeší jak kdy a také podle toho o co se jedná.

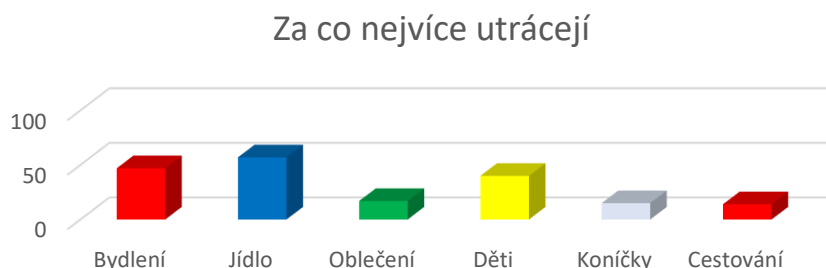
Dle výše uvedených výsledků respondenti v kategorii 19-29 let zastávají postoje ke svým problémům velmi silně, nicméně ke známým a cizím osobám už jsou chladnější a dalo by se říci, že dvěma třetinám respondentů jsou cizí lidé zcela lhostejní. Při nákupu hmotných statků by se dalo říci, že postoje mají respondenti zdravé a vnímají kupované věci jako potřebné. Nicméně u situace zadních vrátek a řešení problémů se jeví cílová populace spíše nezodpovědně a to až do výše 50% dotazovaných.

6.2.2 Kategorie 30-39 let

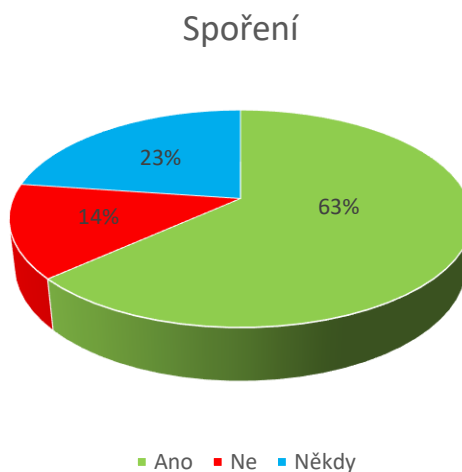
Graf 12 – Osobní informace (Vlastní zpracování)

Graf 12 zobrazuje osobní stav, kdy 24% respondentů je svobodných, 44% je ženatých či vdaných, 24% je v dlouhodobém vztahu a 8% je rozvedených. V této kategorii má 76% respondentů děti. Zde 48% respondentů uvádí, že se ve své životě ocitla v těživé životní situaci a 62% respondentů má dluhy. Dle výsledků z dotazníkového šetření vyplývá, že někteří **respondenti mají více jak dva druhy úvěrů**, což je už výsledek, který nás uvádí do stavu pozornosti. Nejvíce mají uzavřených hypotečních úvěrů na bydlení což z počtu respondentů mající dluhy je 51%, na druhém místě je spotřebitelský úvěr v poměru 23% a kontokorentní úvěr v poměru 16%. Devět respondentů v této kategorii mělo exekuci, což je vcelku uspokojivý výsledek. **Osobní zkušenost s exekucemi** uvádí 55 respondentů, kdy 27% respondentů má přímo zkušenost z rodiny, 56% má zkušenost od známých a 17% má přímo osobní zkušenost. Pouze 38 respondentů, což je 48% zná **poradny v pomoci proti předlužení**. Dle mého názoru je velmi nízké číslo, neboť i tato kategorie by měla mít co největší povědomí o možnostech pomoci.

Graf 13 – Rozbor výdajů (vlastní zpracování)

Graf 13 nám ukazuje za co respondenti nejvíce utrácení. Jako největší položka je jídlo, následně je to bydlení a poté se jedná o potřeby pro děti, ošacení, koníčky a cestování. I z tohoto grafu je patrné, že lidé utrácení zdravě a nejvíce za životně důležité věci.

Graf 14 – Spoření (vlastní zpracování)

Graf 14 zobrazuje situaci, kdy 63% respondentů tvrdí, že si spoří na nenadálé životní situace. Daná čísla by se mohla zdát uspokojivá, nicméně i zde se nachází jedna třetina respondentů, která si spoří jen někdy nebo vůbec. Z toho vyplývá, že i tato skupina je nejohroženější. V případě výpadku příjmů nejsou schopni pokrýt nutné výdaje a tím se dostávají do tíživých životních situacích.

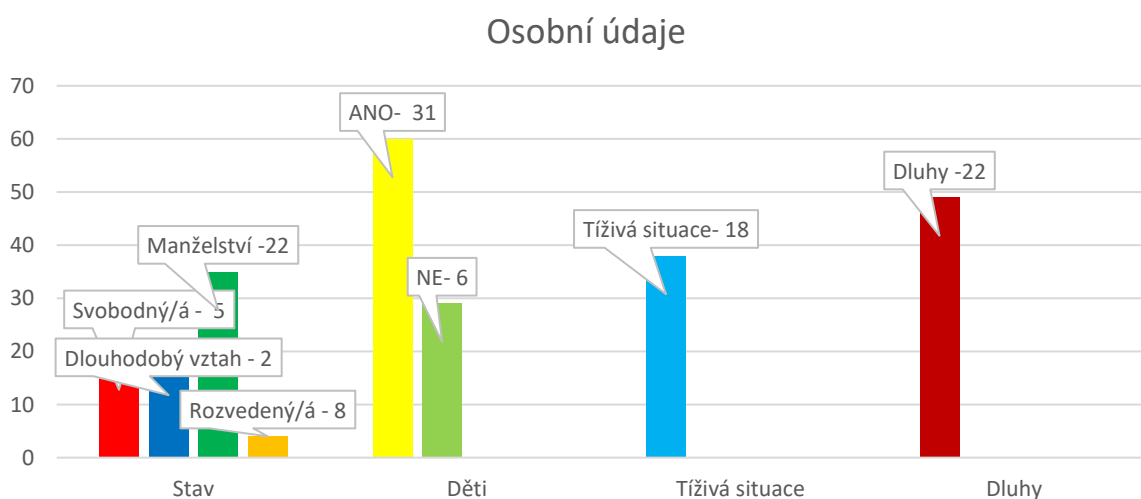
Dále si ukážeme výsledky další části dotazníku, které nám mají za úkol ukázat, jaké postoje a názory mají respondenti k jistým životním situacím, týkající se pomoci sobě samým a pomoci druhým. **Pokud by se respondenti ocitli v tíživé životní situaci**, obrátili by se tak v 73% na partnera, rodinu nebo známé, 11% by se obrátilo na odbornou pomoc a zbývajících 16% by si své problémy vyřešili sami. **V případě pomoci známému**, by 65% respondentů bez váhání pomohlo a 35% respondentů by je odkázala na odbornou pomoc. **V případě pomoci cizímu člověku**, by 34% respondentů bez váhání pomohlo a dali by neznámému jedinci peníze, 23% respondentů by sdělilo, že nemá čas, 39% respondentů by řekla, že nic nemá a zbývajících 4% by řekla, ať je neobtěžují. Z tohoto vyplývá, že 66% respondentů jsou cizí lidé zcela lhostejní a nezajímají je.

V následující oblasti se zabýváme utrácením financí, postojům k marketingovému trhu a spotřebě hmotných statků. Daná oblast je pro nás také velmi důležitá, jelikož nám ukazuje zodpovědnost a postavení se dotazovaných ke svým problémům. Při otázce **reklama nebo**

doporučení, je pro 84% respondentů důležité doporučení, 13% dotazovaných reklamu vůbec nesleduje a 3% respondentů si myslí, že je reklama důležitá. Při dotazu zda si respondenti **věci koupí ihned nebo na ně šetří**, odpovědělo 67% respondentů, že se rozmýšlí, zda danou věc vůbec potřebují, 22% si na danou věc spoří, 6% tuto situaci vůbec neřeší a 5% si koupí vždy hned co chce. Následně 62% respondentů sděluje, že je pro ně důležitá kvalita, u 30% respondentů je důležité jak kvalita, tak značka a zbývající část, což je 8% lpí pouze na značce. U otázky, **jestli respondenti myslí na zadní vrátka či důchod**, byla odpovězeno, že 61% respondentů na zadní vrátka myslí, 32% pouze někdy a 7% na zadní vrátka ani na důchod nemyslí vůbec. Poslední otázkou zní, zda respondenti **řeší své problémy**. Jen 52% respondentů řeší své problémy ihned, 47% respondentů uvedlo, že své problémy řeší jak kdy a také podle toho o co se jedná, zbývající 1% své problémy vůbec neřeší.

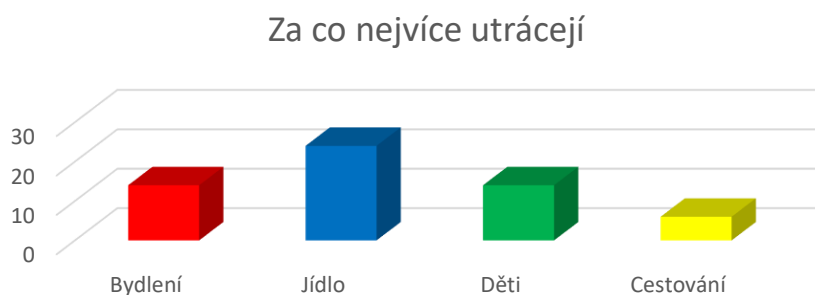
Z výsledků v kategorii 30-39 let vyplývá, že postoje ke svým problémům zastávají respondenti velmi silně, přičemž ke známým a cizím osobám jsou dotazovaní chladnější a taktéž dvěma třetinám respondentů jsou cizí lidé úplně lhostejní. Při nákupu spotřebního zboží by se dalo říci, že postoje mají respondenti zdravé a vnímají kupované věci jako potřebné. Nicméně u situace zadních vrátek a řešení problémů cílová skupina jeví už zodpovědněji, nicméně i tak je to pouze 60% z dotazovaných.

6.2.3 Kategorie 40-49 let

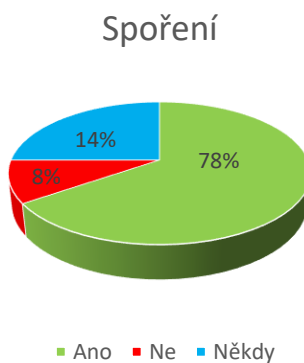
Graf 15 – Osobní informace (Vlastní zpracování)

Graf 15 zobrazuje osobní stav všech respondentů v kategorii 40-49 let, kdy 14% respondentů je svobodných, 59% je ženatých či vdaných a zbývajících, 22% je rozvedených a 5% je v dlouhodobém vztahu. Celkem 84% respondentů má děti. Polovina respondentů uvádí, že se ve své životě ocitla v tíživé životní situaci a 60% respondentů přiznává, že má dluhy. Dle výsledků z dotazníkového šetření vyplývá, že **respondenti nemají více jak dva druhy úvěrů**, což je výborný výsledek. Nejvíce mají uzavřených hypotečních úvěrů na bydlení což je 43% a na druhém místě je spotřebitelský úvěr v poměru 19%. Pouze čtyři respondenti v této kategorii měli exekuci, což je výborný výsledek. **Osobní zkušenost s exekucemi** uvádí 25 respondentů, kdy 16% respondentů má přímo zkušenost z rodiny, 41% má zkušenost od známých a 11% má přímo osobní zkušenost. V této kategorii je 25 respondentů, což je 68% dotazovaných, kteří znají **poradny v pomoci proti předlužení**. Dalo by se říci, že se jedná o dostatečné číslo v této problematice.

Graf 16 – Rozbor výdajů (vlastní zpracování)

Graf 16 nám ukazuje rozbor výdajů dotazovaných respondentů. Jako největší položka je jídlo, následně je to bydlení a poté se jedná o potřeby pro děti a cestování. I z tohoto grafu je zřejmé, že lidé utrácejí zdravě a nejvíce za životně důležité věci.

Graf 17 – Spoření (vlastní zpracování)

Graf 17 nám ukazuje, že 78% respondentů si spoří na nenadálé životní situace. Tato kategorie dotazovaných se jeví jako nejzodpovědnější oproti dvěma předchozím.

Dále se podíváme na části dotazníků, jež nám mají za úkol ukázat, jaké postoje a názory respondenti mají k jistým životním situacím, týkající se pomoci sobě samým a pomoci druhým. **Pokud by se stalo, že by se respondenti ocitli v tíživé situaci**, tak by se v 52% obrátili na partnera nebo rodinu, 24% by se obrátilo na odbornou pomoc a taktéž 24% respondentů by si své problémy vyřešili sami. **V případě pomoci známému**, by 43% respondentů bez váhání pomohlo a 54% respondentů by známé odkázala na odbornou pomoc a 3% by nepomohla vůbec. **V případě pomoci cizímu člověku**, by 27% respondentů bez váhání pomohlo a dalo peníze, 24% respondentů by sdělilo, že nemá čas, 27% respondentů by řekla, že nic nemá a zbývající část, což je 22% je absolutně bez zájmu. Z tohoto vyplývá, že 73% respondentů jsou cizí lidé lhostejní a nezajímají je.

Následující oblastí je utrácení, postoje k marketingovému trhu a spotřebě hmotných statků. I tato oblast je pro nás velmi důležitá, a to z pohledu zodpovědnosti a postavení se ke svým problémům. Při otázce **reklama nebo doporučení**, je pro 86% respondentů důležité doporučení a zbývající část reklamy vůbec nesleduje. Při dotazu **zda si věci koupí ihned nebo na ně šetří**, odpovědělo 68% respondentů, že se rozmyslí, zda danou věc vůbec potřebují, 21% si na danou věc spoří, 11% tuto situaci vůbec neřeší. Dále 59% respondentů uvádí, že je pro ně důležitá kvalita, u 32% respondentů je důležitá jak kvalita, tak značka a zbývající část, což je 9% to vůbec neřeší. Při dotazu, **zda myslí respondenti na zadní vrátka či důchod**, byla odpověď následující, 81% respondentů myslí na zadní vrátka, 8% pouze jak kdy a 11% na zadní vrátka ani na důchod nemyslí vůbec. Poslední otázka zněla, **zda respondenti řeší své problémy**. Pouze 49% respondentů řeší své problémy ihned a 51% respondentů své problémy řeší jak kdy a také podle toho o co se jedná.

Na základě výše uvedených výsledků respondenti v kategorii 40-49 let zastávají postoje ke svým problémům nejsilněji, nicméně ke známým a cizím osobám už jsou nejchladnější a můžeme říci, že tři čtvrtinám respondentů jsou cizí lidé zcela lhostejní. Při nákupu hmotných statků můžeme říci, že postoje mají respondenti velmi zdravé a vnímají kupované věci jako potřebné. U situace zadních vrátek se respondenti chovají velmi zodpovědně jak u spoření, tak u této otázky se výsledky shodují. Při řešení problémů se jeví cílová populace spíše nezodpovědně, vzhledem k tomu, že 51% respondentů řeší své problémy pouze jak kdy a také podle toho o co se jedná.

6.3 Souhrnná interpretace výsledků

Kvantitativního výzkumného šetření se zúčastnilo 179 respondentů, kdy celkové zastoupení cílové populace bylo ve výši 94,4% a to ve složení 19-49 let. V kategorii ve věku 50-59 let byli pouze 8 respondentů a ve věku 60 a více let byli respondenti pouze dva. Z tohoto důvodu jsme zkoumali a popisovali postoje produktivní části cílové populace, byť pouze do věku 49 let a to z důvodu nízké úspěšnosti absolvování dotazníku ve věkové kategorii 50+.

Dle Českého statistického úřadu se uvádí, že produktivní věk je věk osob, které se aktivně účastní ekonomického procesu a v současné době je uváděno rozmezí 15-64 let. (ČSÚ, 2004)

Pro českou ekonomiku a svět je velmi důležité, aby bylo co nejvíce aktivních občanů v produktivním věku, kteří minimálně pobírají sociální dávky, jsou ekonomicky gramotní a jsou na státu co nejméně závislí. Z tohoto pohledu rozebíráme dané věkové kategorie, abychom zjistili, jak zodpovědně se jedinci v produktivním věku chovají a jaké jsou jejich názory na společnost.

Na základě již aplikovaného výzkumu z roku 2015 MFČR bylo zjištěno, že nejméně gramotní jsou jedinci, kteří mají více jak 60 let a hned za nimi jsou jedinci ve věku do 29 let. Finanční znalost dle vzdělání mají nejnižší jedinci, kteří dosáhli pouze základního vzdělání a následně za nimi jsou jedinci se středním vzděláním bez maturity. Vůbec ekonomicky nezodpovědní jsou osoby ve věku do 29 let a následně za nimi jedinci ve věku 60 let a více. Podobných výsledků dosahuje dle vzdělání ekonomická zodpovědnost. Nejméně zodpovědní jsou jedinci s dosaženým základním vzděláním a následně se středoškolským vzděláním bez maturity. (MFČR, 2016)

Především nás zajímaly výsledky dle věkového rozdělení. I z dalších aplikovaných výzkumů je zřejmé, že čím vyššího vzdělání je dosaženo, tím vyšší je znalost finanční gramotnosti a ekonomické zodpovědnosti. Kategorizace věku jsme si rozdělili dle vlastního uvážení tak, aby bylo vždy zohledněno desetileté období, tzv. mezníky. Zajímaly nás hlavně zkušenosti s exekucemi a finanční nestabilitou v konkrétních věkových skupinách a to proto, abychom mohli určit, která skupina se chová nejrizikověji.

U zkoumaných respondentů se objevují pouze dva druhy úvěrů a jen u skupiny 30-39 let jsou to až tři druhy úvěrů. Výsledek je vcelku uspokojivý, neboť se ve většině případů jedná o úvěry typu hypoték a spotřebitelských úvěrů. Z výzkumného šetření je taky patrné, že ve všech kategoriích má více jak 50% respondentů zkušenosti s exekucemi. Znalost

poraden v pomoci proti předlužení není nijak uspokojivá. Pouze kategorie ve věku 40-49 let má 68% respondentů, kteří poradny v pomoci proti předlužení znají, jinak jsou výsledky pod 50%, což je dle našeho názoru málo. Z dalších výsledků je zřejmé, že respondenti nejvíce utrácejí za jídlo a za bydlení. Více jak 60% uvádí, že si spoří na nenadálé životní situace, což by se mohlo zdát vcelku uspokojující. Nicméně je zde stále třetina všech respondentů, kteří si nespoří vůbec a tato skupina je nejohroženější z pohledu tíživých životních situací. Výzkumné šetření nám také ukazuje, že více jak 60% respondentům jsou cizí lidé úplně jedno a jsou jim jejich problémy lhostejné. Pokud by je na ulici požádal o pomoc, nepomohli by jim. Co se týká řešení svých problémů, tak ve všech případech se respondenti pohybují kolem 50%, kdy řeší své problémy ihned. Ostatní jsou ve svých postojích laxní a řeší své problémy jak kdy a podle toho o co je jedná.

Níže zodpovíme poslední dílčí otázku, která má za úkol zjistit názory společnosti na vybrané aspekty dluhové problematiky a v daném kontextu interpretovat chování osob v insolvenčním řízení.

DÍLČÍ OTÁZKA:

6. Jaká je charakteristika názorů společnosti na vybrané aspekty dluhové problematiky a v tomto kontextu jedné z možných interpretací chování osob v insolvenčním řízení?

Charakteristika názorů společnosti je v jisté míře silná, co se týče postojů vůči sobě. Z dotazníkové šetření je plynoucí, že se o své problémy zajímají a ve vysoké míře by se populace obracela na svou rodinu a známé. V případě pořízení spotřebního zboží se více jak 88% buďto na danou věc snaží naspořit anebo přemýšlejí, zda danou věc opravdu potřebují. V případě postoje k cizím lidem je postoj velmi laxní až chladný. Z výzkumného šetření je velmi patrné, že problémy cizích osob respondenty převážně nezajímají. V nasnadě je také zapotřebí říci, že postoj respondentů není z více jak 50% zodpovědný v oblasti řešení svých problémů. Své problémy ve více jak v 50% řeší pouze po vyhodnocení o co se jedná. Dalo by se říci, že většina dotazovaných respondentů je pohodlná v řešení svých problémů. Z pohledu zkušeností s exekucemi je z výsledků zřejmé, že většina populace má zkušenosti jak z rodiny, tak od známých. Pouze 15 respondentů má osobní zkušenost s exekucemi. Je také velmi důležité zmínit, že více jak 44% dotazovaných se již někdy ocitla v tíživé finanční situaci.

Z výzkumného šetření vyplývá, že je zde ještě značná část populace vykazující známky nezodpovědného chování, které v sobě skýtá náchylnost k tíživým životním situacím, kterým předchází nestarání se a neřešení svých problémů, pořízení si věcí, které zrovna chtějí a nespoření si, či nemyšlení na zadní vrátka a na budoucnost. K příznivému období a klesání exekucí přispívala i dosavadní dlouhotrvající minimální hranice nezaměstnanosti, která se již od roku 2018 pohybuje pod hranicí 3%. Vzhledem k dnešní situaci a problému s pandemií Coronaviru je zde předpoklad, že nezaměstnanost stoupne, a to z důvodu zavření firem, které neměli dostatečnou rezervu na udržení chodu ve vyhlášeném nouzovém stavu a museli být zavřeny. Nejohroženější jsou tak restaurace, hotely, kadeřnice, kosmetičky a další profese, které se ve velmi výrazném počtu denně stýkali s lidmi a kde je nákaza nejvíce nebezpečná. Je zde i tady předpoklad, že nárůst exekucí v příštích měsících stoupne a bude opět zapotřebí těmto lidem odborně pomoci.

7 SOUHRNNÁ INTERPRETACE VÝSLEDKŮ

Souhrnná interpretace dat je kapitola, která obsahuje informace o naplnění výzkumných cílů. Zkoumané údaje vycházejí ze stanovených dílčích výzkumných otázek. U výše uvedených výzkumů byly zodpovězeny všechny dílčí výzkumné otázky a byly tak naplněny výzkumné cíle. Jak již bylo zmíněno, kvalitativního měření se zúčastnili čtyři respondenti a ve kvantitativním měření bylo vyplněno 179 dotazníků. Díky získaným výsledkům z kvantitativního a kvalitativního šetření, můžeme tedy zodpovědět hlavní výzkumnou otázku.

- **Jaké je charakteristika chování osob v insolvenčním řízení v kontextu současného pohledu společnosti na dluhovou problematiku?**

Dle kvalitativního výzkumu jsou osoby v insolvenčním řízení v produktivním věku a je tedy zřejmé, že rizikového chování je dosahováno v produktivním věku. Tento výsledek je i patrný z dotazníkového šetření. Charakteristika osob v insolvenčním řízení krásně vychází i z pohledu dotazníkové šetření. Riziková skupina obyvatel je v průměru 25% dotazovaných. Tato skupina si nespoří na nenadálé životní situace, nemyslí na zadní vrátka na budoucnost, nezná poradny proti předlužení, velká část účastníků je lhostejná k problémům vůči druhým lidem a velká část respondentů neřešení své problémy ihned. Znepokojující je fakt, že více jak 44% dotazovaných se již ocitlo v tíživé životní situaci.

Charakteristika chování osob s vysokou mírou zadluženosti jsou v insolvenčním řízení v kontextu současného pohledu společnosti na dluhovou problematiku velmi riziková. Je zde zapotřebí zmínit, že zde vstupují prvky vzdělání, počtu dluhů, ochota řešit své problémy ihned, zájem o finanční gramotnost a absence sestavování si svého vlastního rozpočtu. Oba výzkumy jsou spolu velmi úzce spojeny, neboť z uvedených dat vyplývá, že pokud se člověk chová nezodpovědně, jde napříč tíživým situacím a dluhové propasti. Následky nezodpovědného chování mohou být fatální a při neřešení situace by mohlo dojít až k odebrání dětí a dalším následkům s nevratným řešením.

Je zde zapotřebí zmínit, že z dříve absolvovaných výzkumných šetření je taktéž rizikové chování podpořeno ztrátou nebo změnou zaměstnání, rozvodem manželů, nenadálou nemocí a s tím související pokles příjmů. Vše jde ruku v ruce s dostatečnou mírou finanční gramotnosti. Finančně gramotný člověk si umí spočítat jaké jsou jeho příjmy a výdaje, zda je schopen své závazky splácet, je pojištěn pro nenadálé životní situace tak, aby nepřivedl rodinu do finančních problémů, spoří si dostatečnou rezervu, myslí

do budoucna a je schopen říci, zda kupovanou věc opravdu potřebuje či nikoliv. Zdravý rozum a uvědomělé chování předchází nerozváženým rozhodnutím a nenechá se obalamutit nátlakem spotřebního trhu po touze nabytí hmotných statků hned a bez rozmyslu.

Z pohledu pedagogického je zapotřebí zmínit finanční gramotnost, ke které se také váže vzdělanost již v útlém věku a dle výzkumných šetření je zřejmé, že čím vyšší vzdělání je dosaženo, tím je i vyšší finanční gramotnost jedinců. Je zcela podmětne říci, že velmi úzce souvisí i z jaké rodiny jedinec pochází a k čemu je veden. Pokud dítě vidí, že rodiče vykazují známky nezodpovědného chování, nelpí na svých názorech a zásadách, tak z tohoto jedince ve většině případů vyroste podobný člověk stejného ražení.

Ze sociálně pedagogického hlediska je zřejmé, že ve všech školách, ať už základních, středních či učilištích a vyšších odborných, by se měla učit nejen finanční gramotnost, ale i dopady finanční negramotnosti. Sdělení, jak mohou osoby dopadnout, pokud nebudou disponovat základními znalostmi finanční gramotnosti a nebudou se chovat zodpovědně, by byla velmi přínosná a poučující. Zajisté nesmíme opomenout různé workshopy a kurzy, které by pro společnost mohly být značným přínosem. Šíření osvěty finanční gramotností a to nejen komerčními společnostmi, ale i státem by dluhové problematice velmi pomohlo.

Propojením obou výzkumných metod jsme získali ucelený pohled na danou problematiku. Bez dotazníkového šetření bychom nebyli schopni zjistit jaké názory a postoje společnost zastává. Bez polostrukturovaných rozhovorů bychom nebyli schopni poznat autentickou zkušenost s finanční tísni a insolvenčním řízením. Zvolením obou výzkumných metod jsme zajistili pohled z různých úhlů, zjistili jsme názory a postoje dostupného výběru a mohli jsme tak podloženě zodpovědět hlavní výzkumnou otázku.

Je také zapotřebí říci, že v dnešním světě není již tak náročné získat půjčku na cokoliv, nechat se nalákat na podnikání za účelem dosažení enormních výdělků a ukazování společnosti, že vše jde lehce a snadno až na základní věc, že bez snahy a píle nikdy člověk ničeho nedokáže. Dnešní doba nás všechny masíruje agresivní reklamou a lákáním na pozlátka bez sdělení základních a podstatných informací. Nejen že jedinec musí být zodpovědný a informovaný, ale také hlavně obezřetný, stačí jedno špatné rozhodnutí a začíná koloběh dluhů a problémů.

8 DOPORUČENÍ PRO PRAXI

Díky informacím získaných z poskytnutých rozhovorů a dat z dotazníkového šetření jsou následující doporučení opodstatněná a to vzhledem k zjištění nedostatků informovanosti ve společnosti. Níže jsou uvedena následující doporučení:

- zaměřit se více na aplikaci výuky finanční gramotnosti a následky finanční negramotnosti na všech typech škol;
- zvýšit iniciativu obcí a měst se šířením osvěty, jak finanční gramotnosti, tak i možností pomoci ve finanční tísní;
- v rámci dotačních programů zřídit workshopy a kurzy na vysokých školách zabývající se finanční gramotností a dopady finanční negramotnosti;
- v rámci dotačních programů zřídit workshopy a kurzy pro osoby nacházející se na úřadu práce a popřípadě pobírající sociální dávky, aby byli informovaní o možnostech pomoci a vzdělávali se tak ve finanční oblasti;
- pro sociální pracovníky pracující na pozicích pomoci osobám ve finanční tísní, doporučujeme se více zaměřovat na rodinu jako celek, na všechny členy domácnosti a na celkový psychický stav rodiny;
- zavést přísnější regulaci nekalých praktik exekutorských úřadů a nebankovních institucí;

9 LIMITY ŠETŘENÍ

Limity výzkumného šetření jsou dle jednotlivých výzkumných metod následující:

- Na základě kvalitativního výzkumného šetření:
 - Zvolená méně známá výzkumná metoda IPA
 - Nízký počet dotazovaných respondentů
 - V zadání diplomové práce prvotně zvolen kvantitativní výzkum

- Na základě kvantitativního výzkumného šetření:
 - Dostupný výzkumný soubor
 - Rozdělení respondentů dle věkových kategorií
 - Absence rozdělení respondentů dle jiných zkoumaných vlastností

Ve kvalitativním výzkumném šetření mohla být zvolená užívanější výzkumná metoda, například zakotvená teorie či tematická analýza, nicméně v této práci šlo o zažití si respondentova příběhu, vcítění se do jeho situace tak, aby celý jeho příběh mohl být autenticky interpretován a získaná data byla pro náš výzkum co nejvíce přínosná.

Počet respondentů na základě kvalitativního výzkumného šetření by měl být v rozmezí 5-10 dotazovaných, nicméně výzkumná metoda IPA umožňuje i menší zkoumaný vzorek, a to z důvodu obsáhlosti výzkumné metody.

V zadání diplomové práce byla zpočátku zvolena metoda kvantitativní, která se zdála být vhodnou. Díky prozkoumání různých diplomových prací, kde jsou prováděny výzkumy ve většině případů kvantitativním způsobem a na základě získaných dat, se nám nezdálo výzkumné šetření dostačující a chtěli jsme do celé diplomové práce zahrnout autentičnost zkoumaného problému.

Na základě získaných odpovědí z dotazníkového šetření můžeme hovořit pouze o dostupném výběru respondentů. I když dotazníků bylo rozesláno 473, vyplněno jich bylo pouze 179. Nemůžeme tedy hovořit o náhodném výběru, který by byl reprezentativní a nemůžeme bohužel ani výsledky šetření zobecnit na celou populaci. Tento fakt akceptujeme pouze z toho důvodu, že se jedná o doplňující složku k výzkumu a slouží nám k objasnění chování a názorů respondentů.

Absence rozdělení respondentů dle jiných oblastí se nám zdály být pro náš výzkum nepřínosné. Na základě dřívějších výzkumů se dá předpokládat, že čím vyšší vzdělání je

dosaženo, tím vyšší je znalost finanční gramotnosti a ekonomické zodpovědnosti. Rozdělení respondentů na základě bydliště, zaměstnání či počtu dětí bylo taktéž zcela bezpředmětné, neboť respondenti ve kvalitativním výzkumném šetření bydlí ve městě, jsou zaměstnaní a všichni děti mají. Proto nás nejvíce zajímalo rozčlenění respondentů dle věkových kategorií, které jsou v produktivním věku a po ekonomické stránce nejvíce důležité. Díky rozčlenění do jednotlivých kategorií jsme zjistili, jak jsou dané skupiny ekonomicky zatíženy, jaké zastávají názory a postoje.

Jako silné stránky diplomové práce považujeme propracovanost výzkumných metod, náhled na danou problematiku z komplexního hlediska a to jak ekonomického, tak sociálně pedagogického. Největším přínosem pro diplomovou práci je její autentičnost a upozornění na možné dopady nezodpovědného i rizikového chování.

ZÁVĚR

Tato diplomová práce se zabývala problematikou chování osob v insolvenčním řízení z pohledu sociálně pedagogického. V teoretické části jsme se věnovali vymezení problematiky insolvenčního procesu, zadlužování se a sociálnímu vyloučení. Popsali jsme celý proces insolvenčního řízení a oddlužení. Rozebrali jsme problematiku finanční gramotnosti, špatná řešení předlužení, poradenství či projekty proti předlužení a preventivní opatření. Neopomněli jsme ani na neméně důležitou problematiku z pohledu sociálně ekonomického a rozebrali jsme i tyto aspekty. V poslední řadě jsme se podívali na problém z pohledu globálního a evropského. V diplomové práci jsou uvedeny i výzkumy upozorňující na nízkou finanční gramotnost u různých skupin obyvatelstva.

Chování osob v insolvenčním řízení z pohledu sociálně pedagogického je velmi důležitým tématem dnešní doby. Absence povědomí o poradnách a projektech, které pomáhají v boji proti předlužení je vysoká. Osvěta je v tomto ohledu velmi důležitá a podstatná. Společnost by měla znát i negativní stránky půjčování si financí a zadlužování se, rizika spojená s důvěřivostí a důsledné nepročtení uzavíraných smluv.

Dnešním celosvětovým problémem, který způsobila pandemie díky viru COVID-19, je dosti pravděpodobné, že způsobená ekonomická krize se dotkne dalších rodin a jedinců. Je velmi důležité, aby tyto rodiny a jedinci znali možnosti pomoci a využili jí. Stát se snaží rodinám pomoci v podobě zvýšeného ošetřovného, také pomoci podnikatelům, ale ani to nezabránilo propouštění a uzavírání podniků. Úřady práce zaznamenali nárůst přihlášených žadatelů o zaměstnání, avšak celkové dopady způsobené pandemií ještě nejsou zcela známy. Tuto situaci bereme z našeho pohledu jako velmi vážnou a je zcela jisté, že se podepíše na dalších jedincích, kteří měli svůj finanční rozpočet velmi napnutý.

Výzkumná část se skládala z kvalitativního a kvantitativního výzkumného šetření. Kvalitativní výzkumná metoda se zaměřovala na zažitou zkušenost s insolvenčním řízením, na zjištění z jakého důvodu se jedinec do insolvenčního řízení dostal, jaké vykazuje rizikové známky chování a faktory ovlivňující jeho chování či postoje k budoucnosti a finanční rezervě. Kvantitativní výzkumná metoda byla zaměřena na zjištění názorů a postojů společnosti a v tomto kontextu jedné z možných interpretací chová osob v insolvenčním řízení. Propojením získaných výsledků jsme tak zodpověděli hlavní výzkumnou otázku, a to jaká je charakteristika chování osob v insolvenčním řízení v kontextu současného pohledu společnosti na dluhovou problematiku. Na základě výzkumného šetření bylo

zjištěno, že riziková skupina obyvatel je v průměru 25% dotazovaných. Tato skupina si bohužel nespoří na nenadálé životní situace, nezná poradny proti předlužení. Dále vyplývá, že velká část účastníků je lhostejná k problémům vůči druhým lidem a velká část respondentů neřešení své problémy ihned. Oba výzkumy jsou spolu velmi úzce spojeny, neboť z uvedených dat vyplývá, že pokud se člověk chová nezodpovědně, jde napříč tíživým situacím a dluhové propasti. Vše jde ruku v ruce s dostatečnou mírou finanční gramotnosti. Propojením obou výzkumných metod jsme získali ucelený pohled na danou problematiku.

Jak z celé diplomové práce vyplývá, neznalost finanční gramotnosti, absence základních vědomostních znalostí a nerozšiřování si ekonomicko-sociálních dovedností vede k rizikovému a nezodpovědnému chování obyvatelstva. Nejde jen o to, co nás všechny naučí ve škole, ale každý jedinec se musí sám nadále vzdělávat ve všeobecných znalostech a dovednost. Lákavých reklam, nekalých praktik a nátlakových prodejců přibývá a je zcela na nás, jak se s masivní reklamou a chováním prodejců vypořádáme. Proto je zde na místě šířit osvětu, prevenci a pomoc v boji proti předlužování a nesmyslnému zadlužování se. Aby život každého člověka byl kvalitní, je zapotřebí mít pevné zdraví, uspokojující práci a milující rodinu. Jediným neuváženým krokem se může stát, že přijdeme o všechno.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] ČERMÁK Ivo, ŘIHÁČEK Tomáš a Roman HYTYCH a kol. *Kvalitativní analýza textů: čtyři přístupy*. Brno: Masarykova univerzita, 2013. ISBN 978-80-210-6382-2.
- [2] ČESKO. *Zákon 40/2009 Sb. trestní zákoník*. In: Sbíрка zákonů. 2009. ISSN 1211-1244
- [3] ČESKO. *Zákon 108/2006 Sb. O sociálních službách*. In: Sbíрка zákonů. 2006. ISSN 1211-1244
- [4] ČESKO. *Zákon 110/2006 Sb. O životním a existenčním minimu*. In: Sbíрка zákonů. 2006. ISSN 1211-1244
- [5] ČESKO. *Zákon 111/2006 Sb. O pomoci v hmotné nouzi*. In: Sbíрка zákonů. 2006. ISSN 1211-1244
- [6] ČESKO. *Zákon 257/2016 Sb. O spotřebitelském úvěru*. In: Sbíрка zákonů. 2016. ISSN 1211-1244
- [7] ČESKO. *Zákon 89/2012 Sb. Občanský zákoník*. In: Sbíрка zákonů. 2012. ISSN 1211-1244
- [8] ČESKO. *Zákon 182/2006 Sb. O úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon)*. In: Sbíрка zákonů. 2006. ISSN 1211-1244
- [9] GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu.2., rozš.* České vyd. Brno: Paido, 2010. ISBN 978-80-731-5185-0.
- [10] GIULIODORI Massimo, MISHKIN S. Frederic, MATTHEWS Kent. *The Economics of Money, Banking & Financial Markets-Pearson Education Limited*. Velká Británie: Pearson Education Limited, 2013. ISBN 978-0-273-73180-7.
- [11] HASOVÁ, Jiřina a Tomáš MORAVEC. *Insolvenční řízení*. 1. Vydání. Praha: H.C.Beck, 2013. ISBN 978-80-7400-459-9.
- [12] CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu. 2.aktualizované vydání*. Praha: Grada, 2016. ISBN 978-80-247-5326-3.
- [13] KISLINGEROVÁ, Eva. *Sedm smrtelných hříchů podniků. Úpadek a etika managementu*. 1.vydání. Praha: C.H.Beck, 2013. ISBN 978-80-7400-495-7.

- [14] KLIMET, Pavel a Vít DOČEKAL. *Pohled na bezdomovství v České republice*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2016. ISBN 978-80-244-5007-0.
- [15] HANOUSKOVÁ, Miloslava, Šárka KOUBOVÁ a Ladislav NĚMEČEK. *Praktický průvodce návrhem na povolení oddlužení*. České Budějovice: Občanská poradna při Jihočeské rozvojové, 2010. ISBN 978-80-254-8509-5.
- [16] KREBS, Vojtěch, et.al. *Sociální politika*. 5., přepracované a aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010. ISBN 978-80-7357-585-4.
- [17] MAREK, Jakub, STRNAD, Aleš a Lucie Hotovcová. *Bezdomovectví: v kontextu ambulantních sociálních služeb*. 1. Vydání, Praha: Portál, s.r.o., 2012. ISBN 978-80-262-0090-1.
- [18] MAREŠ, Petr, RABUŠIČ, Ladislav a Petr SOUKUP. *Analýza sociálně vědních dat (nejen) v SPSS*. Brno: Masarykova univerzita, 2015. ISBN 978-80-210-6362-4.
- [19] MARŠÍKOVÁ, Jolana. *Insolvenční řízení z pohledu dlužníka a věřitele se vzory a judikaturou*. 4. Vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015. ISBN 978-80-7380-568-5.
- [20] MATOUŠEK, Oldřich a kol. *Sociální služby: legislativa, ekonomika, plánování, hodnocení*. Praha: Portál, s.r.o. 2007. ISBN 978-80-7367-310-9.
- [21] MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ a kol.. *Podpora rodiny. Manuál pro pomáhající profese*. Praha: Portál, s.r.o., 2014. ISBN 978-80-262-0697-2.
- [22] MORAVCOVÁ, Ilona. *Sociální vyloučení v resocializačním kontextu*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2012. ISBN 978-80-7395-432-1.
- [23] MORAVEC, Štěpán. *Nástin problému sociálního vyloučení romských populací*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2006. ISBN 80-86898-76-8.
- [24] NOVÁK, Tomáš a Hana DRINOCKÁ. *Partnerské a rodinné poradenství*. 1 vydání. Havlíčkův Brod: Havlíčkův Brod, a .s., 2006. ISBN 80-247-1526-0.
- [25] NOVÁKOVÁ, Vladimíra a Věroslav SOBOTKA, ed. *Slabikář finanční gramotnosti: Učebnice základních 7 modulů finanční gramotnosti*. 2., aktualiz. vyd. Praha: COFET, 2011. ISBN 978-80-9043-96-1-0.
- [26] REICHEL, Jiří. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha: Grada. 2009. ISBN 978-80-247-3006-6.

- [27] RICHTROVÁ, Michaela. *Občanské poradenství*. Praha: Socioklub v nakladatelství Sociopress, 2002. ISBN 80-86484-02-5.
- [28] SKOŘEPA, Michal a Eva SKOŘEPOVÁ. *Finanční a ekonomická gramotnost pro základní školy a víceletá gymnázia: manuál pro učitele*. Praha: Scientia, 2008. ISBN 978-80-86960-40-1.
- [29] SMITH, J. A., FLOWERS, P. & LARKIN, M. (2009). *Interpretative Phenomenological Analysis. Theory, Method and Research*. London: Sage Publications, 2009. ISBN 9781412908344.
- [30] SMRČKA, Luboš. *Rodinný rozpočet a společnost potřeby*. Příbram: BP tisk, 2008. ISBN 978-80-86946-78-8.
- [31] SMRČKA, Luboš. *Rodinné finance. Ekonomická krize a krach optimismu*. 1. Vyd. Praha: C. H. Beck, 2010. ISBN 978-80-7400-199-4.
- [32] SMRČKA, Luboš. *Osobní a rodinné finance*. Příbram: BP tisk, 2007. ISBN 978-80-86946-41-2.
- [33] ŠVAŘÍČEK Roman a Klára ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.
- [34] TYL Tomáš. *10 způsobů jak, se nenechat připravit o peníze*. Praha: GRADA Publishing, a.s., 2013. ISBN 978-80-247-4467-4.

SEZNAM INTERNETOVÝCH ZDROJŮ

- [35] BUBÁK Zdeněk. FINPARADA-FINANCE NA DLANI. *Hypoteční úvěry v Evropě – analýza zadluženosti podle zemí* [online]. Praha, © 2018 Dostupné z: <https://finparada.cz/5317-Hypoteky-v-Evropě-analyza-zadluzenosti-podle-zemí.aspx>
- [36] BUREŠ Michal. FINANCE.CZ. *Nejzadluženější státy světa* [online]. Praha, © 2017 Dostupné z: <https://www.finance.cz/494822-nejzadluzenejsi-staty-sveta/>
- [37] ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA. *Finanční gramotnost v ČR* [online]. Praha, © 2010. Dostupné z: https://www.cnb.cz/miranda2/export/sites/www.cnb.cz/cs/spotrebitel/financni_gramotnost/mereni_fg_tk_20101213/financni_gramotnost_20101213_stemmark.pdf
- [38] ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA. *Zadluženost domácností spojená s úvěry na bydlení a úvěry na spotřebu* [online]. Praha © 2019. Dostupné z: https://www.cnb.cz/export/sites/cnb/cs/verejnost/.galleries/pro_media/konference_projevy/vystoupeni_projevy/download/frait_20191211_praha.pdf
- [39] ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA. *Finanční stabilita - zátěžové testy – domácnosti* [online]. Praha © 2019. Dostupné z: <https://www.cnb.cz/cs/financni-stabilita/zatezove-testy/domacnosti/index.html>
- [40] ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Příjmová chudoba ohrožuje necelou desetinu obyvatel* [online]. Praha © 2019. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/prijmova-chudoba-ohrozuje-necelou-desetinu-obyvatel>
- [41] ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Současná populační situace v hl. m. Praze - 2004* [online]. Praha © 2019. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/13-1111-04-2003-_vysvetleni_nekterych-_v_publikaci_pouzitych-_pojmu_demograficke_statistiky
- [42] HÁBL Radek. AGENTURA PRO SOCIÁLNÍ ZAČLEŇOVÁNÍ. *Oblasti podpory – zadluženost* [online]. Praha, © 2020. Dostupné z: <https://www.socialni-zaclenovani.cz/oblasti-podpory/zadluzenost/>
- [43] KOVALČÍK Martin. ČLOVĚK V TÍSNI. *Nová pravidla oddlužení? Pomůže help linka nebo Mapa osobních bankrotů* [online]. Praha, ©2019. Dostupné z: <https://www.clovekvtisni.cz/nova-pravidla-oddluzeni-pomuze-help-linka-ci-mapa-osobnich-bankrotu-5814gp>

- [44] E15 FINEXPERT.CZ. *Dluhy domácností u bank v listopadu stouply na 1,742 bilionu korun* [online]. Praha, ©2020. Dostupné z: <https://www.e15.cz/finexpert/vydelavame/dluhy-domacnosti-u-bank-v-listopadu-stouply-na-1-742-bilionu-korun-1365793>
- [45] KŘEČEK Štěpán. EKONOMICKÝ DENÍK. INFORMACE PRO INFORMOVANÉ. *Globální rizika v roce 2020* [online]. Praha, ©2020. Dostupné z: <https://ekonomickydenik.cz/blog/globalni-rizika-roce-2020/>
- [46] Miroslav Tryner, EURO. *Byznys. Jak se řeší insolvence? Podmínky už nejsou tak přísné, ale na oddlužení nedosáhne každý* [online]. Praha, ©2019. Dostupné z: <https://www.euro.cz/byznys/insolvence-dluhy-novela-insolvencni-zakon-dluznik-oddluzeni-veritel-insolvencni-rejstrik-1436973>
- [47] STRNAD Tomáš a Jana ŘÍHOVÁ. EVROPSKÝ ROK BOJE PROTI CHUDOBE A SOCIÁLNÍMU VYLOUČENÍ. *Předlužení* [online]. Praha, © 2010 Dostupné z: <http://ey2010.mpsv.cz/uploads/file/EUoddluzeni.pdf>
- [48] EVROPSKÁ KOMISE. ZAMĚSTNANOST, SOCIÁLNÍ VĚCI A SOCIÁLNÍ ZAČLENĚNÍ. *Evropský rok. Základní údaje* [online]. Praha, © 2010 Dostupné z: https://ec.europa.eu/employment_social/2010againstopoverty/about/index_cs.htm
- [49] HRDINKOVÁ Romana a Petr MATI. *Metodika dluhového poradenství* [online]. Bilina, © 2013 Dostupné z: <https://www.clovekvtisni.cz/media/publications/193/file/1379086541-dluhova-metodika-mail.pdf>
- [50] INSOLVENCE, JUSTICE.CZ. *Jak ven z dluhové pasti* [online]. Praha, © 2019 Dostupné z: <https://insolvence.justice.cz/jak-ven-z-dluhove-pasti/>
- [51] INSTITUT PREVENCE A ŘEŠENÍ PŘEDLUŽENÍ. *Mapy a statistiky* [online]. Praha, © 2020 Dostupné z: <https://www.institut-predluzeni.cz/mapy-a-statistiky/>
- [52] KURZY. *Životní minimum* [online]. Praha, © 2020 Dostupné z: <https://www.kurzy.cz/kalkulacka/zivotni-minimum/>
- [53] HÁBL Radek. MAPA EXEKUCÍ. *O projektu* [online]. Praha, © 2019 Dostupné z: <http://mapaexekuci.cz/index.php/o-nas/o-projektu/>

- [54] MINISTERSTVO FINANCÍ ČESKÉ REPUBLIKY. *Finanční gramotnost. Rodinné finance. Zadlužení a předlužení* [online]. Praha, © 2019. Dostupné z: <https://financnigramotnost.mfcr.cz/cs/rodinne-finance/zadluzeni-a-predluzeni>
- [55] MINISTERSTVO FINANCÍ ČESKÉ REPUBLIKY. *Měření úrovně finanční gramotnosti v roce 2015* [online]. Praha, © 2016. Dostupné z: <https://financnigramotnost.mfcr.cz/cs/pro-odborniky/mereni-urovne-financni-gramotnosti/2015/mereni-urovne-financni-gramotnosti-2601>
- [56] MGR. ING. IVANA ZÁLEŠÁKOVÁ. *Insolvenční řízení a návrhy na oddlužení* [online]. Bruntál, © 2020. Dostupné z: <https://www.konkurzy-brno.cz/insolvencni-rizeni>
- [57] PETERKOVÁ Jana a Radek JIRÁNEK. *Prevence zadlužování českých domácností s důrazem na sociálně slabé a vyloučené skupiny obyvatel* [online]. Ministerstvo vnitra, odbor presence criminality © 2008. Dostupné z: <http://docplayer.cz/479433-Prevence-zadluzovani-ceskych-domacnosti-s-durazem-na-socialne-slabe-a-vyloucene-skupiny-obyvatel.html>
- [58] SMITH, J.A. a OSBORN, M. *Interpretative Phenomenological Analysis* [online]. In: J. SMITH, ed. *Qualitative Psychology: A Practical Guide to Research Methods*. London: Sage © 2003, pp. 53–80. Dostupné z: http://med-fom-familymed-research.sites.olt.ubc.ca/files/2012/03/IPA_Smith_Osborne21632.pdf
- [59] ÚŘAD PRÁCE ČESKÉ REPUBLIKY. *Sociální tematika. Státní sociální podpora* [online]. Praha © 2020. Dostupné z: <https://www.uradprace.cz/web/cz/informace-pro-obcany>

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

č.	číslo
ČNB	Česká národní banka
ČR	Česká republika
ČSOB	Československá obchodní banka
EAPN	European anti poverti nwtwork
EU	Evropská unie
IPA	Interpretativní fenomenologická analýzy
IPŘP	Institut prevence a řešení předlužení
Kč	Koruna česká
MFČR	Ministerstvo financí České republiky
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
OECD	Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj
Odst.	odstavec
s.	strana
Sb.	sbírka
SPES	Pomoc s dluhy _ občanské sdružení
tzn.	To znamená
tzv.	tak zvaný

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1 – Počty žádostí o osobní bankrot	13
Obrázek 2 - Schéma – Vymezení úpadku.....	14
Obrázek 3 - Životní minimum.....	25
Obrázek 4 - Dluhy domácností.....	40
Obrázek 5 - Ukazatele zadluženosti a příjmu domácnosti.....	42
Obrázek 6 - Nově zahájené exekuce.....	43
Obrázek 7 - Záznam kategorií a kodů.....	53
Obrázek 8 - Schéma chování osob v insolvenčním řízení.....	73

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1 - Ekonomická zodpovědnost (v%).....	21
Graf 2 - Domácí rozpočet (v %).....	21
Graf 3 - Věk respondentů.....	75
Graf 4 - Těživá životní situace.....	75
Graf 5 - Úvěrová situace populace.....	76
Graf 6 - Počet dluhů.....	76
Graf 7 - Zkušenost s exekucí nebo insolvencí.....	77
Graf 8 - Povědomí o poradnách proti předlužení.....	77
Graf 9 - Osobní informace.....	78
Graf 10 - Rozbor výdajů.....	79
Graf 11 – Spoření.....	79
Graf 12 - Osobní informace.....	81
Graf 13 - Rozbor výdajů.....	81
Graf 14 – Spoření.....	82
Graf 15 - Osobní informace.....	83
Graf 16 - Rozbor výdajů	84
Graf 17 – Spoření.....	84

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P I: Informované souhlasy

Příloha P II: Transkripce rozhovorů

Příloha P II: Dotazník

PŘÍLOHA P I: INFORMOVANÉ SOUHLASY

Informovaný souhlas s poskytnutím výzkumného rozhovoru a jeho následným využitím pro účely diplomové práce Chování osob v insolvenčním řízení z pohledu sociálně pedagogického

Podpisem vyjadřuji souhlas s následujícími body:

- Byl/a jsem informován/a o účelu rozhovoru, kterým je sběr dat pro potřeby výzkumu diplomové práce s názvem Chování osob v insolvenčním řízení z pohledu sociálně pedagogického. Cílem výzkumu je získat informace o chování osob v insolvenčním řízení, o povědomí předluženosti a možnosti pomoci ze stran sociálního systému.
- Byla jsem seznámen/a s právem odmítnout odpovědět na jakoukoli otázku, případně do pěti dnů odmítnout účast na výzkumu.
- Souhlasím s nahráváním rozhovoru a jeho následným zpracováním. Zvukový záznam rozhovoru nebude poskytnut třetím stranám a po přepsání bude vymazán.
- Byl/a jsem seznámen/a s tím, jak bude s rozhovory nakládáno a jakým způsobem bude zajištěna anonymita i po skončení rozhovorů, která znemožní identifikaci mé osoby.
- Prohlašuji, že v souladu se zákonem č. 110/2019 Sb. o ochraně osobních údajů souhlasím se zpracováním osobních údajů během poskytnutého rozhovorů. Bc. Veronika Halašková se zavazuje nakládat s daty podle výše uvedeného zákona a s omezeními stanovenými klientem.

Datum: 3.3.2020

Podpis respondenta:

Podpis výzkumníka:

**Informovaný souhlas s poskytnutím výzkumného rozhovoru a jeho následným využitím
pro účely diplomové práce Chování osob v insolvenčním řízení z pohledu sociálně
pedagogického**

Podpisem vyjadřuji souhlas s následujícími body:

- Byl/a jsem informován/a o účelu rozhovoru, kterým je sběr dat pro potřeby výzkumu diplomové práce s názvem Chování osob v insolvenčním řízení z pohledu sociálně pedagogického. Cílem výzkumu je získat informace o chování osob v insolvenčním řízení, o povědomí předluženosti a možnosti pomoci ze stran sociálního systému.
- Byla jsem seznámen/a s právem odmítnout odpovědět na jakoukoli otázku, případně do pěti dnů odmítnout účast na výzkumu.
- Souhlasím s nahráváním rozhovoru a jeho následným zpracováním. Zvukový záznam rozhovoru nebude poskytnut třetím stranám a po přepsání bude vymazán.
- Byl/a jsem seznámen/a s tím, jak bude s rozhovory nakládáno a jakým způsobem bude zajištěna anonymita i po skončení rozhovorů, která znemožní identifikaci mé osoby.
- Prohlašuji, že v souladu se zákonem č. 110/2019 Sb. o ochraně osobních údajů souhlasím se zpracováním osobních údajů během poskytnutého rozhovorů. Bc. Veronika Halašková se zavazuje nakládat s daty podle výše uvedeného zákona a s omezeními stanovenými klientem.

Datum: 5.3.2020

Podpis respondenta:

Podpis výzkumníka:

**Informovaný souhlas s poskytnutím výzkumného rozhovoru a jeho následným využitím
pro účely diplomové práce Chování osob v insolvenčním řízení z pohledu sociálně
pedagogického**

Podpisem vyjadřuji souhlas s následujícími body:

- Byl/a jsem informován/a o účelu rozhovoru, kterým je sběr dat pro potřeby výzkumu diplomové práce s názvem Chování osob v insolvenčním řízení z pohledu sociálně pedagogického. Cílem výzkumu je získat informace o chování osob v insolvenčním řízení, o povědomí předluženosti a možnosti pomoci ze stran sociálního systému.
- Byla jsem seznámena/a s právem odmítnout odpovědět na jakoukoli otázku, případně do pěti dnů odmítnout účast na výzkumu.
- Souhlasím s nahráváním rozhovoru a jeho následným zpracováním. Zvukový záznam rozhovoru nebude poskytnut třetím stranám a po přepsání bude vymazán.
- Byl/a jsem seznámena/a s tím, jak bude s rozhovory nakládáno a jakým způsobem bude zajištěna anonymita i po skončení rozhovorů, která znemožní identifikaci mé osoby.
- Prohlašuji, že v souladu se zákonem č. 110/2019 Sb. o ochraně osobních údajů souhlasím se zpracováním osobních údajů během poskytnutého rozhovorů. Bc. Veronika Halašková se zavazuje nakládat s daty podle výše uvedeného zákona a s omezeními stanovenými klientem.

Datum: 4.3.2020

Podpis respondenta:

Podpis výzkumníka:

**Informovaný souhlas s poskytnutím výzkumného rozhovoru a jeho následným využitím
pro účely diplomové práce Chování osob v insolvenčním řízení z pohledu sociálně
pedagogického**

Podpisem vyjadřuji souhlas s následujícími body:

- Byl/a jsem informován/a o účelu rozhovoru, kterým je sběr dat pro potřeby výzkumu diplomové práce s názvem Chování osob v insolvenčním řízení z pohledu sociálně pedagogického. Cílem výzkumu je získat informace o chování osob v insolvenčním řízení, o povědomí předluženosti a možnosti pomoci ze stran sociálního systému.
- Byla jsem seznámen/a s právem odmítnout odpovědět na jakoukoli otázku, případně do pěti dnů odmítnout účast na výzkumu.
- Souhlasím s nahráváním rozhovoru a jeho následným zpracováním. Zvukový záznam rozhovoru nebude poskytnut třetím stranám a po přepsání bude vymazán.
- Byl/a jsem seznámen/a s tím, jak bude s rozhovory nakládáno a jakým způsobem bude zajištěna anonymita i po skončení rozhovorů, která znemožní identifikaci mé osoby.
- Prohlašuji, že v souladu se zákonem č. 110/2019 Sb. o ochraně osobních údajů souhlasím se zpracováním osobních údajů během poskytnutého rozhovorů. Bc. Veronika Halašková se zavazuje nakládat s daty podle výše uvedeného zákona a s omezeními stanovenými klientem.

Datum: 6.3. 2020

Podpis respondenta:

Podpis výzkumníka:

PŘÍLOHA P II: TRANKRIPCE ROZHovorŮ

Rozhovor 1, věk 61 let - Zita

1. Jak jste se dostala do finanční tísně a celého koloběhu dluhů?

No díky podnikání. Vzala jsem si velké sousto, vzala jsem si půjčku na podnikání, na zařízení hospody a hospoda se rozjela, všechno bylo dobrý, všechno fungovalo. Jenže vznikl problém s nájemní smlouvou, s opravou budovy. Byli tři sourozenci, tři majitelé, kteří se nedokázali domluvit mezi sebou. Vznikla velká závada na střeše, dva majitelé dali souhlas k opravě a paní majitelka, ta třetí nedala. Tak jsem musela hospodu zavřít a tím mi vznikl problém. Nemohla jsem splácet, neměla jsem na splátky tady toho, porušila jsem vlastně smlouvu s pivovarem. Všechno jsem musela prodat pod cenu nebo rozdat, protože jsem to neměla kde dat a zůstala jsem bez práce a vznikl mi veliký dluh, který jsem vlastně nemohla hradit. Sice se sepsal splátkový kalendář a všechno, ale splátky byly dost veliké. Já jsem se ocitla na pracáku a začal tady ten můj problém. Neplatili se půjčky, chodili k nám exekutoři a začala jsem důvěřovat takovým firmám, které nabízeli oddlužení, že nám investor půjčí peníze na umoření všech dluhů, ale to byly jenom lži. Byly to podvody a i díky tomuto dál vznikali další dluhy. Snažila jsem se jednou půjčkou platit druhou, a když už mi nikdo nechtěl půjčit, tak jsem si půjčila od rodiny a od známých.

2. Vyjmenujte veškeré dluhy a půjčky, které jste měla.

No, úvěr byl na tu hospodu, celkový objem dluhů byl, no... vlastně jak jsem se dostala do té dluhové pasti, kde jsem to začala řešit Providentem a tady těmito věcmi a začali narůstat vlastně ty penále veškeré a tady toto a vznikl dluh 750.000,- Kč. Dluhy byly i na sociálním a zdravotním, u některých bank, ten pivovar, od státu na podnikání a po známých a rodině.

3. Jaké jste měla exekuce a z čeho vznikly? Jaká byla vaše zkušenost s exekučními pracovníky?

Exekuce mi vznikly z důvodu toho, že jsem neplatila sociální a zdravotní. Takže z toho mi chodily to. Pak jsem myslím jednu půjčku měla, kde jsem nesplácela, kde mi přišli exekutoři. Dohoda byla - někteří byli slušní, nejhorší byl exekutor Vrána, který přišel a natvrdo všechno zabavoval, i když jsem mu tvrdila, že to není naše, že jsme bydleli v podnájmu. Všechno polepil a tvrdě na mě tlačil, ať seženu 20.000,- Kč, že jinak všechno posbírání, takže já ze strachu, aby to neposbírali, protože to nebylo

moje, protože to bylo v nájemním bytě, majetek vlastně majitele bytu, tak jsem byla nucena si půjčit od souseda, abych mu to dala a to byl můj nejhorší zážitek s exekutorským úřadem z Přerova. Celkem bylo exekucí asi 8.

4. Popište prosím své chování a psychický stav během dluhové pasti a řízení insolvence.

No byla jsem ve velikém tlaku a stresu, protože člověk, když je v takové tísní a nemá na živobytí a ani na splátky, tak je ve velkém psychickém takovém tlaku. Člověk nemůže spát, pořád se třepe, je mu špatně od žaludku a má hrozný pořád strach z něčeho. Někdy jsem to zaháněla pitím, ale tím se nic nevyřeší. Nešlo před tím utéct. Už bych to nechtěla nikdy víc zažít. Z toho mi vznikli i nějaké zdravotní problémy. Bolesti žaludku a tak..

5. Vaše Insolvence stále probíhá nebo již skončila? Kdy insolvence započala a jaká byla měsíční splátka? Měla jste nějaké krize se splácením během insolvence?

Tak já jsem před čtyřma rokama dostala schválenou insolvenci. Asi na po šesté mi ji schválili, kvůli dluhům z podnikání mi ji nechtěli schválit. Já platím pátý rok a krizi jako takovou jsem měla jedenkrát nebo dvakrát. Jinak pravidelně platím, ba naopak mám i teď dopředu jednu splátku, ale to vzniklo tím, že mi zaměstnavatel poslal odměny panu správci a já jsem vlastně mezi tím taky zaplatila splátku, takže tam mám takovou rezervu. Výše měsíční splátky je 5.900,- Kč.

6. Jaké zaměstnání jste během života vystřídala a kde pracujete nyní?

Začala jsem pracovat jako šička obuvi ve Zlíně u Batě, pak jsem se odstěhovala do Českého Těšína za manželem, kde jsem pracovala jako řidička z povolání. Po mateřské jsem nastoupila do cihelny, ale to byla moc těžká práce. Jak jsme se přestěhovali do Prusinovic, tak jsem asi pět let šila boty, ale to mi nedělalo dobře na krční páteř a několikrát jsem skončila na neschopence. Pak jsem začala podnikat, protože jsem nemohla sehnat dobře placenou práci. Dlouho jsem byla vedena na úřadu práce a pak jsem začala pracovat na smlouvu v jednom hotelu jako servírka. Tam mi neprodloužili smlouvu a tak jsem šla pracovat k soustruhu, to byla moc těžká práce. Z tama jsem odešla na město, protože jsme se přestěhovali do města, dělat uklízečku na radnici. Teď jsem v důchodě, ale chodím stále na radnici vypomáhat, abych měla na splácení.

7. Kde momentálně bydlíte (forma bydlení)? Kolikrát jste se za svůj život stěhovala a jak Vás to poznamenalo?

Momentálně bydlím ve Zlíně a většinou jsme bydleli v nájmech. Teď jsem taky v pronájmu. Stěhovala jsem za svůj život snad 10x. Poznamenalo mě to, no můžu říct, že mám to pořád v sobě, to jsou ty noční můry, kdy se člověk vzbudí zpocení a zdají se mu sny, že se ocitl v bytě nebo domě před 10ti roky. Je to taková noční můra, ale když nebylo jiného vyhnutí, takže....

8. Jaké je Vaše vzdělání, kurzy a oprávnění?

Mám základní vzdělání, můj otec vystoupil ze strany a nikam mě nechtěli vzít na střední, tak jsem šla v 15-ti pracovat k Baťovi. Kurz mám rekvalifikační na počítač. Řidičský průkaz mám trojku – C.

9. Kolik máte dětí? Jak se jich Vaše finanční situace dotkla?

Mám tři děti, situace se jich dotkla hodně, poznamenala je na celý život. Nemají na to moc dobré vzpomínky. Nežijí se mnou. Tak já si myslím, že jejich ekonomická situace je u dvou dětí v pohodě a syn, ten se ocitl taky díky těmto problémům v insolvenci. Ten má problémy taky finanční, bydlí v pronájmu a přišel o dům.

10. Jaké znáte možnosti pomoci ve finanční tísní? Využila jste některých?

Já jsem nevyužila ničeho. Nevím, že něco takového existuje.

11. Jak si sestavujete svůj finanční rozpočet? Víte stále za co a kolik utrácíte? Za co nejvíce utrácíte? Učil Vás někdo, jak si rozpočet sestavit?

Finanční rozpočet je náš 20.000,- měsíčně. Nájem, jídlo, ostatní a ještě něco ušetřit. Ano, vím za co utrácím, schovávám a zapisuju si veškeré účtenky. Nejvíce utrácím za nájem a jídlo. Dcera mne to učila, protože je bankovní úřednice.

12. Jakým se věnujete koníčkům či zájmům? Kolik Vás Vaše koníčky měsíčně stojí?

Tak můj koníček je vnouček nebo vnuci a hraní si s nima. Jinak ráda čtu a tvořím. Měsíčně mě to výjde někdy dvě stovky, někdy nic, jindy pět set. Záleží podle toho kolik má v rodině lidí narozeniny a různě že tvořím dárky.

13. Jaký je Váš pohled na finanční gramotnost a spoření? Myslíte do budoucna? Co Vás osobně může potkat a jak se proti tomu chráníte?

Je důležité, aby lidi uměli počítat, udělat si rozpočet a spořili si, protože nikdy člověk neví, co se může stát. Ano, spořím si a myslím do budoucna. Může se mi stát nějaký úraz, může se cokoliv stát, člověk onemocní a nebude mít prostředky na to.

14. Kdybyste měla možnost, půjčila byste si znovu?

Ne, už bych si v životě nepůjčila.

Rozhovor 2, věk 61 - Fred

1. Jak jste se dostal do finanční tísně a celého koloběhu dluhů?

No to je ta důvěřivost a ten optimismus. Jeden podvod za druhým v těch 90. letech po převratě. První dluh byl z podnikání a potom že budu stavět jatka. Jeden pán, co maloval plány tak se nabídl, že mi pomůže s vyřízením státních dotací. Vyřizovalo se to tři roky, jenom peníze se tahaly a nakonec se zjistilo, že jsou to jenom podvody a pak se to už začalo táhnout. Několikrát jsem byl i kvůli těmto podvodům u soudu. I když jsem z firmy odešel, tak na mě chtěli hodit další podvody, ale to už u soudu jim neprošlo. Začaly dluhy na sociálním a zdravotním a pak další opožděné splátky a tak no. Nestíhal jsem splácet všechno, tak jsem začal blbnout. Napůjčoval jsem si od známých a od zaměstnavatelů, od sestry. Chtěl jsem, abychom měli svoje bydlení a tím taky vznikly dluhy. Zaplatila se záloha a nevyřídila se půjčka. No tak se to na sebe furt nabalovalo no...

2. Vyjmenujte veškeré dluhy a půjčky, které jste měl.

Co já vím, všechno kolem třech milionů s úrokama. No třístatisíc byla ta firma, ten HAKONEKR a vlastně šlo to na úplatky a na úvěr u ČMZRB. Pak jsem nedostával plat a neplatilo se sociální a zdravotní a začal jsem vybuchovat klín klínem. Půjčoval jsem si od kamarádů a známých i po rodině, prostě kde to šlo.

3. Jaké jste měl exekuce a z čeho vznikly? Jaká byla vaše zkušenost s exekučními pracovníky?

To ano, to ano. Ze soudu z Kroměříže chodila jedna, ta byla první, s tou se dalo domluvit. A potom tam byl ten krkavec Vrána a to' ten ze Zlína Růžička a někteří tam chodili ti menší. Asi celkem pět nebo šest. Vcelku se to dalo, nebyli nijak hrozný. Ale někteří posílali svoje vymahače a to byl hnus. Před dcerou mě drželi pod krkem a vyhrožovali. To bylo hrozný.

4. Popište prosím své chování a psychický stav během dluhové pasti a řízení insolvence.

Špatná, jaká jiná. Agresivní, nervózní. Stavý úzkosti taky. Obavy byly a strach, bylo i vyhrožování. Dceru jsem vozil do školy, aby ji nikdo nic neudělal. Bylo to špatné no. Manželka se mnou chtěla rozvést, furt jsme se hádali, tak jsem se chtěl zastřelit. Dcera mě našla. Byl jsem na dně a zničený. Nikdo mi nechtěl pomoci...

5. Vaše Insolvence stále probíhá nebo již skončila? Kdy insolvence započala a jaká byla měsíční splátka? Měla jste nějaké krize se splácením během insolvence?

Již skončila. Insolvence započala ve 14 roku. Měsíční splátka byla 15 tisíc. Krizí bylo asi čtyři, ale vždy jsem to ustál. Hodně mi pomáhala finančně i dcera. Insolvenční správce byl vynikající.

6. Jaké zaměstnání jste během života vystřídal a kde pracujete nyní?

Vyučil jsem se řezníkem, to jsem dělal chvíli, pak jsem šel na šachtu, tam jsem byl 12,5 roku a pak jsem začal soukromničit. Chvilku jsem byl zaměstnaný i v policejní škole v Holešově, potom jsem byl zaměstnaný u stavební firmy. Ke změně mě vedla vidina toho, že se člověk bude mět v životě lepší. Ted' dělám jako traktorista v lesi. Už aspoň deset roků a vydělám si, když je dobré počasí, tak je to dobré. Akorát mi už síly dochodí, už je to s tím věkem čím dál horší. Všecko mě bolí. Ještě mám tři roky do důchodu, nechcou mi schválit hornický důchod.

7. Kde momentálně bydlíte (forma bydlení)? Kolikrát jste se za svůj život stěhoval a jak Vás to poznamenalo?

V pronájmu ve Zlíně. Dost, asi zhruba 12x. To musí člověka bavit, nijak mě to stěhování nepoznamenalo, už jsem si zvykl.

8. Jaké je Vaše vzdělání, kurzy a oprávnění?

Vyučený, šachta – předák kombajnér, v lese – traktorista a pilař, řidičák mám C.

9. Kolik máte dětí? Jak se jich Vaše finanční situace dotkla?

Asi tři... Hodně je to poznamenalo. Zrovna to bylo v období, kdy dělaly školu a bylo potřeba nejvíc peněz. Nežijí s námi. U dcer je to v pořádku, horší je to u syna. Ten má problémy s penězama. Tak jak my.

10. Jaké znáte možnosti pomoci ve finanční tísní? Využil jste některých?

Že by mi někdo pomohl? Neznám... Každý se na mě

11. Jak si sestavujete svůj finanční rozpočet? Víte stále za co a kolik utrácíte? Za co nejvíce utrácíte? Učil Vás někdo, jak si rozpočet sestavit?

Ted' už dobře. Sociální, zdravotní, byt- nájem, dohromady kolem 20.000,- Kč měsíčně. Dal jsem plnou důvěru dceři. Jestli vím kolik a za co? Víím, za pohonné hmoty, za jídlo a za byt. Neučil mě to nikdo, jak si rozpočet sestavit – život.

12. Jakým se věnujete koníčkům či zájmům? Kolik Vás Vaše koníčky měsíčně stojí?

No koníčkům ani ne, ale býkom a prasatom a skopovému. Nemám žádné koníčky. Jenom chodím sem tam do lesa na hříby (smích) a chodím zabíjat známým nebo kdo si mě zavolá.

13. Jaký je Váš pohled na finanční gramotnost a spoření? Myslíte do budoucna? Co Vás osobně může potkat a jak se proti tomu chráníte?

V celku normální, nějaké rezervy aby byly. Snažím se vybudovat nějakou rezervu. Aspoň se snažím a spořím si na pohřeb. Přestal jsem důvěřovat v lidi, neudělám nic. Mám úrazové pojištění, kdyby na mě v lesi něco spadlo, nebo mě přejel traktor.

14. Kdybyste měl možnost, půjčil byste si znovu?

Ne. Nepůjčil. Už nikdy.

Rozhovor 3, věk 44 - Žofie

1. Jak jste se dostala do finanční tísně a celého koloběhu dluhů?

Rozvodem s bývalým manželem a po rozvodu začaly všechny ty problémy, jelikož jsme řešili vyrovnání a všechno okolo manželství a dětí a majetku. A tím to začalo. Do té doby jsem věděla jen o jednom úvěru. O dalších jsem nic nevěděla, vše jsem se dozvěděla až u soudu a přes právníka. Než se to celé vyřešilo, tak to bylo peklo.

2. Vyjmenujte veškeré dluhy a půjčky, které jste měla.

Já jsem neměla žádný dluhy, on si nabral půjčky, já jsem o některých ani nevěděla, takže to všechno teprve vyplavalo na povrch. On některé půjčky zatajil. Tu největší, co jsme měli, ta byla u banky na 400.000,- a tu jsme měli na rekonstrukci bytu. A on měl spoustu dalších, o kterých jsem ani nevěděla no a tím to tak vzniklo a pak jsem musela platit i za něho.

3. Jaké jste měla exekuce a z čeho vznikly? Jaká byla vaše zkušenost s exekučními pracovníky?

Exekuce jsem neměla žádné, k tomu naštěstí nedošlo.

4. Popište prosím své chování a psychický stav během dluhové pasti a řízení insolvence.

Katastrofa. Ano strašná, bylo to prostě psycho. Úzkosti, strach, nešlo se s ním domluvit, takže bylo to peklo celé ty roky. Byla jsem psychicky totálně ve stresu, než se to všechno vyřídlilo. Byla jsem bez peněz, bylo to strašné. Už bych to nechtěla nikdy zažít, jsem ráda, že je to za mnou.

5. Vaše Insolvence stále probíhá nebo již skončila? Kdy insolvence započala a jaká byla měsíční splátka? Měla jste nějaké krize se splácením během insolvence?

Insolvence mi už naštěstí skončila. Začala v roce 2014. Výše měsíční splátky tam to bylo nějakých přes 8.000,- Kč. Krize žádné nebyly, pravidelně jsem vše splácela. Vše mi strhávali měsíčně z platu.

6. Jaké zaměstnání jste během života vystřídala a kde pracujete nyní?

Já jsem po mateřské nastoupila na policejní školu a jsem tam dosud. Pracuji zde 18 roků, jako uklízečka.

7. Kde momentálně bydlíte (forma bydlení)? Kolikrát jste se za svůj život stěhovala a jak Vás to poznamenalo?

Jakože takhle 2x. Do Holešova a pak jsem se odstěhovala sem k rodičům. Bydlíme sice samostatně, ale není to moje, je to rodičů.

8. Jaké je Vaše vzdělání, kurzy a oprávnění?

Mám učňák, takže výuční list. Jinak nic. Jo a řidičák B.

9. Kolik máte dětí? Jak se jich Vaše finanční situace dotkla?

Dvě. Dotkla se jich. No tak to jako, já jsem se snažila, aby je to moc nepostihlo, ale prostě jsme byli hold 5 roků trošku skromní. Nedalo se. Dali jsme to. Snášeli to statečně. Žije se mnou pouze už jen syn. Dcera už má svou rodinu a dvě děti. Děti mají dobrou ekonomickou situaci, žádné problémy.

10. Jaké znáte možnosti pomoci ve finanční tísní? Využila jste některých?

Ano, ve Zlíně je jedna, kde jsem byla. Zjišťovali jsme v Přerově a ve Zlíně. Insolvenční jsem měla bezplatnou. Jezdila se mnou kamarádka, která mi se vším pomáhala.

11. Jaksi jej sestavujete svůj finanční rozpočet? Víte stále za co a kolik utrácíte? Za co nejvíce utrácíte? Učil Vás někdo, jak si rozpočet sestavit?

Vím, ano přesně za kolik utrácím. Za co nejvíc za jídlo a rozpočet, mám ro prostě sestavený tak, že jsem si tak navykla, že od té doby, kdy jsem byla v insolvenční a tak v tom jedu a mám daný peníze, který musím použít na to a ty na to. Takže vycházím, že jo, že prostě vím, za co můžu a za co nemůžu utrácet. Sama jsem si svůj rozpočet stanovila.

12. Jakým se věnujete koníčkům či zájmům? Kolik Vás Vaše koníčky měsíčně stojí?

Nestojí mě koníčky nic, protože žádný koníček nemám, za které bych utrácela. Koníčky mám domácí práce a vnučata.

13. Jaký je Váš pohled na finanční gramotnost a spoření? Myslíte do budoucna? Co Vás osobně může potkat a jak se proti tomu chráníte?

Ano, mám penzijní. A samozřejmě peníze si odkládám a spořím a vím, že může přijít situace, kdy budu potřebovat, a proto si peníze odkládám. Pro nenadálé situace mám rezervu.

14. Kdybyste měla možnost, půjčila byste si znovu?

Ne, nepůjčila bych si už nikdy.

Rozhovor 4, věk 38 - Daniel

1. Jak jste se dostal do finanční tísně a celého koloběhu dluhů?

No, nic tož, stavbou baráku hlavně. Nestíhalo se, potom šla manželka na mateřskou. Začalo to jednou velkou půjčkou – hypotékou. Potom se nabrali další malé bankovní i nebankovní. Začalo se vykrývat jedna půjčka druhou a potom i půjčování po rodině a po známých. Nestíhali jsme splácet a už jsme nevěděli, jak z toho všeho ven. Měl jsem malou výplatu a tak jsem odešel jinam, ale tam se taky nedařilo a už to bylo špatné...Insolvenční mám schválenou na podruhé, při první jsem odmítl spolupracovat s insolvenční správkyň. Proдалa náš dům pod cenou. Odvolával jsem se, ale zbytečně.

2. Vyjmenujte veškeré dluhy a půjčky, které jste měl.

No tak hlavně byla hypotéka, že to bylo 2,2 milionů korun. A okolní potom bylo 400 tisíc, jako ty drobné. Ještě jedna u banky asi 270 tisíc. Po rodině něco kolem 200

tisíc. Je toho hodně, většinou se pak vykrývalo dalšími půjčkami. Třeba energie v domě a voda a další poplatky.

3. Jaké jste měl exekuce a z čeho vznikly? Jaká byla vaše zkušenost s exekučními pracovníky?

No, byla. Bylo jich několik a hlavně nejhorší byly exekutoři pan Vrána z Přerova. Čekali před domem, než jsem jim dal 17 tisíc. Neměl jsem to kde vzít, žena rezignovala. Měl jsem i z Prahy a s těma se šlo rozumně domluvit. Exekucí bylo asi 5.

4. Popište prosím své chování a psychický stav během dluhové pasti a řízení insolvence.

Tož nervózně, pocit strachu, že přijdeš o majetek a tak. Taková nejistota. Pořád jsem přemýšlel, jak to udělat, kde si půjčit, jak z toho ven. Nevěděl jsem kudy kam a nikdo mi už nechtěl půjčovat. Bylo to složité a těžké. Odešel jsem i od rodiny k druhé paní, ale to se pak zkomplikovalo úplně všechno. Ani syn už se mnou nechtěl být a dluhy byli čím dál větší. Pak mě žena vzala zpět a od té doby jsme spolu, ale taky to není jednoduché. Párkrát jsem si chtěl vzít i život.

5. Vaše Insolvence stále probíhá nebo již skončila? Kdy insolvence započala a jaká byla měsíční splátka? Měl jste nějaké krize se splácením během insolvence?

Probíhá a započala před rokem a půl, měsíční splátka je zhruba něco přes 9 tisíc. Vše mi strhávají z platu. Co se týče splácení, tak ani ne. Krize jsem měl spíš v manželství a sám se sebou.

6. Jaké zaměstnání jste během života vystřídal a kde pracujete nyní?

Tak moje první vlastně zaměstnání bylo v Holešově na policejní škole, kde jsem byl 10 let od 2002-2012, pak jsem z tamě odešel, málo platili. Pak jsem jezdil s dodávkou cca půl roku. Pak jsem byl ve stavební firmě v Holešově, to bylo, když jsem bydlel v Přerově a od té doby jsem teďka od roku 2014 zaměstnaný u bratrance, jako vedoucí výroby. On mi hodně pomáhá, jak finančně, tak se vším. Většinou mě vedla ke změnám výše mzdy. Teď si vydělám dost na všechno. Musím hodně splácet i po rodině.

7. Kde momentálně bydlíte (forma bydlení)? Kolikrát jste se za svůj život stěhoval a jak Vás to poznamenalo?

V nájmu. No já jsem se stěhoval asi 4x. Nijak mě stěhování nepoznamenalo, беру to tak, jak to je. Nedá se nic dělat, je to život.

8. Jaké je Vaše vzdělání, kurzy a oprávnění?

Vzdělání je střední s maturitou – kuchař na Vsetíně. Kurzy mám barmanský kurz ze školy, pak mám výškové školení, vazačský průkaz – jeřábík. Pracuju jako vedoucí výroby a musím to mít k práci.

9. Kolik máte dětí? Jak se jich Vaše finanční situace dotkla?

Dítě mám jedno a vždy se jenu dávalo první poslední, takže jsme se snažili, aby se ho to dotklo co nejméně. Nejvíc se ho dotklo, když jsem od nich odešel. Na to špatně vzpomíná dodnes, to byla největší chyba. Snažím se mu to všelijak vynahradit, ale už to tam prostě je.

10. Jaké znáte možnosti pomoci ve finanční tísní? Využil jste některých?

Finanční tísně ne, no vím, že nějaké poradny jsou, ale nikdy jsem jich nevyužil. Za vyřízení insolvence jsem zaplatil asi 6 tisíc.

11. Jaksi jej sestavujete svůj finanční rozpočet? Víte stále za co a kolik utrácíte? Za co nejvíce utrácíte? Učil Vás někdo, jak si rozpočet sestavit?

Teď to v polední době máme tak, že si to každý měsíc sestavujeme. Děláme to formou obálek. Největší náklady jsou na bydlení, pak je jídlo, ošacení, jakože oblečení a auto. Dřív jsem to neřešil, teď už musím.

12. Jakým se věnujete koníčkům či zájmům? Kolik Vás Vaše koníčky měsíčně stojí?

Koníčky, koníček jako takový nemám. Baví mě vymýšlet nové věci jako vaření, sýry, sušené maso, jogurty a tak. Jinak ničemu jinému se nevěnuju.

13. Jaký je Váš pohled na finanční gramotnost a spoření? Myslíte do budoucna? Co Vás osobně může potkat a jak se proti tomu chráníte?

Asi to je důležité v dnešní době. Do budoucna myslím, ale žádné spoření si nespořím. Teď nastala obtížná situace, protože teď budu dva měsíce marodit. Podařilo se mi našetřit nějaké peníze, mám je oddělané bokem v obálce. Jinak máme úrazovou pojistku.

14. Kdybyste měl možnost, půjčil byste si znovu?

Nee, maximálně hypotéku, ale už nikdy ne ty drobné. Situace je pro mne velmi ponaučující.

PŘÍLOHA P III: DOTAZNÍK

Dobry den,

věnujte prosím několik minut svého času vyplnění následujícího dotazníku, který slouží pro získání dat k výzkumu diplomové práce. Dotazník je zcela anonymní. Děkuji mnohokrát a přeji hezký den

Veronika Halašková

Kolik Vám je let?

- 19-29
- 30-39
- 40-49
- 50-59
- 60 a více

Rodinný stav?

- svobodná/ý
- vdaná/ženatý
- rozvedená/y
- v dlouhodobém vztahu
- nechci uvádět

Vaše pracovní zařazení?

- student
- zaměstnanec
- OSVČ/podnikatel
- důchodce
- mateřská dovolená
- nezaměstnaná/ý

Máte děti?

- ano
- ne

Ocitl/a jste se někdy v tíživé životní situaci?

- ano
- ne

Máte dluhy?

- ano
- ne

Pokud nějaké dluhy máte, jaké to jsou?

- spotřebitelský úvěr
- kontokorent
- hypotéka nebo úvěr na bydlení
- podnikatelský úvěr
- leasing
- nebankovní úvěr
- žádný úvěr nemám

Za co nejvíce utrácíte?

- bydlení
- jídlo
- oblečení, kosmetika
- restaurace, bary, hospody
- hry a zábava
- auto, motorka
- koníčky
- děti
- cestování
- jiné

Spoříte si každý měsíc něco málo bokem?

- ano
- ne
- někdy

Měl/a jste někdy exekuci?

- ano
- ne

Máte osobní zkušenost s exekucí nebo insolvencí?

- ano, osobně
- ano, z rodiny
- ano, od známých
- ne, nevím o nikom

Víte o tom, že existují poradny proti předlužení?

- ano, vím
- nevím
- nezajímá mě to

Když byste byl/a v tíživé situaci, za kým byste šla žádat o pomoc?

- partner/partnerka
- rodina
- známí, přátelé
- odborná pomoc
- vyřešil/a bych si to sama

Když by za Vámi někdo ze známých přišel, že potřebuje pomoc....

- pomohl/a bych mu
- odkázala bych ho na nějakou instituci
- řekl/a bych mu, že mě to nezajímá

Když Vás požádá někdo na ulici o malou finanční pomoc...

- dám mu drobné bez rozmýšlení
- řeknu mu, že nic nemám
- rozmýšlím se a řeknu mu, že nemám čas
- řeknu, ať mě neobtěžuje

Je pro vás důležitá reklama nebo vsázíte na doporučení?

- reklama je pro mě důležitá

- reklamy nesleduji
- vsázím na doporučení a osvědčené věci

Koupíte si věci hned nebo na ně šetříte?

- koupím si vždy vše hned co chci, bez ohledu na to, jestli na to mám a potřebuji to
- rozmýšlím se, zda danou věc vůbec potřebuji
- šetřím si, nerad/a si půjčuji a nerad/a bezhlavě utrácím
- neřeším to

Značka nebo kvalita?

- značka
- kvalita
- obojí
- neřeším to

Myslíte na zadní vrátka, popřípadě na důchod?

- ano
- ne
- nevím, jak kdy

Řešíte své problémy?

- Ano, hned
- Ne, čekám až se vyřeší samy
- Jak kdy, podle toho, co to je